

నాటకాలు

భక్తి,జ్ఞాన,పురాణ,జానపద

మహాభారత కౌరవ రంగము

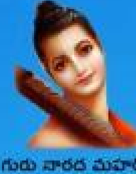

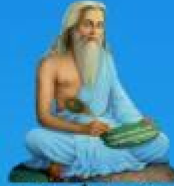
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

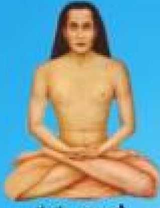

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

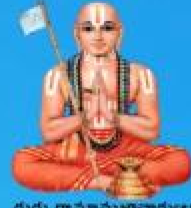
శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

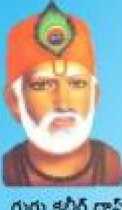

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

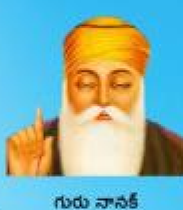

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

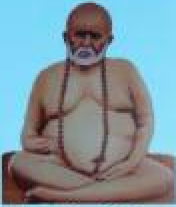

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050015667

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: Inc

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre
Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu

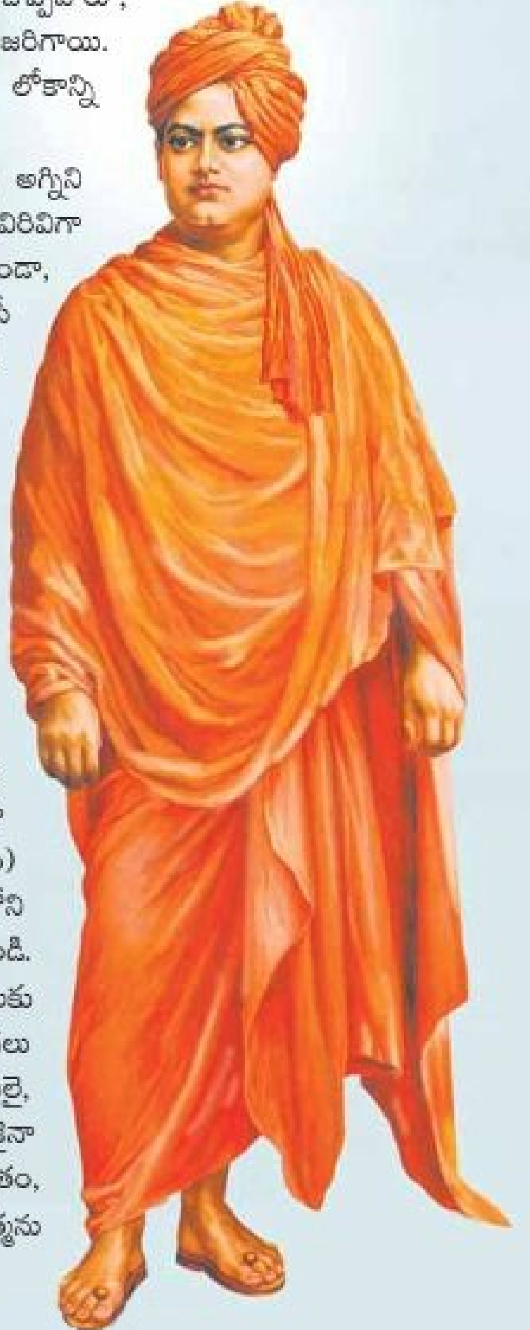
అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

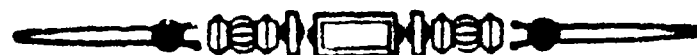

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

మహాభారతకౌరవరంగము

విజ్ఞాన విద్యాపీఠాధిపతి

ఉమర్ అలీషాకవిచే

రచింపఁబడినది.

ప్రకటించినవారు

మహాయోగిని అల్లూరు సత్తెయ్యమ్మగారు

రెడ్డి అంకినీడుగారు

వారణాశి సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

మొదటి కూర్పు 1000 ప్రతులు

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల

పిఠాపురం.

1936.

[వెల రు 1-0-0.

పీ ఠి క.

ఈ "మహాభారతకౌరవరంగము" అను నీనాటకము పాండవ కౌరవులకుఁగల నైతిక స్థానిక సంప్రదాయముగాది ప్రసిద్ధధర్మములు నిష్పాక్షికముగా నిరాఘాటముగా భారతవ్యక్తిత్వమును ప్రతిపాదించునట్లు చారిత్రకపుంబునామములపై స్వాభావికముగను ధర్మయుక్తముగను నిర్వివాదముగను నుండు శక్తిని వినియోగించి 1916 వ సంవత్సరప్రాంతమున వ్రాసితిని. దీనినిగూర్చి ఆదినములలో నెన్నియో యుపన్యాసములు పూర్వశక్తిని చెప్పుచుండెడివాఁడను. ఇందలి పద్యాంశము లనేకపత్రికలలోఁ బ్రకటింపఁ బడినది. ఈయాశయములపై నెందఱో నెన్నోవిధముల పరివర్తనములు చేసినారు. నేఁటి కీనాటకము నుపయోగించి అల్లూరు సత్తెయ్యమ్మగారు రెడ్డి అంకినీడుగారు (కమ్మవారు) వారణాసి సత్యనారాయణశాస్త్రి కవిగారు ప్రకటించినారు.

నేను చిరకాలమున వ్రాసిన ఈపుస్తకము తిరిగి నవరించి వ్రాయుఁడని కొందఱన్నారు కాని నా కిష్టములేకపోయినది. తప్పొప్పులు అభిప్రాయభేదములు కాలము నిర్ణయించవలసియుండును.

నాసతి అగ్గిరాంబ ఢిల్లీపురమునకు నేను అఖిలభారతశాసనమహాసభాసభ్యుఁడనై వెళ్లినప్పుడు హఠాత్తుగా ఢిల్లీలో ది 5—4—1936 సం॥న దివి నలంకరించెను. ఆమె జ్ఞాపకార్థ మీకృతి కృతిగా నొసంగితిని.

ఇట్లు
ఉమర్ అలీషా కవి,
ఎం. ఎల్. ఎ.
విజ్ఞానవిద్యాపీఠము.

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

ధృతరాష్ట్రుఁడు
భీష్ముఁడు
దుర్యోధనుఁడు
దుశ్శాసనుఁడు
కర్ణుఁడు
శకుని
శ్రీకృష్ణుఁడు
దేవేంద్రుఁడు
ధర్మరాజు
భీముఁడు
అర్జునుఁడు
నకులుఁడు
సహదేవుఁడు
అభిమన్యుఁడు
బలరాముఁడు
అశ్వత్థామ
కృపాచార్యులు
శ్రుతకీర్తి
కృతశర్మ
వ్యాఘ్రభట్టు
సుజాతుఁడు
ధనగుప్తుఁడు
బ్రాహ్మణులు, సేవకులు.

స్త్రీలు.

కుంతి
ద్రౌపది
ఉత్తర

మహాభారతకౌరవరంగము

నాంది.

ఉ. ఏది చరాచరంబయి యతీంద్రియమై పదునాల్గులోకముల్
కావఁగఁ గార్యకారణశివంబయి గ్రాలఁగఁ జేసెనో యేది సూర్యచం
ద్రాదిఖగోళరాజ్యముల కంతటఁ గేంద్రమునైన తేజమో
అదియె తాస్వరూపనిఖిలార్థము లిచ్చును మీకు నిత్యమున్.

నాంద్యంతరము.

సూత్ర—నటీ! నీవొకసారి యిటురమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా! యేమి యీకోలాహలము.

సూత్ర—

ఉ. భారతదేశమెప్డు తనభ్రాతృలతోఁ గలహించి ఘోరదు
ర్వారరణంబునన్ మడిసి రిక్తముదాయెనో యాచరిత్ర యా
భారతసంహితన్ దెలియఁ బల్కెడు నాటక మిప్పుడాడు చు
న్నారని చూడవచ్చిన జనంబది యేగతి మెప్పఁజేతువో.

నటి—ఈనాటక మెవరు వ్రాసినారు.

సూ—

ఉ. నాటకముల్ ప్రబంధము లనంతముగా రచియించి వాణికా
ర్యాటవి భావవీథుల విహారమొనర్చి జయధ్వజంబు వా
గ్వాటిని నిల్పినట్టి జనవిశ్రుతు ఉంరలిపాకవీంద్రుఁడున్
పాటవమొప్ప వ్రాసె నల భారతసంహిత నాటకంబుగన్.

నటి—ఇది యెవరు ప్రకటించినారు.

సూ—

ఉ. శ్రీయుత అల్లురాన్వయవిశేషతపస్విని సత్యయాంబ వి
ద్యాయుత "రెడ్డి" సత్కులసుధాకరుఁ డుత్తముఁడంకిసీ డుపా
ధ్యాయుఁడు "వారణాశి" సుకులాబ్ధి సుధాంశుఁడుజ్ఞాని సత్యనా
రాయణశాస్త్రి యీకృతిని నచ్చొవరించిరి జ్ఞానసభ్యులై.

నటి—ఈమహాభారతము నాటకములుగా నెందరో వ్రాసినారుగదా
మరల యేలవ్రాయవలయును?

చ. తెలుఁగున మూఁడుపర్వము లుదీర్ణత నన్నయభట్టు భారతం
బలర రచించినాఁడని మహావినయోన్నతుల గౌరవించి యా
తెలుఁగును మాని తిక్కన వి తిక్కన వ్రాసె పదేనుపర్వముల్
నెలకొని యట్టిగౌరవము నేఁటికిఁ పిందుల కేల లేదొకో?

సూత్ర—అగును నటీ! ఇందొకసంగతి యున్నది.

ఉ. భారతసంహితన్ జదువు వారలు తత్కథ నంతయుం తో యే
ధోరణినో రచించి పరిధూతమలీమసులై తదీయ వి
స్ఫారసుధాస్రవంతులను జాలిరిణమైనపు వాదులందు నీ
భారతసౌధమున్ నిలుపవచ్చునటంచు దలంతురెంతయున్.

నటి—అగు నిది నిక్కము. మహాభారత మపురూపమహాపదార్థము.
ఈనాటకము వ్రాసినకవి "కౌరవరంగ" మని పేరుంచెనేల?

సూత్ర—ఏదో యొక క్రొత్త పేరుండవలయును గదా! అదిగాక కౌరవ
పక్షమైన ధర్మము లోకమెఱుంగవలయు ననునది కూడ యొక
విషయము.

నటి—అది యేమి? వ్యాసమహర్షి యెఱుంగనియర్థ మీకవిపుంగవు
లెఱుంగుదురా! అహా! ఏమి యీవిపరీతము.

సూత్ర—ఇం దేమియు విపరీతము లేదు.

ఉ. భారత మర్థమున్ దెలిసి పల్కెడువారలు ముజ్జగంబులన్
లేరు వివాదవీధికల నెవ్వగఁ జెందెదువారె గాని యె
వ్వారు తరింప లేరయిరి వ్యాసుని దివ్యకవిత్వతత్త్వ వి
స్ఫారసుధాసముద్రము నపారము జీవయుతంబు నెచ్చెలీ.

నటి—అగును. వ్యాసభారత మేకపక్షపద్ధతిమనే చిత్రించెనందు రది యేమిటి? ఇది మిగుల సూక్ష్మవిషయము.

సూత్ర—కావచ్చును.

ఉ. భారతమెల్ల పాండవులపక్షము ధర్మమువల్కెనన్న వా
గ్ధోరణిగాని కౌరవులతో సరిపోల్చిన పాండవుల్ దురా
చారులు నీతిబాహ్యులని చాటకచాటు జయాంకవ్యాస వి
ద్యారచనాచమత్కృతి యనంత మగాధ మనూహ్యమారయన్.

నటి—అది యెట్లు?

సూత్ర—వ్యాసభగవానుఁడు మహాభారతసంహితయందు పాండవులఁ బొగడినాఁడన్న మాటయేగాని నిజముగా పాండవుల మత్స మాసిపోవునట్లు దుంపతెంపివేసి తుదకు పనికిమాలిన పలుగాకు లని పర్యవసానము తేల్చినాఁడు. కౌరవుల భారతజాతీయత కాదర్శముచేసిన ట్లున్నది. అదే ఆమహర్షి రచనాచమత్కారములోని మహారహస్యము.

నటి—ఇది యెట్లు తెలిసినది.

సూత్ర—

తే. గీ. వ్యాసభారతసంహితావార్ధి విమల
సుజల వాసనావేసితశోభ; రెండ

వదియగు కురుప్రతిమయందె ప్రతిఫలించు
దాని నీనాటకంబునఁ గానవచ్చు.

నటి—ఈనిగూఢమే కొలఁదియైన లోక మేల గ్రహింపక కలహించు చున్నారు?

సూత్ర—పరిజ్ఞాతలగువా రెఱుంగక పోలేదు.

నటి—ఇదిచాల విచిత్రమైన సంగతి.

సూత్ర—

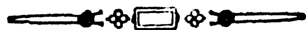
ఉ. భారతదేశమందు ప్రతి వ్యక్తియు నైతికపుం బునాదులా
ధారముజేసి జీవితవిధానము మార్చి మనోన్నతూప సం
స్కారములందు బెట్టినదె సత్కృతులందుఁ జరిత్రలందు ని
ద్ధారణఁజేసి రయ్యవి యుదాహరణంబులుగాగ జాతికిన్.

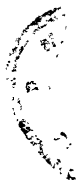
నటి—అట్టి సర్వజనసామాన్యమైన సిద్ధాంతములంత నిగూఢముగా నుండ వచ్చునా?

సూత్ర—కూడదు. ఇట్టి అపరిజ్ఞాతృత్వ మేకాలమందు కూడ కలదు.

తే. గీ. చేతెడు వసుంధరను పయ్యఁగోరి వేడ్క-
సముగవచ్చిన శ్రీకృష్ణు సంతవాని
కౌరవులుపట్టి బంధింపఁ గోరినారు
యింతకన్న విచిత్ర మింకేమియుండు.

మహాభారతకౌరవరంగము

ప్రథమాంకము.

రంగము:—సభామంటపము.

(ధృతరాష్ట్రుఁడు, భీష్ముఁడు, ద్రోణుఁడు, దుర్యోధనుఁడు, దుశ్శాసనుఁడు, కర్ణుఁడు, శకుని, విదురుఁడు ప్రవేశించియుందురు.)

ధృత—ఎన్నివిధముల యోజించినను నిదమిత్థమని కర్తవ్యమే తోఁచకున్నది. ఎన్నఁడో గడచిపోయిన యుధిష్ఠిరయువరాజపట్టాభిషేక మసంగతమను పెద్దవివాదము దినదినము పెచ్చుపెరిఁగి పోవుచున్నది.

దుర్యో—పదున్నైదేండ్లవయసుగల ధర్మజాదులను త్రివిష్టపమునుండి నెంటగొని వచ్చి పాండుపత్నియగు కుంతిచేఁ దనపుత్త్రులని నిర్వచింపఁబడినంతమాత్రమున కౌరవరాజ్య యువపట్టముగట్టి కుడిచి కూర్చుండక యీకుమ్మరము దెచ్చిపెట్టిరి. నాఁడే వారలఁ బొమ్మన్న నేఁడీ జ్ఞాతాదిపరాభవపరివర్తన ప్రకారములైన నపవాదముల కాస్పదమే యుండెడిది గాదుకదా ?

భీష్మ—అదియట్లు జరుగవలసి యున్నది.

కర్ణ—యుధిష్ఠిరయువరాజ పట్టాభిషేకము కురురాజ్యమునఁ గౌంతేయులకుఁ గాలుమోపు నవకాశ మిచ్చినది. అదియట్లు జరుగనిచో పాండవులు రాజసూయమే కాదు పేరైన లేకుండఁ బోయెడివారు.

భీష్మ—నీవెఱుఁగవు, ఆయుదంతములు వేరుగ నున్నవి.

విదు—అగును.

దుర్యో—ఏమగును. ఏకుమ్మేకైన తెలుంగున వారన్ని విధాల మన నెత్తిక్కి పోయినారు.

ధృత—

ఉ. పరఁగ సుధాంశుఁడాది కడునన్నియు వాసియుఁ గాంచినట్టి యీ
పరమ పవిత్రమా భరతవంశము నేటికి నిష్కళంకమై
వరలుచు వచ్చుచున్నది ప్రినాహావిధంబున నింక మీఁద వి
ద్దురములు నేమి పుట్టునో కుటుంబ మహాకలహార్ణవంబునన్.

భీష్మ—నిజము, నిజము. సమరమునకంటె సమాధానమే సమంజసమైనది. శ్రేయోదాయకమైనది.

ద్రోణ—భీష్మాచార్యుని నిర్వచనములతి నిగూఢములు, పరమధర్మపరాయణములు. మహనీయములు.

ఉ. అంచితవైరభావ మడుగంట హితాగమముల్ సతంబుఁ బు
ష్పించుచు చారుమానసికసీమల రాగరసంబు నింపుచో
వంచనయందె ప్రేమయను పాఠమునేర్చిన యట్లులుండు వ
ర్షించిన నీరు ముత్యములు సేయవె శుక్తికలాత్మశుద్ధిచేన్.

విదు—అగునిది లోకకల్యాణము కాదా.

దుర్యో—జగచ్ఛ్రేయోదాయకమైన ధర్మస్వరూపపుఁ బునాదులే మీరు రూపుమాపి వేసినారు.

భీష్మ—అట్లనఁ జెల్లదు.

కర్ణ—ఏల చెల్లదు. యుధిష్ఠిరున కజాతశత్రువని బిరుదిచ్చిననాఁడే యధర్మదేవత గజ్జెలందెల దిక్కుంభికుంభాల నాట్యమాడినది.

దుర్యో—యుధిష్ఠిరయువపట్టముతో.

కర్ణ—జయహారతి వెలిగించినది.

దుశ్శా—ఈపని యీకురుపితామహు లేల కావించిరి?

కర్ణు—కురువంశమునుండి రాజ్యము తొలఁగింప నుద్దేశించి రటగదా.

ద్రోణు—లేదు లేదు. అవి మిథ్యాపవాదములు.

విదు—నాఁ డాపాదించిన విపత్తు నుత్తరించుట కట్టి యుపాయ మాలోచింపవలసి వచ్చినది.

దుర్యో—అనఁగా.

విదు—

మ. ధరణీరాజ్యము నొక్కవంశమున నిత్యంబుండు కంటెన్ సము
ద్ధరతన్ మాఱి ప్రజాప్రభుత్వమున కత్యంతంబు లోనై పర
స్పర సంగ్రామ వివర్జితంబయిన స్వేచ్ఛన్ దెచ్చుచింతన్ యుధి
ష్ఠిరునిన్ నిల్పిరి మట్లుకానిచో కురు శ్రీయుండ దీనాఁటికిన్.

కర్ణు—అహా! యెంత సాహసము చేసిరి. మీరెంతకైనఁ దగుదురు.

దుర్యో—మేముండఁగాఁ బ్రజాప్రభుత్వమా.

తే. గీ. సింహముల ద్రోలి యట గ్రామసింహములను
పరమహంసలఁ బోకార్చి బకములకును
రత్నముల మాన్పి వెలలేని రాళ్ల కిడిరి
స్థానమిచ్చిన శోభింపఁజాలు నొక్కొ.

దుశ్శా—ఆస్వాతంత్ర్య మెవరికున్నది?

విదు—ఎవరికున్నను మీరిటుల కలహింపక మానరు.

దుర్యో—కలహకారణములు కల్పించి పైగా ఈధర్మోపదేశము లేమి ప్రయోజనము?

విదు—సుయోధనా! ప్రశాంతుఁడవై యవరోధములు నివారించుకొనుము.

దుర్యో—అవక్రపరాక్రమక్రమమున జగచ్చక్ర మేకఛత్రాధికారముగ నేలుచున్న మాకిపు డేమి యవరోధము వచ్చినది?

శకుని——వచ్చును పాండవుల పక్షమామాటకుఁ గృష్ణుఁడు రాయబారి యై కలహమునకుఁ బునాదు వేయ బయలుదేరెనట్లు వేగులవలన వినవచ్చినది.

దుర్యో——సరే! ఆపాండవహతకు లెండ దెనఁ బడి చావనిమ్ము. లేదా చింతలచేఁ జిక్కి నశించనిమ్ము. మనకు విచార మేల? మనకును వారికిని నేమి సంబంధము. వారు పాండవులు, మనము కౌరవులము.

ధృత——అన్నా! సుయోధనకుమారా! వంశవర్ధనుఁడవైన నీవట్లనఁ జెల్లునా? నీకోప మడఁచయించుకొని కర్తవ్యాకర్తవ్యములు లెస్సగ విచారించి యీకురుకులమహానౌకను నిప్పుడెదురైన విపత్సముద్రమునుండి తరింపఁజేయుము. తండ్రీ! ఈకలిమి మనకు శాశ్వతము గాదు.

మ. సిరియున్ రాజ్యము కానికాలమున విచ్ఛిన్నంబు లై పోవు దు
ర్భరదారిద్ర్యవిపన్నిమగ్నులకు రారాజాధిపత్యంబు చే
కురు రాజన్యకుమారకోటిచెడి భిక్షోహం నమోయంచుఁ బో
వు రమా దేవి సతంబె లేదనుచు దేవుల్లాడినన్ వచ్చునే.

భీష్మ——నాయనా! సుయోధనా! పితృవాక్యపరిపాలనము మిగుల శ్రేయోదాయకము. జైవాత్రికుఁడవైన నీవు కౌరవరాజ్యమునకు ననుశ్రుతాగతమై గంగాసలిలమువలె స్వచ్ఛమై సుధాకరశ్చంద్రచంద్రికాభమైన కీర్తిని ప్రపంచరంగమున నాచంద్రార్కము గావింపుము తండ్రీ!

శా. అన్నా! యెందఱు వచ్చి యీధరణి రాజ్యంబేలి కాలాహతిన్
మన్నైపోయిరి యెంతలేసి ఘనులన్ మాయించె నీ భూమి సం
పన్నత్వంబును రాజ్యమున్ స్థిరములే స్వప్నాభముల్ ప్రాప్తమే
తెన్నోపోవు విషాదనాటకలు రచ్ఛిపాత్ర లి మానవుల్.

విదు—అగు నిది నిక్కము. ఈజగము మిథ్యాస్వరూపము.

ఉ. ఎందఱొవచ్చినారు ధరనెందఱొ రాజ్యములేలి పోయినా
రం దొకరైనఁ గానఁబడ రక్కట యెక్కడికేగినారొ యా
చందమెఱోఁచ దెవ్వరు నిజంబుగ ధర్మము దప్పలేదొ వా
రందఱు సచ్చరిత్రల యథార్థములే మఱలేదు లోకమున్.

కర్ణ—అగును. ధర్మాతిక్రమణ మొనర్చిన మీచరిత్రములును లోకము మఱచిపోఁ జాలదు.

భీష్మ—కర్ణా! కౌరవమహాసభ నిట్లతిక్రమమర్యాదుఁడవై మాటలాడవచ్చునా? మే మొనర్చిన నధర్మమేది?

కర్ణ—ఏదా?

మ. కురువంశంబునఁ బుట్టినట్టి భరతక్షోణీశు లెల్లన్ బరం
పరగాఁ బుత్త్రుల కిచ్చినారు తమ సర్వస్వంబు రాజ్యంబు; నా
తెఱఁగున్ వారి కులాంతరుండు సమవర్తిన్ ధర్మజున్ దెచ్చి యిం
దరు దూరన్ యువరాజు జేసి రిది యేనా ధర్మసందేశముల్.

దుశ్శా—ఇది మాకై బయలుదేరిన విస్తారము.

కర్ణ—అగును.

తే. గీ. రాజు ధృతరాష్ట్రుఁ డలయువరాజు మా సు
యోధనుఁడు జన్మచే నగుచుండ నింక
పాండుసుతుఁ డేమి యువరాజ పట్టమేమి
కురుకులంబిట్లు దుర్నీతికూల్చినారు.

భీష్మ—లేదు.

విదు—పాండుసుతుల కెప్పటికైన నర్ధరాజ్యము వదలిపెట్టుట న్యాయసమ్మతము కాదా?

దుశ్శా—కాదు. పాండవులకీ కురురాజ్యమున నొకకాసైన రానేరదు.

దుర్యో—అగును.

ద్రోణ—ఏల రాఁజాలరు.

దుశ్శా—అవి మీ రెఱుంగని ధర్మములు కావు.

తే. గీ. పాండురాజన్న సేనాధిపతియతండు
పాండుపుత్రులు సరియైనవారుగారు
ధర్మమరుదింద్రభిషజుల తనయు లగుట
కురుమహారాజ్య మేరీతిఁ గోరఁగలరు.

శకు—అది మన యసమర్థత.

భీష్మ—ఈవితర్కము చర్విత చర్వణము.

దుర్యో—చర్విత చర్వణమేగాని హృదయశల్యమైన దీని నేనాఁటికిని మఱవవలసినదియును మఱపువచ్చెడిదియును గాదు.

కర్ణ—అగును.

భీష్మ—మఱియు నిది గతజలసేతుబంధనము. యువరాజపట్టము ధర్మజునకుఁ గట్టినప్పు డీఁకఁ గురురాజ్యమునఁ బాలు లేదనుటెట్లు సంఘటించును?

కర్ణ—ఇది సుయోధనున కన్యాయముసేయుట కాదా?

ద్రోణ—ఆరంగము గడచిపోయినది.

దుర్యో—ఉత్తరరంగములుగూడ నిట్లే యుండుననుకొనవలదా?

కర్ణ—ఈసుయోధనుఁడు, మహారాజాధిరాజగు ధృతరాష్ట్రుని యగ్రనందనుఁడు గుణవంతుఁడు, గాంధారివంటి మహాపతివ్రతాశిరోమణికిఁ బుట్టిన బలశాలి, దాత, ఏకపత్నీవ్రతుఁడు. సకలకళాకోవిదుఁడగునీతని ద్రోసిపుచ్చి ఆహా! అయోగ్యుఁడు, మృషావాది కులసంప్రదాయములు లేని గుణహీనుఁడు, అయిదుగురు కలిసి యొకతె నుంచుకొన్న యనాచారులలో నొకఁడగు నొకతులువ

మహాజూదరిచేఁజిరకాలానుగతయశఃపరిశోభితయగు భరతమహారాజ్య మేకఛత్రాధికారముగా నేలించి యధర్మాధముఁడగు నాయుధిష్ఠిరుని శకనాధునిచేయ నూహించిన మీవిపరీతవిప్రయత్నములు నిందాపాత్రములు గర్హ్యములు దోషదూషితములు. పండితులవలె ధర్మప్రసంగములు చేయుచున్నారేగాని పెరుగుతోటకూరలోని పెరుగువలె మీలో ధర్మలేశము వెదకినను నూసునకైనను గానరాకున్నది. మిమ్ముఁ జూచి లోకమెల్ల నిందించుచున్నదో విచారింపకున్నారు ఇప్పుడు మీరు తిన్నయింటిని మన్నుచేయఁ దలపెట్టుచున్నారు. కాదా! పాండవులవంటి కులద్రోహులను వెనుకవేసికొనివచ్చు మీకు విశ్వాసము లేదు కృతజ్ఞతలేదు. ధర్మములేదు. మీరే యీకౌరవంశవినాశనమునకు నగాధములగు పెద్దగోఁతులు తీయుచున్నారు.

శకు—నిజము నిజము.

ధృత—శకునీ! నీవు మహానుభావులైన భీష్మాదులను సడ్డుమీరుచున్నవా? ఊరకొనుము.

కర్ణు—ఊరకొనుటచేతనే యీదురాగతపరంపరలు ప్రాప్తమయి ప్రాణాంతకము లగుచున్నవి.

భీష్మ—అంగరాజా! యేల నీకీ వృధాప్రసంగములు? మాలో మేము సవరించుకొనవలసిన గృహకలహంబులకు నీజోక్య మేమున్నది. నీవు దూరముగా నుండుము.

విదు—కర్ణా! యీకురురాజ్యమునకు ముఖ్యుఁడును ఔరసుఁడును బాహుబలపరాక్రమశాలియు నగు నీసుయోధనుఁడే యువరాజును రారాజును కావలసినది. కాని నాఁటిరాజకీయవిషవివర్తముల ననుసరించి యుధిష్ఠిరు నిలిపి యింద్రప్రస్థ మియ్యవలసివచ్చినది.

దుర్యో—కావుననే మేము పరాభవింపఁబడితిమి.

విదు—మీపరాభవము పాండవుల పదభ్రష్టులను జేసివేసినది గాదా?

కర్ణు—ఆచింత మీకెంతో వేదించుచున్నట్లున్నది.

విదు—మాకేమిచింత?

దుశ్శా—మఱియేల యీయధర్మమున కొడిగట్టితిరి.

విదు—అనుల్లంఘ్యంబైన నాఁటిప్రమాణముల నుద్దేశించి ధర్మజుని యువరాజును చేయనియెడల, అర్జునుని జనకుఁడును త్రివిష్టపాధిపతియు నగు నింద్రునితోట్పాటుగల పాండవులు కురుకులమును నీరుచేసి ప్రాజ్యమైన యీరాజ్యమును నాఁడే దిగమ్రింగివేసి యుందురు.

భీష్మ—అగును.

దుర్యో—ఇవి మీయూహలు.

శకు—ప్రజల మోసపుచ్చు పన్నుగడలు.

భీష్మ—కావు! నీవెఱుంగవు. వినుము. ఆపాండవులు భువనబ్రహ్మాండములు బెగ్గడిలునట్టి రాజసూయయాగమున నుపయోగించిన నసాధారణసమరపరికరములే మన కురురాజ్యముపైఁ బెట్టి పేరును ఊరును లేకుండ పాతాళమునకు దిగద్రొక్కివేసి యుందురు.

దుర్యో—అట్లనుకొనుట జడభావము.

కర్ణు—ఈసంగతి గాంగేయునకుఁ గృష్ణుఁడు చెప్పియుండును.

దౌవారికుఁడు—(ప్రవేశించి) జయము జయము మహారాజా! శ్రీకృష్ణభగవానులు వచ్చి హజారమున వేచియున్నారు.

ధృత—ఓహో! సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణభగవానులే స్వయముగ విచ్చేసినారా! వేగముపోయి తోడ్కొనిరండు.

విదు—మహాభాగ్యము (అని వెళ్లును.)

(శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించును. అందఱునులేచి యర్ఘ్యాసనమిచ్చి కూర్చుండుదురు.)

ధృత—దేవకీనందనా! నీదర్శనమహాభాగ్యము నేఁడయాచితముగ మా పుణ్యవశమున లభించినది. మేమెంతయుఁ జరితార్థుల మైతిమి. మాజన్మములు తరించినవి. మేము ధన్యుల మైతిమి.

భీష్మ—(లేచి నమస్కరించి) దేవా! నందనందనా!

చ. ఎవరి గృహాంగణంబులకు నెన్నఁడియూరికి సేవనాళికిన్
భవదమలాంఘ్రిపద్మములు వచ్చునొ నాఁడవి పూతమై సదా
భవభయరాగ రోషములు, వాయుఁ గృతార్థతఁజెందు నింక నే
స్తవ మొనరింపఁగాఁగలనె దానవభంజన లోకరంజనా.

కృష్ణ—సర్వజ్ఞుఁడును పితామహుఁడునునగు భీష్మసహిత కురువృద్ధ గురువృద్ధ బుధ బంధుహిత పరివేష్టితమైన యీనిండోలగమును నేఁడు దర్శించి ధన్యుఁడ నైతిని. మీయందర కభివందనములు.

దుర్యో—బావగారి కింతకాలమునకు దయవచ్చి విచ్చేసినారు. మాకిది శుభదినము.

కృ—మీకు సర్వశ్రేయ మగుగాక.

కర్ణ—ఈవాసుదేవుఁ డెందుకొఱకు వచ్చెనో ముందాయుదంత మడుగుము.

కృ—మీయొద్దకు నేనిప్పుడొక బాంధవుని వలెఁగాక రాయబారినై వచ్చితిని.

దుర్యో—ఎవరి పక్షమున.

దుశ్శా—పాండవపక్షమున.

శకుని—వీరందరొక గూఁటివారే.

కర్ణ—"పాండవపక్షపాతి" యను బిరుదము గౌరవప్రదమని భావించు కృష్ణుఁ డెవరికి రాయబారియై వచ్చును.

విదు—(లేచి) కేశవా! నీనిజరూప మెఱుంగుట దుస్తరము.

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడవు నీవు దివంబు జగంబు జంగమ
స్థావరరూపక ప్రకృతి సర్వము నీవు చరాచరంబు నీ
వై వివిధార్థముల్ కలుగునట్లు సృజించు త్వదీయ దివ్యతే
జోవిభవంబు మాదృశులు సొక్కి నుతింపఁగ లేరు కేశవా.

ధృత—అగును మహనీయుఁడగు కృష్ణునంతటివాఁడు తెచ్చిన సందేశము పరమపూజ్యము వేదసమ్మితము అవశ్య మాచరణీయము. అనతిమ్ము మహానుభావా! అనతిమ్ము.

శకు—ఈకృష్ణుఁడు మహాభారత యుద్ధమునకుఁ బునాదులు వేయ వచ్చినాఁడు.

దుశ్శా—నీకట్లు తెలిసినది మామా.

శకు—సూర్యు నెఱుంగుట కద్దమును ఆఁకలి నెఱుంగుటకు నిఘంటువును కావలయునా?

భీష్మ—ఈశ్రీకృష్ణుఁడు మానవమాత్రుఁడు గాఁడు వీని యాదేశములు సంభావ్యములు అనుల్లంఘ్యములు.

క. జగమున ధర్మము నెలకొ
ల్పఁగ నీశ్వరుఁ డొక్క దివ్యవ్యక్తిని బంపున్
యుగయుగమున నాతఁడె యీ
సగుణాత్మకుఁడైన సారసాక్షుఁడు గంటే.

ధృత—నిజము నిజము.

దుర్యో—మాధవా! నీరాయబార మేమి?

కర్ణ—రాయబారులగువారు మన యాచనతో నిమిత్తము లేకుండ చెప్పవచ్చినవన్నియు ప్రాయికముగా నేఁకరవుపెట్టియే వెళ్లిపోయెదరు. వానికై మన వినయవినమిత దీనాలాప పరికరశతంబులతోఁ బనిలేదు.

దుశ్శా—అగును.

తే.గీ. మేఘములు వచ్చి గర్జించి మెఱసిపోవు
భ్రమరములు వచ్చి గీతముల్ పాడి పోవు
వెల్లువలు వచ్చి భోరని వెడలిపోవు
నల్ల రాయబారులు వచ్చి యరుగుచుండ్రు.

శకు—తే.గీ. పక్షు లేతెంచి వనమునఁ బాడిపాడి
యెగిరిపోవును వనమల్లె యెసఁగుచుండు
మేఘములు వచ్చి గర్జించి మెఱసి మెఱసి
పోవు నాకాశమల్లె ప్రమోద మొందు.

కర్ణ—కాని యొకానొకప్పుడు.

తే.గీ. ప్రజల భూకంపములు వచ్చి పాడుసేయు
తోఁకచుక్కలు పొడిచి చీకాకు సేయు
వెల్లువలు వచ్చి సస్యాలు పొల్లుసేయు
నల్ల రాయబారులు జనవ్యధలు గూర్త్రు.

శకు—ఈకృష్ణులందుకే యేతెంచిరి.

కృ—శకునీ నీవట్లు భావించుట సమంజసముగాదు.

ఉ. ఏను వచించు సంగతులు నెంతయు నారసి మంచివైన మీ
మానసముల్ గరంచినఁ బ్రమాదములేనియెడన్ బ్రసన్నులై
ధీనిధులార! పాండవుల దీనతఁ బాపుఁడు నన్నదమ్ములం
దానక లేని పోని కలహంబులు వచ్చిననేమి మేలగున్.

ధృత—నిజము నిజము నందనందనా! నీయభిమతానుసారము గావింపుము.

భీష్మ—నీయభిమతమే పరమధర్మము. పరాయణము.

దుర్యో—కృష్ణా! విషయమేమి?

కృష్ణు—అవహితుఁడవై వినుము.

శా. మీకున్ నెయ్యము గూర్చు సోదరులు మీమేలెంచు చుట్టాలు మి
మ్మేకాలంబును గొల్చు పాండవులు మీయిష్టంబునన్ గానలో
నేకాలంబునఁ బేర్లుమార్చి పదమూఁడేండ్లుండి నేఁడర్థరా
జ్యాకాంక్షన్ మిముగోర నన్నిపినారర్థిన్ బ్రసాదింపఁగన్.

దుర్యో—(దిగ్గున లేచి) ఏమి యీకృష్ణుని వెడఁగుమాటలు (పై పద్య
ముచదివి) ఇట్టి విపరీతము లీ కౌరవ మహా యోధానయోధులు
గల యీ సభామంటపమున నిట్లు నిరాఘాటముగాఁ దెగనాడ
వలసినదేనా! ఆ తులువలు ఆ పాండవ హతకులు మాకు చుట్ట
ములా! పాపము శాంతించునుగాక.

కర్ణ—తరువాత, తరువాత, కృష్ణా! యింకను నీసందేశమునందలి విశే
షములేమి?

కృష్ణ—ఇదియే ముఖ్యమైన విషయము.

తే. గీ. అర్ధరాజ్యం బొసంగుట న్యాయమగును
నటుల నిడకున్న నైదూళ్లనైన నిమ్ముఁడు
నదియు నిడకున్నఁ బూట భత్యం బొసంగి
పాండవుల మీరు పోషింపవలసియుండు.

శకు—కృష్ణా! నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు. ఘటనాఘటనసమర్థుఁడవైయ్యును
నిట్టి విపరీతరాయబారమునకుఁ గడంగుట మిగుల శోచనీయమైన
సంగతి.

దుశ్శా—ఇది మంచిరాయబారమే. ఇట్టివిలోకము విని నవ్వుననుశంకైనఁ
గలుగలేదా?

కర్ణ—కృష్ణా! నీవు నిజముగ రాయబారమునకే వచ్చితివా కాదుసుమా!
కేవలము కయ్యమునకుఁ గాలుదువ్వుటకై వచ్చితివి.

కృష్ణు—(చిరునగవుతో) కయ్యమే కానున్న కాఁగలదానిని నెవరాప గలరు!

దుశ్శా—చతుస్సముద్రముద్రిత మహామహనీయమైన మారాజ్యసర్వ స్వమునందు సగపాలు గోరినవారు వారినోటనే పూటభత్య మడుగుదురా! యిది యేదో కపటనాటకము కానోపును.

కర్ణు—కాదా! ఆపాండవమధ్యముఁడు బాహుబలపరాక్రమశాలిసని తిరస్కృతపురందరాది దిక్పాలకుఁడ నని ఆలోకనమాత్రమున మూఁడులోకములు భస్మీపటలము సేయఁజాలినమేటి వీరాధివీరుఁ డనని పేరు చెప్పినంతనే పంచభూతాత్మకమైన యీయజాండము ఈపదునాలుగు భువనబ్రహ్మాండము లొక్కపెట్టున చుట్టుకొని పోవునని పేరుమోసినవాఁడనని నివాతకాలకేయకవచాదులనా లములోఁ ద్రోలినవాఁడనని మిడిసిపడువాఁడు, ఇంతస్వాభిమాన మును లజ్జను పరిత్యజించి మాయొద్ద పూటభత్యమునకుఁ గొలు వుండెదనని కబురంపునా! యిది యెంత విపరీతమైన సంగతి.

దుర్యో—కృష్ణా! నీవు మమ్ము నిజముగా నెగతాళి సేయుటకు వచ్చి తివి కాని వేరుగాదు.

తే. గీ. గొల్లకన్యలతోఁగూడి గోపబాల
కాళితోఁగూడి సతమెగతాళిసేయు
చును దినంబులుగడిపిన సొగసుకాఁడ
వీవు మమ్మట్లు గేలిఁగావింతు వెపుడు.

కృష్ణ—సుయోధనా! యిది యెగతాళిగాదు ముమ్మాటికిని నిజము.

విదు—సాక్షాద్విష్ణ్వంశసంభూతుఁ డగుమహాపురుషుఁడు. ఈశ్రీకృష్ణుని మాట లెగతాళి యని యనుటయే యెగతాళి యనిపించుకొనును.

కృష్ణు—సుధర్మాసనమును బురుడించు నీభద్రసింహాసనమున ధృతరా ష్ట్రుఁడును ఈరెండువంశంబులకు పితామహుఁడైన భీష్ముఁడును

కర్ణసుయోధనాదికోదండకోవిదు లైన మహామహులకు నెలవైన యాకొలువునందు పాండవభాగము నడుగవచ్చితిని కలదో లేదో చెప్పి పంపుఁడు. ఇందుమీఁద గుఁదమిన్నది.

శక—పాండవు లొనరింపవలసిన పదమూఁడేఁడుల ప్రవాసము ముగియ లేదు.

కృష్ణు—అన్యాయము లాడవలదు.

తే. గీ. పంచభూతంబులును జగత్ప్రకృతిధర్మ
మంతరాత్మయు సూర్యచంద్రాదిదివిజ
వర్గ మంతయు మానవవర్తనంబు
గనుచునున్నారు తన్నాఁచికొనఁగఁ దరమె.

దుర్యో—కృష్ణా! నీవన్న దెల్లరకొక్కటే. ఆపాండవపంచకము మా యెడ నొనరించిన యపకృతిఁ దలంచిన నాయొడలు భగ్గునమండి పోవుచున్నది. కావున వారి యుబుసు మాయెదుట మఱి తేవ లదు. వారిచే మేము చాల నొచ్చి యున్నాము చూడుము.

సీ. రారాజుగా ధృతరాష్ట్రుఁడుండఁగ పాండ
వులు రాజసూయంబు సలుపఁ దగునె
యువరాజు నేనుండ యువరాజ పట్టంబు
నెనసి ధర్మజుఁడెక్క యేలఁదగునె
చుట్టాల మయసభఁ బెట్టి వంచనఁజేసి
నవ్వగ ద్రోవది నవ్వఁదగునె
ద్యూతంబులో రాజ్యమోడి వెలదినోడి
మాపైని నిందలు మోపదగునె

గీ. యమునలో మమ్ము ముంచితా మరుగఁదగునె
మోటవట్టులలో మమ్ము మొత్తఁదగునె

యంధసంతతియని మమ్ము నాడఁదగునె
గోగ్రహణమందు మాసిగల్ కోయఁదగునె.
ఇంక నిట్టి వెన్నియో కలవు.

కర్ణ—అగును.

తే.గీ. శకుని కర్ణ సుయోధ దుశ్శాసనులను
మనల దుష్టచతుష్టయ మనుచుఁ జెప్పి
తాము ధర్మాత్ములగుటకుఁ దలఁచినారు
ప్రక్కలో బల్లెములుగారె పాండు సుతులు.

దుర్యో—సందేహమేమి.

మ. ననుదుర్యోధనుఁడంచు నాయనుజునిన్ వంచింప దుశ్శాసనుం
డని నాసోదరి దుస్సలంచు కడునింద్యంబైన పేర్లూఁచి జీ
వన రాజ్యంబులఁ ద్రొబ్బి భారతకథన్ వ్రాయించి మాపై నసూ
యను గల్గించిరి ధాత్రిఁ బాండవులు దోషారంభసంరంభులై.

కర్ణ—అంతటితో వారి ప్రయత్నములు ముగియలేదు.

శకుని—అగును ఏవో విప్లవోద్యమము లూహించుచున్నట్లు లగుపడు
చున్నది.

దుశ్శా—విరటాత్రిజు నాశ్రయించియున్నా రది నిజమై యుండవచ్చును.

కర్ణ—వారలేమి చేసినను చేయఁగలరు.

ఉ. జూదరులాసవప్రియులు సూనశరాహతి నేవు రొక్కలై
కాదన కొక్కకాంతతమకంబునఁ గన్నిడికట్టుకొన్నను
న్మాదులు పాపచిత్తులు ప్రమాదశతంబులఁజేసి కౌరవా
పాదిత రాజ్యమున్ బడయ వచ్చుచునుండిరి పాండవాధముల్.

దు—అట్లైన మనమును జాగరూకులమై యుండుట శ్రేయము.

కృష్ణ—సుయోధనా! నీవు పూర్వవైరమును పరిత్యజించి లేనిపోని
నిందారోపణములుసేయక కర్తవ్య మనుసరింపుము. పాండవులే

మీయెడల మహాపరాధము లాచరించినా రనుకొనుము. వారు నీవనినట్లు మిక్కిలి దోషదూషితమైన దురాగతము లాలోచించి చేయనుకొనుము అవి యన్నియుఁ జర్వితచర్వణమువలె నిప్పుడేఁకరువెట్టిన లాభములేదు. వారిప్పుడు నోడఁబడి మీనెయ్య మపేక్షించి వచ్చినారు వారి కేదేనియొక మార్గ మొసఁగవచ్చును. నీకు ఆచంద్రార్కమై విలసిల్లు కీర్తి యుండిపోవును.

ధృత—నాయనా! సుయోధనా! శ్రీకృష్ణునంతటి మహానుభావుఁ డడుగ వచ్చినప్పుడు శరీరమైన కోసి యియ్యవలయునుసుమా మన కురువంశమున జనించినవా రెల్లరు నడిగిన యర్థము లేదనక నిచ్చినారు సంప్రదాయసిద్ధమైన కులమర్యాదను నిలుపవలయును సుమా తండ్రీ!

సుయో—కృష్ణా! నీవు వచించినట్లు పాండవులకుఁ దిరిగి మారాజధాని యందు ప్రవేశము గలిగించినయెడల మేము దక్కఁగలమను విశ్వాసము మాకు లేదు.

శా. మారాజ్యంబును మాప్రజావళిని మా మాన్యంబులన్ గోవులన్
వారే యాచికొనంగనేర్తు రది తథ్యంబేము భిక్షార్థమై
యేరాజ్యానకొ లేచి పోవలయునంతే మాదుసంతానముల్
చేరున్ గొల్లలవెంటఁ దోలుచు కురుక్షేత్రాట వీవీథులన్.

కర్ణ—అట్లెందుకు దురవస్థల పాలై పోవలేదు ఇప్పుడు నీవీకృష్ణుని మాయమాటలకు లోనై మోసపోయితివేని బహుకష్టముల కాకరమైన వైతరణింబోలు యమబాధలకు నీసంతతి నప్పగించిన వాఁడ వయ్యెదవు.

తే.గీ. సూదివలె దూరి మెల్లఁగాఁ జొరవఁజేసి
దబ్బలమువలెఁ బైకి రాఁదలఁచువారు

మేకవన్నెల పులులట్లు మెలఁగు పాండ
వులు పయోముఖవిషకుంభములు నిజంబు.

కృష్ణ—కర్ణా! ఏటి కీయతిప్రసంగములు. పాండవులేనా విషకుంభములు.

దుర్యో—అగును.

కృష్ణ—మీరుగారా?

మ. విషమన్నంబునుఁ బెట్టి చంపుటకునై విశ్వప్రయత్నంబు క
ల్మషచిత్తంబునఁ జేసి పాండవవధామార్గంబుఁ జింతించి నీ
తృషమున్ దీర్చుకొనంగ నెంచితివిగాదే తోడివారెల్ల పౌ
రుషమా! యంచును నిన్ను నవ్వనిది నీ రూపంబు దుర్యోధనా.

దు—సరే! కృష్ణా! యిప్పుడు నీవు దొరికిపోయితివి.

మ. విషమన్నంబునుఁ బెట్టి చంపుటకునై విశ్వప్రయత్నంబు క
ల్మషచిత్తంబునఁ జేసి పాండవవధామార్గంబు జింతించి మా
తృషమున్ దీర్చుకొనంగ నెంచితిమిగాదే తోడివారెల్ల పౌ
రుషమా యంచును మమ్ము నవ్వ నివి మారూపంబులో కేశవా.

కావున నీవన్నదే నిజము. విషాన్నము పెట్టి పాండవవధామార్గ
మును సన్వేషించి భగ్నమనోరథులమైన మాయొద్దకే పూట
భత్యమును పాండవులకుఁ గుడువఁబెట్టుఁడని యాచింపుచు వచ్చి
తివే యిప్పుడు మేము విషము మాని అమృతాన్నము పెట్టెద
మని యెట్లు నమ్మితివి? ఎట్లు పొసఁగుననుకొంటివి? ఇది యం
తయుఁ గపటరాయబారముగాదా?

కర్ణ—అగును. మొదటినుండియును కథ కపటముగనే నడచుచున్నది.

దు—ఈకృష్ణుఁడు తిరిగి ప్రాఁతవడిన మనోరథములను కెలుకుటకు పర
తెంచినాఁడేగాని రెండవదిగాదు.

ఆ. గీ. దాయభాగమునకు దగువార లెవ్వరో
యెవరు లెగరొ కృష్ణుఁ డెఱుఁగఁడొకొ

కౌరవులకు నైన యీరాజ్యమును పాండు
తనయు లెట్లు పంచుకొనఁగలారు.

కృష్ణు—సుయోధనా! ఇది నీవు పలుకవలసిన మాటయేనా! ఈ కురురాజ్య మేస్థితినుండి యేస్థితికి వచ్చినదో దీని విస్తీర్ణము తొలుత నెంత గలదో యిప్పు డెంతయున్నదో యిది యంతయు నెవరి నిరంతర పరిశ్రమావిశేషమునఁ బెరిగినదో యించుకైన విచారించితివా! అయ్యో!

మ. కురురాజ్యంబన నెంతగద్దు భరతక్షోణిన్; భవత్ పాండుభూ
వరుఁడున్ దిగ్విజయ మాచరించి జగ ధ్రాఘ్యారంబై యొప్ప నీ
ధరణీరాజులఁ దెచ్చి నీజనకుపాదంబంట మ్రొక్కించి భా
గ్యరమన్ గూర్చెను నేఁడువానిసుతులన్ గర్హింపఁగాఁ బడియే.

దుర్యో—అగు నాప్రాయికమైన పితృసంప్రదాయము వీరు మఱచి పోయినారు.

దుశ్శా—మఱచుటయే గాదు. అతిక్రమించి కయ్యమునకై సిద్ధమగుచున్నారు. అయ్యో ఆభీముఁ డెన్నినాళ్లు మాపై గద యెత్తి తిరుగఁబడలేదు.

దు—అగు నాదురాత్ముఁడే యీయనర్థము లన్నిటికి మూలమైనవాఁడు.

దుశ్శా—ఈతులువలు మనలను కాదని తిరస్కరించి తాము స్వీయముగా స్వరాజ్యమునే స్థాపించినారు.

దుర్యో—! అట్టివార లెట్టిదండనమునకుఁ బాల్పడుదురో కృష్ణా నీవే యెఱుంగుదువు. అయినను మేము సహించి వారి యాతిథ్య మంగీకరించి రాజసూయమునకుఁ బోయి మిగుల పరాభవింపఁ బడితిమి. మాపరాభవమునకన్న ద్రౌపదీపరాభవ మధికము గాదు.

కృ—మీరు కావించిన ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము నిజముగా అపరాధ
వము.ఆమెదిగాదు—మీది.ఒకయస్వతంత్రయగు నబలను మేటి
వీరులును రాజాధిరాజు లనిపించుకొను మీరందరు కలిసి నిండో
లగంబున వివస్త్రఁజేయుటెంతయు లజ్జాకరము, హైన్యము.

కర్ణు—కాదు. ద్రౌపది నీవన్నట్టు లబలయే యగునెడల తనయింటికి
వచ్చినచుట్టాలను మయసభ పెట్టి వంచించి దుర్యోధనునంతటి
మహారాజును "అంధునిపుత్రున కింతకన్న తెలివియా ?" యని
యధిక్షేపించఁగలదా !

దు—(పండ్లుకొరుకును.)

దుశ్శా—లోపములు గలవారే లోపము లెంచెదరు.

కర్ణు—

తే. గీ. మగనికన్నులు లేకున్న మగువ కేల
కనుఁగటాచును గంతలు కట్టుకొన్న
వరపతివ్రత గాంధారివంటి గరిత
తనయుఁ డీదుర్యోధనుఁడని తలఁపవలదె.

కృ—అది జగద్విఖ్యాతమైనసంగతి.

భీష్మ—ఇప్పు డాప్రసంగము లెందుకు సంధివిషయములు సంప్రదింపుఁడు.

కర్ణు—ఇది సంధిగాదు విషసంధి.

భీష్మ—కర్ణుఁడా ! నీవు విపరీతము లాడుట మానవుగదా!

కర్ణు—నేనేమి విపరీతములాడితిని! ఇది సంధియగుచో ద్రౌపది తన
వస్త్రాపహరణమునాఁడు

చ. జడముడి వీడ ముంగురులు జార వివస్త్రనుజేయఁ దెచ్చిన
ప్పుడు ద్రుపదాత్మజాత యిదిపోలదు మీకని చెప్ప దనన్నసే
నుఁడు వినకున్న నీకడుపుఁ జెకలించి త్రావెదియురక్తమే
వృకుఁగ బిరానవాసురులరా సెదనన్న వ్రతంబు వీడునే.

దుశ్శా—వీడొకఁడనుకున్న తిరుపతికిఁ బోవును.

కృ—ఈధృతరాష్ట్రాది మహామహులచేఁ బరివేష్టితమైన నిండోలగమున నిది రెండవపరాధనము.

దుశ్శా—(శకునితో) మామా! ఆద్రౌపదిపదమూఁడేండ్లనుండి విప్పిన తలకట్టలేదట. తైలసంస్కారాదులు లేనితల జడలల్లిపోక నెట్లుండునోయి భీతిని కొలువు నామె విరటునిసగరున నెట్లు దాస్యము చేసినది? ఎట్లాకీచకుఁడు వరించినాఁడు!

శకు—కామమునకు కన్నులులేవు.

ఉ. కౌరవకాంతలెల్ల గుణగణ్యలు సాధ్వులు శౌచశీల వి
స్తారలు పూరుషుల్ స్వకులదారవిహారులు పాండవుల్ దురా
చారులు వారియున్ వరుస చాలనివారు పరాంగ నారతుల్
వారికి వీరు పోలికకు వత్తురె యేమొకొనైన మాధవా!

కృ—ధృతరాష్ట్రాది మహామహులయెదుట ఈప్రసంగములు సరికావు.

ధృత—కృష్ణా! పాండుపుత్రులను నేను గర్హించలేదు. నాకొమరులకన్న నెక్కుడు గారవమున నారయుచున్నాఁడను. నాఁడు జూదమున యుధిష్ఠిరుఁడు రాజ్యమంతయు నోడనే నది యెఱింగి తిరిగి యాతనికే యిప్పించితిని. అతఁ డది హాయిగా ననుభవింపలేక రెండవసారి జూదమాడి భార్యసహితము సర్వస్వమోడిపోయి దేశాంతరములకు లేఁచి పోయినాఁడు.

శకు—కితవుల పనియట్టిదే.

ధృత—మఱియు పాండురాజునెడ నేను కృతఘ్నుఁడఁ గాలేదు.

దు—కాని తత్పుత్రులకా కృతజ్ఞత లేకపోయినది.

శకు—నిజముగా పాండురాజునకుఁ బుట్టినయెడ నుండకపోదు.

కర్ణు—రాజుండఁగనే యువరాజు రాజు కాఁదలంచినాఁడు.

దు—

శా. రారాజై ధృతరాష్ట్రుఁడుండఁగను దిగ్రాజ్యంబులన్ గెల్చి తా
మే రాజన్యులమంచు సధ్వరము గావింపంగఁ గర్జంబె యీ
తీరెందున్ గలదే భవాదృశులు బుద్ధిన్ జెప్పి మాన్పించినన్
ఘోరంబుల్ జనియింప వీవగిది సంక్షోభంబు రానేర్చునే.

కృ—సుయోధనా! కడచినదేమో కడచిపోయినది. అవి యన్నియు నిపుడుగ్గడింపనేల? నామాట విని పాండవుల కేదేని యొకచిన్న వసతి గల్పించుము. అడుగవచ్చిన నాకును, ఇచ్చిననీకును, చిరకాల మీకీర్తి నిలిచిపోవును.

ఉ. కర్ణుని మాన్పి దానమును గైవసమున్ గొనఁ గంటకట్టె రా
జ్యార్ణవమేలుచుండిన మహామతి వీవొకపాటి భాగమున్
నిర్ణయమున్ బొనర్చు మది నీకు యశంబగు పాండునందనుల్
కర్ణునిపాటివారయిన గాదనరాదు సుయోధనాధిపా.

దు—సరేగాని కృష్ణా! యేనీతిని ఏధర్మమునుఁ బాటించి నీవిట్లు లడుగుచున్నాఁడవో నేనూహింపఁజాలకున్నాను.

మ. భరతుం డాదిగ నేఁటిదాఁక కురుసద్వంశంబునన్ బుట్టు భూ
వరు లీరాజ్యము పంచుకొన్నకథ లెవ్వారైన నర్థిన్ వచిం
చిరి యేపున్ సగపాలెగాదు ధరణీసింహాసనం బెల్ల ని
త్తిరిమేమిత్తుము గొంక మాట లిఁక విస్తారంబు లింకేటికిన్.

కృ—ఇది యవిభక్తమైన రాజ్యమైనను జ్యేష్ఠానుక్రమము లేదు సమన్వయించుకొన్న నేది చేయరాదు. ఈగంగాపుత్త్రుఁడు సోదరులకు సర్వస్వ మొసంగివేయలేదా!

దు—మాకుఁ బాండవులట్టి సోదరులుకూడ గారు.

ఉ. వారికులంబు దేశమును వారివివాహము శౌచశీలముల్
భారతజాతి కాదనుచుఁ బల్కుచునుండఁగఁ దెల్విమాలి యీ

కౌరవరాజ్య మర్థమిడఁగాఁ దగునంచును నెట్లు చెప్పఁగా
నేరెదవీవు పాండవుల నేరనివాఁడవె నందన. దనా !

కృ—పాండవులను మీచుట్టములపట్టిక నుండియే తొలఁగించుచున్నావా? యెంత సాహసము.

శకుని—ఉన్నమాట చెప్పిన నెవరికైనను కష్టముగనే యుండును.

తే.గీ. పెండ్లి కాకమున్నె పిల్లలఁ గన్నది
కుంతి; పెండ్లియాడి కోరి కోరి
పెక్కురకును గన్న పిల్లలు పాండవు
లర్థరాజ్య మెట్లు లడుగఁగలరు.

కుంతి భారతీయాచార సంప్రదాయములకు విరుద్ధమన నడత నవలంబించి దేశమునకు నెప్పటికిని మాయని మచ్చఁ దెచ్చిపెట్టినది. ఇంక వారి నెవరు వంగడమునఁ గలుపుకోఁగలరు? కులశీలములు లెక్కించువారికివి మార్గములుగావు. భారతవనిత లిట్లెవరును ఏకాలమందును నింత విచ్చల విడిగ సంచరించు టెఱుఁగరు.

భీష్మ—అప్రస్తుతములగు నీప్రసంగము లింతటితోఁ గట్టిపెట్టి కర్తవ్యమునకు రండు.

శకుని— నేనాడినది యప్రస్తుతముగాదు. కులసంప్రదాయములతో సంబంధించినది. లోయికి మూఁతగాని లోకమునకు లేదు. కావునఁ బాండవులు కురువంశములోనివారు కారని పరదేశీయులని నేను ఘంటాపథముగఁ చాటి చెప్పుచున్నాను. ఏమందువా.

చ. సవతిని కోడలిన్ గులము సానులుగా నొనరించి కుంతియీ
భువి నపకీర్తిపాలయి ప్రపుణ్యాపథంబును వీడి యింట నా
నవమును జూదమోద వ్యభిచారములన్ బొనరించియాజ వం
జనము దెచ్చి యింటికి బరాయిఁజేసెః గులము చేట్పడన్.

కృ—చాలు నీవాచాలత్వము కట్టిపెట్టుము ఎవరైన విన్న నవ్విపోదురు. మీరందఱుకలిసి యీశ్వరసృష్టినిఁగూడ మఱుఁగుపఱుపఁ జూచు చున్నట్లున్నది. ఆహా! యేమి యీదారుణము శకునీ!

శా. మాయాజూదము పెట్టి పాండవుల సామ్రాజ్యంబు సర్వంబు మీ
చే యీయంగట నైచికొంటిరి సభన్ గృష్ణన్ సిగన్ బట్టి మొ
గ్రోయం జేడ్చిన మానకీడ్చి వలువల్ ద్రోహాత్ములై విప్పినా
రే! యాదుఃఖము లారలేదిపుడె వేఱేసాకు లూహించిరే.

దు—మేము వేఱే క్రొత్త సాకులు కల్పించలేము.

కర్ణు—కృష్ణా! మాయాజూదమనుచుంటివి దానియర్థమేమో విడఁ జెప్పుము.

కృ—మీరెఱుంగరా? యింద్రప్రస్థమున ధర్మజుని వైభవము జూడలేక జూదమను మిషఁ గల్పించి మాయాక్షులు పెట్టి ధర్మజునోడించిరి.

కర్ణు—అది యెట్లు.

శకు—పాండవపక్షమువారెల్లరు తమలోపములు లోకము నిందించకుండు నట్లుగా కల్లలల్లి సమర్థించుకొనుచుండెదరు.

కృ—శకునీ! నీవు మాయపాచికలు పన్నలేదా!

శకు—కృష్ణా!

ఉ. జూదమునందు పాచికలఁ జూపక వాని తెఱంగెఱుంగకే
జూదకళావిశారదుఁడు శూరుఁడు ధర్మసుతుండు జూదమ
ర్యాద నతిక్రమించి యొరులాడిన కాదనలేకపోయెనా?
జూదమునోడి మావయిన సూయనునిం దలమోపఁ జెల్లునే.

కృ—మేమేమి నిందలు మోపితిమి? ఈపాడుజూదమున పాండవులదేవే దిని సన్యాయముగా సిగఁబట్టి యీడ్చి వివస్త్రను గావింపఁ జూచినారే యిదియేనా రాచ మర్యాద అన్నా! యెంత యనం

గతమైన సంగతికై మీరు సాహసించినారు ఈకళంకము ఈమ
హాపాతకము ఈమాయ మాయని యీయత్నె మెన్ని యుగము
లు ఎన్ని యుగాంతరములకైనఁ బోఁబోదుగదా!

తే.గీ. చంద్రబింబంబులో నల్పు జారవచ్చు
నుదధిలో జలచరములు నడఁగవచ్చు
గ్రిహాగతులు మాఱవచ్చునుగాని మీరు
పాండవులకుఁజేసిన పరాభవముపోదు.

దుర్యో—నందనందనా! నీబెదరింపులకు మేము జంకువారముగాము.
ఎప్పటికైన లోకము సత్యమును ధర్మమును గ్రహింపకపోదు.
మేము ద్రౌపదిని గెలిచినాము.

కృ—గెలిచిరే యనుకొనుఁడు. మానభంగము చేయనచ్చునా?

దుర్యో—మేము క్రొత్తగఁ జేయలేదు. అర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రమును
గొట్టి ద్రౌపదినిఁ దెచ్చిననాఁడే ఆమె నాయైదుగురు మానభం
గము గావించినారు.

కర్ణు—మేమంత పని చెయలేదు.

ఉ. భిక్షను దెచ్చినామనుచు పేరిడి ద్రౌపదిఁ దెచ్చి యూసరో
జాక్షను నేవురుంచుకొని యామెను రాణినిజేసి రిల్లు ధ
ర్మాపయమున్ బొసర్ప నది మాన్పుటకై సభకీడ్చినార మా
దీక్షను ద్రౌపదిన్ విగత దీనదయామతి దుర్గుణావతిన్.

కృష్ణు—(చెవులు మూసికొని) పాపము శమించునుగాక ద్రౌపదిని
దుర్గుణావతియనఁ జెల్లునా? అయ్యో మీరెంతకైన సాహసిం
చుచున్నారు.

దుర్యో—లేదు. నీవు ఎటింగియు ముసుఁగు పెట్టుచున్నాఁడవు.

తే. గీ. అయిదుగురు పతులుండఁగా నాఱవపతి
వలయునన్నదియే పతివ్రతం దుటన్న
ధరణి సత్యపతివ్రతాత్వముఁ గెంక
దోసము లేదనవలయు ననూయగాదు.

కృష్ణ—అదియొక చెడుసంగతిగా గ్రహించుట పాడిగాదు.

కర్ణ—కృష్ణా! పాండవులచేతను తత్పత్నిచేతను ఇట్లెన్ని బొంకులు బొంకించెదవు.

కృష్ణ—పాండవు లెప్పుడును బొంకులాడి యెఱుంగరు. వారు లోకో త్తరధర్మపరాయణులు. గుణసంపద్విశేష శేముషీసుశీలులు. సత్య సంధులు.

దుర్యో—కృష్ణా! చాలు నిఁక నూరకొనుము. వారి సత్యసంధత యెవరికిఁ దెలియును.

ఉ. బొంకుట గాదొ మత్స్యపతిపట్టణఁ జేరియు నజ్ఞాతవృత్తి నే
కంకుఁడ నంచు ధర్మజుఁడు గాదిది ముట్టమునంచు చెప్పుటల్
బొంకుటగాదె? ద్రౌపదిని బొందిననాఁడు; పరాంగనోర్వు దా
నూనఁజేయునాఁ డిఁక నున్నవి బొంకులు ఎందు లెన్నియో.

కృ—దుర్యోధనా! నేటికీ యనగత్యప్రసంగములు. మీసంగతియు పాండవులసంగతియు నే నెఱుంగనిది గాదు. మీ కావవచ్చి నప్పుడు వారు బొంకలేదు పాటిపో లేదు.

శా. గంధర్వుల్ మిము గట్టిపెట్టి విలయాగారంబు గొంపోవ నా
గంధర్వాధముకోటిఁ ద్రుంచియు మిమున్ గాపాడిరా పాండవుల్
బంధుత్వంబునఁ దొట్టి మీకరయ విశ్వాసంబు లేదింత గ
ర్వాంధత్వంబున మాటలాడెదరు న్యాయంబయ్యె యీమార్గముల్.

దుర్యో—మేమును నిట్టిమహోపకారము లనేకములు గావించినారము.

కృష్ణ—కావచ్చును. మీరు కలిసియుండుటలోఁ బ్రజాక్షేమమున్నది.

దుర్యో—కృష్ణా! నీవెఱుంగవు.

చం. వ్రజలకు మాకు నేవిధవివాదములేదు విరోధ మీ ఖల
 వ్రజమె; వ్రజాంగనాధవ భవత్పరికల్పితమాయగాని యీ
 కుజనులు పాండుపుత్రకులకున్ ధరపంచి సగంబు నియ్యఁగా
 నిజముగ దాయకీ తెలిసి నిందలు మాపయి మోపఁ బాడియే.

కృ—పాండవులు మీకుఁ జుట్టములే కారా?

దుర్యో—కారు.

కృ—కారు కాఁబట్టియే మీరు—

ఆ. లక్కయింటఁ బెట్టి రొక్కమాఱేవురఁ
 బట్టి చంపఁ జిచ్చుఁ బెట్టినారు
 కలుషభీతిలేక కౌరవాన్వయవార్థి
 బాడబాగ్నులనఁగఁ బరగినారు

దుర్యో—కృష్ణా! యిది యెక్కడనేర్చినావు. నిరపరాధులమైన మాపై యేల నిందలు మోపెదవు.

కృ—నిందలుగావు మీరొనరించిన పాపములు.

దుర్యో—మేమేమియు పాపములు సేయలేదు.

కర్ణ—కృష్ణా! నీవంతమాట అనఁజెల్లదు.

కృ—నన్ను మీ రవమానించుచున్నారు.

దుశ్శా—ఇదే యవమానమా!

కర్ణ—అగునెడల నీవీ రాయబారమునకే రావు. పాండవమధ్యముఁడు నీకేమిచేసెనో మఱచిపోయినావు.

ఉ. వంచనఁజేసి మీకులము పాడొనరింప కుయోగివై వనిన్
 బొంచి సుభద్రనెత్తికొనిపోయిన పార్థుశిరంబు రెండు గా
 వించక వానినే వెనుకవేసుకవచ్చితి(వి)

దుర్యో— ఇంక వారి

వర్జించుము చక్రి! మాకురుకిరీటము సత్తుము రమ్ము మాదెసన్.

కృ—ఇట్టి పేరాసలకుఁ బోకుఁడు.

శకుని—అట్లైన నీవిందుండి కదలిపోరాదు.

కృ—ఏమి నన్ను బంధించెదరా?

దు—అగును.

కృ—(చక్రముదీసి) నిలువుము.

ఉ. నీవును రావణుండు కడునేర్చినమూర్ఖులు మున్ను రామునిన్
రావణుఁడోజమైయెదిరి రాలె రణంబున నీవుఁగూడ నా
లావును పాండవోత్తముల లావును జెన్నయెఱింగి పోరఁగా
నీవిధ కాలుదువ్వెదవిసీ కులనాశము దెచ్చిపెట్టఁగన్.

భీష్మ—ఇంక నీసభలో నన్మదాను లుండవలసినదిగాదు. నేను లేచి పోయెదను. (అని వెళ్లును.)

విదు—వీరికి వీరావేశములు బయలుదేరినవి. ముందేమిజరుగునో తెలియదు. కాని నేనీ శ్రీకృష్ణునిబాసటయై నిలిచెదను.

(సభ్యులు చెదరిపోవుదురు.)

ధృత—(లేచి తడుముకొనుచు) అయ్యో! శ్రీకృష్ణునంతటివానిని బంధించుటయేనా? యింక మనకుఁ బుట్టగతులుండునా! నాయనా! యీపనిమాత్రముసేయకుము. మాకురుప్రభువులెట్టి దురంతము లెప్పుడును చేయ సమకట్టలేదు. ఇది లోకవిద్రోహము. ఘోరము. ప్రళయము. వలదు. నామాట వినుఁడు. నిష్కారణము చెడి పోదురుసుమా?

విదు—ఈచతుర్దశభువనబ్రహ్మాండము లెవని యుదరకుహరంబున నొదిగి యున్నవో యెవనియిచ్ఛామాత్రమునఁ గాలత్రయంబును జగత్ప్రకృతియు చేతనాచేతనంబులైన సమస్త జీవరాశులును చేయం గిల్లను గతితప్పక సంచరించుచున్నవో అట్టి శ్రీమన్నారాయణు

నాదిదేవుని వీరు బంధింపనెంచినారు. నాకిక యోగాంతము దాప
రించినది. నే నిందుండి లేచిపోయెదను. (అని వెడలును.)

దుర్యో—వీరందఱు పాండవపక్షపాతులు.

శకు—అగును.

కృ—నన్నిందుండి పోనియ్యరా?

శకు—నిన్ను విడిచినచో మాకు హానిసంఘటించును.

దుర్యో—దుశ్శాసనా! చూచెదవేమి?

దుశ్శా—ఇవిగో శృంఖలములు. బంధించుటకు సిద్ధముగనున్నాఁడను.

కృ—(లేచి) ఏమి! మీయవజ్ఞత! సన్నా! మీరుబంధించునది. ఇది
బాలభిక్షషికలుగావు. దురాత్ములారా!

శా. మీ రేకాదు సురాసురాళి యొకటై మిన్నత్తుగా వచ్చినన్
జేరంజాలరు పట్టనేరరు కటా! చిత్రంబు కాలాగ్ని కీ
లారాశిన్ జెదవట్టునే నభము లీలన్ మ్రింగు నక్షానులు
న్నారా! పొండు సుయోధనా శకుని కర్ణా క్రూరదుశ్శాసనా!
(అని లేచిపోవును.)

కౌరవులు—(నిశ్చేష్టితులై చూచుచు) ఆహా! యేమి యీవిశ్వరూపము.

దుర్యో—

చ. అవె పదునాల్గులోకములు నయ్యవె స్వర్గపురాలు దేవతా
భవనము లయ్యవే దివియు స్వర్ధుని యావినువీధి తారకల్
సవిత శశాంకుఁ డియ్యదె రసాతలమయ్యదె రాక్షసాలయం
బవని చరాచరంబిది మహామహితంబగు విశ్వరూపమున్.

(అనిలేచి) ఇది కృష్ణునిమాయ. మన యెదుట నింద్రజాలము
పన్ని తప్పించుకొని పోయినాఁడు.

ఇది ప్రథమాంకము.

మహాభారత కౌరవరంగము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము — యమునాతీర విదురకుటీరము.

(విదురుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించియుందురు.)

శ్రీకృ — మామా! విదురా! నీకుటీర మీయమునాతీరమున నెంత సొంపుసంపాదించుచున్నది.

విదు — నందనందనా! త్రిలోకపావనమైన నీపదరజోవేశమున నాయిల్లు నాప్రాంగణము నిజముగా నిలింప పూజితమైన సొంపుసంపాదించినది. గడియక్రితము నిరలంకృతమును నిస్సారమును నైన నాయీ యింటికేమి శోభయున్నది?

కృష్ణు — ఆహా!

ఉ. చుట్టు వనంబుపూచి కడు సొంపులు నింపు శకుంతలంబులే
పట్టున గానమున్ సలుపు పాఱెడు నీయమునాతటంబునన్
గట్టిన యీకుటీరము సుఖంబులకున్ నెలవై శుభంబు చూ
పట్టుడుగంట నిన్నరయ వచ్చినవారికి స్వాగతంబుగన్.

విదు — వసుదేవకుమారా! యీకుటీరాభివర్ణనమున కేమి వచ్చెను. నిన్న కౌరవ సభాంతరమున జరిగిన పరాభవదవాగ్ని చల్లారు టెట్లో యోజింపుము.

కృష్ణు — మామా! భయపడెదవేటికి? ఆకార్యము నాచేతిలో నున్నది. ఒక్క త్రుటికాలములో నీయాకాశమును ఈచరాచర విశ్వమానవ ప్రపంచమును పంచభూతములతోఁగూడిన యీసృష్టి తలక్రిందు

లుగాఁ జేసివేయుచును. శాంతింపుము కౌరవుల కావర మణఁచి
వేయుకాలము సమీపించినది.

విదు—సత్యము సత్యము.

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడవు నీవు నెఱుంగనియట్టి యర్థముల్
లేవు సమస్తశక్తులు చలించెడు నన్నిటియందు నీవ యు
న్నావు సుయోధనాది కురువీరు లెఱుంగక గేలిచేసి నా
కీవిధి విస్తరంబు విన మెన్నడు గొట్టలు కొండదాఁకుటల్.

కృ—మామా! కృతత్రేతాయుగంబులఁగూడ నిట్టివార లుదయింపకపో
లేదు. దుష్టులునుతత్సంహారమునుయధావిధిగజరుగుచునేయున్నది.

విదు—ఆహా! ఎంతవిరుద్ధ మెంత విరుద్ధము.

ఉ. దూతగవచ్చినట్టి హితదూరునిసైతము వేట్కఁ బంపుటే
నీతి; మహానుభావుఁడగు నీవరుదెంచినఁ బూజసేయ కీ
రీతి పరాభవింతురె యకటా నీ కురువంశ మీయప
ఖ్యాతి నశించిపోవు నిఁక కాఁగల దానికి చింతయేటికిన్.

(తెరలో)

చ. అణువులయందు సుందరయజాండమునందు హిమాంబు సూక్ష్మపుం
గణములయందు సూర్య శశికాంతులయందు పరాత్పరా! భవ
ద్వినుత విలాసవైఖరి ప్రవీణతఁ దోఁచుచునున్నదింక నిన్
గనుగొనలేనిచో కనులు గల్గిన నంధులుగారె మానవుల్.

విదు—కృష్ణా! అదిగో నారదుఁడు వచ్చుచున్నట్లుంది.

కృ—రానిమ్ము.

నార—(పై పద్యమును జదువుచు ప్రవేశించును.) కృష్ణా! వాసుదేవా!
కౌరవసభలో నీకు జరిగిన పరాభవము దేవేంద్రునకుఁ దెలిపి
నీదర్శనార్థమై వచ్చుచున్నాఁడు.

కృ—మహాభాగ్యము.

నారద

సీ. విధిని నిర్బంధించి వేదంబులనుగొని
సోమకాసురుఁ డబ్ధిఁ జొచ్చినాఁడు
దివిజులు దనుజు లబ్ధిని ద్రచ్చునప్పుడు
కాలకూటము భూమి గాల్చినాఁడు
ఖలుఁ డాగతాయి రక్కసి హిరణ్యాక్షుఁడే
యవని చాఁపగఁజుట్ట నరుగునాఁడు
సత్యపతివ్రతా సముతిని సీత ను
పౌలస్త్యుఁడు హరించి పాఱునాఁడు

గీ. ఎట్టికడగండ్లు ప్రజ లవు డీడ్చినారొ
తిరిగి యా యగచాటులే తెచ్చినారు
కడిచి కూర్చుండ కీకరు పుడమి పతులు
పై పయిని పోవ దీ పరాభవ దవాగ్ని.

దేవా! యదునందనా! నేను పోయెదను. అదిగో దేవేంద్రుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

దేవేంద్రుఁడు—(ప్రవేశించును) జయము జయము కృష్ణా!

కృ—(విదురుఁడు ఎదురుగా వెళ్లి) స్వర్గాధిపతియగు దేవేంద్రుని రాక మాకు శుభమగునుగాక. పురందరా! ఈయాసనమున నధిష్టింపుము.

దేవే—మహాభాగ్యము (అని కూర్చుండును.)

విదురుఁడు—(వనమునుండి వచ్చిన గోవులు పాలుపితికి యింద్రునకు నర్ఘ్య మిచ్చును.)

ఇంద్రు—(సంతుష్టుఁడై విదురునకు వందనముజేసి) మురానేక దుష్టరాక్షస విదారీ కంసారీ! నీవు రాయబారిగా వెడలినప్పుడు కౌరవ

సభను నడిచిన యుదంతమంతయు నారదునివలన తెలిసికొని మిక్కిలి విషాదపడితిమి. మామేనులు పులకరించినవి. సకల లోక పూజ్యుఁడవైన నిన్నట్లా కౌరవహతకులవమానపరచుట మిక్కిలి సంతాపకరము.

సీ. రాజసూయమునాఁడు రగిలిన శిశుపాలు
మస్తకంబును దునుమాడునాఁడు
పురములోపల సురాసురలు జూచుచునుండ
నరకాసురునిబట్టి నరుకునాఁడు
బాలకేళీలీల కాళిందితీరములఁ
మునియలుగాఁ గాళ్లఁ ద్రొక్కునాఁడు
స్వకులస్వరాజ్యవిధ్వంసుని కంసుని
సిగఁబట్టి వంచి సిద్ధించునాఁడు

గీ. నీమహత్వంబు లోకంబు నివ్వెరపడి
చూచి తలవంచి పూజించుచుండ నెంత
తెంపరై సుయోధనుఁడు నిన్నొంపఁ జూచె
సకట యాతనిపోఁగాల మరుగుదెంచె.

(ఆకాశముపై దేవతలు "నిజము నిజము" అని ఘోషనినాదములు సేయుదురు. పుష్పవృష్టి కురియును)

విదు — దేవేంద్రాదిదిక్పతులారా! మీానుమువు లమోఘములు.

ఇంద్రు — శ్రీకృష్ణా! ఆగతానాగతవేదివైన నీకు తెలియనియర్థము లేదు. నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు. సర్వశక్తిసంపన్నుఁడవు. కాలత్రయము నీచేతిలో నున్నది. నేను నిన్నొకవర మడుగవచ్చితిని. అవహితుఁడవై విని ప్రసాదింపవేఁడుచున్నాఁడను.

కృ — దేవేంద్రా! నీకేమివలసిన నది భవత్ప్రీత్యర్థ మిచ్చుటకు సంసిద్ధుఁడ

నై యున్నాను. అడుగుము సంశయములేదు.

ఇంద్రు—

చ. అడవులఁ గ్రొర్లు మార్చి వ్యసనాబ్ధి దేల్చుచుఁ గుందుచున్న నా
కొడుకును నీకురంది యనుజుండగు పార్థున కీవు శ్రీఘ్రమే
ర్పడిన నిజంబుగా రిపుల భారత యుద్ధమునందు గెల్చి యీ
పుడమి యశంబు నైభవము బొందఁగలారు జగంబు మెచ్చఁగన్.

కావున నో యదునందనా! నీవు ప్రసన్నుఁడవై ధనుర్విద్యా విశారదుఁడైన నర్జునునకుఁ దోడ్పడుమనని నాకు వర మొసంగుము. వీరి రువురు కలిసి నిలిచినచో భారతమహాయుద్ధము నవలీలగ జయింపఁగలరు. వీరికి మేము బాసటయై యుందుమని మేమిరా పంచభూతములమధ్య ప్రమాణము చేయుచున్నాము.

కృ—నీ మాటదేశానుసారము నాకు మిక్కిలి వత్సలుఁడైన నర్జునునకు నేను తప్పక తోడ్పడియెదను. నీవు మాకొక సహాయము సేయ వలయును.

ఇం—అది యేమి?

కృ—కర్ణుని కవచకుండలములు ఎట్లైన మాయఁజేసి హరింపవలయును, లేకున్న నాతఁ డజేయుఁడు.

ఇం—ఆ యుపాయముకూడ నీవే చెప్పుము

కృ—నీవు భూసుర వేషమునఁబోయి యాచించిన నాతఁడు కాదన కిచ్చివేయును.

ఇం—అట్లగునుగాక. (అని అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము.

(పాండవులు ద్రౌపదీసహితులై ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—శ్రీకృష్ణ భగవానుఁడు దుర్యోధనాదులపాలికిఁ బోయి మాకై

మేలు గడించికొని వచ్చెదనని బాసాడి వెడలి యేలకో యింకను రాలేదు. ఆమహాత్ములు హితవచనంబులు వినువారు కారు. నందనందను కేమైన కీడు లాలోచించిరేమోయని నాహృదయము తల్లడిల్లిపోవుచున్నది. నేను దేనికై వగం జెందఁగలుగుదును!

ఉ. పుట్టిన యూరిలో నిలువఁబోలదు పొమ్మనఁ బోయి యుండుచోఁ గట్టిన యూరు సొచ్చి యిది కాదని జూదము వెట్టి గెల్చి మా పట్టున నిల్వనీడయును వండఁగఁ బంచయు నీక కాననం గొట్టె సుయోధనుం డలిగి కొంటెతనంబున మేము గీట్వడన్.

భీము — అన్నా ధర్మరాజా! నీవీసంగతి ముందే యెఱింగియున్న మనకీ కీడే రాకపోయెడిది.

మ. జగడం బాడఁగలేదు కౌరవుల పచ్చన్ జూచి దుఃఖించలే దగుణంబుల్ వచియింపలే దకట మాయా ద్యూతమున్ బెట్టియిం తగలిన్ దెచ్చె సుయోధనుండు ఖలుఁడై తద్రక్తమున్ ద్రావి నా దగ చల్లార్చెద నొక్కనాఁడు కురుకాంతారంబు ఖండించుచున్.

అట్టి మేటి కాలమాసన్నమగునుగాక. దుష్టులు ప్రపంచనాటకరంగ మునుండి నిష్క్రమించెదరుగాత. ఈ పంచభూతములు ఆవిధి. ఆ సూర్యచంద్రాది దిక్పతులు నాకుఁ దోడ్డై నిలిచెదరు గాక.

అర్జు — అన్నా! నాఁటి పరాభవ మెంత మఱచిపోవుద మన్నను మఱవు రాకున్నది.

ఉ. పుట్టిననాఁటగోలె మము మొత్తి కృతాంతనిశాంతవీధికిన్ నెట్టఁదలంచి సాగక వినిందిత వృత్తి సుయోధనుండు మా పట్టు కదల్చి మా వసతిబాయఁగ ద్రౌపదినీడ్చి కొల్వులోఁ బెట్టి వివస్త్రఁజేసె నిది వీరులమార్గమె లోకమాడదే.

నకు — ఆ దుర్యోధన హతకుని లోకము నిందించిన నేమి, నవ్విన నేమి.

వాఁడు చేయవలసినంత పరాభవము చేయనే చేసినాఁడు.

ఉ. తీరని దుఃఖసంతతులదింపి భరంపడి కట్టుకొన్న నా
గారమునుండి లేపి మము కానల ద్వాదశవర్షముల్ పురిన్
బేరులుమార్చి వత్సరము వేదనలన్ బడుమంచు బంపె నా
క్రూర సుయోధనుండిపుడు కూర్చునొ లేదొ సగంబురాజ్యమున్.

సహ—అది యెవరు చెప్పఁగలరు?

చ. పుడమియు రాజ్యమున్ బయిసిపోవఁగ గోఁతులుత్రవ్వియూరిలో
వెడలిచి పట్టెడన్నమును పెట్టక దొంగల పాగనంపుకై
వడి మము నెట్టి కానలకు భ్రాతలుగామొ సగంబురాజ్య మా
కిడదగిమో రణంబునకు నీడ్చిన గెల్వఁగమొ కౌరవేయులన్.

ధర్మ—

మ. పదమూఁడేండ్లు భరింపరాని వెతలన్ బ్రాణాలుక్షోభించ నా
వదలన్ బోర్లుచు నెన్నఁడైన హితముల్ బ్రార్థించునాయంచు నె
మ్మదిలో పుట్టెడు నాస పెట్టుకొని ప్రేమన్ గాలమున్ బుచ్చుచు
న్నది యీచావది దీనిమొల్ల తుదకన్నా తీఱునో తీఱదో.

ఓపాంచాలీ యాజ్ఞసేనీ! యేల నీవీతల ముడివేయవు?

ద్రౌ—ఎట్లు వేయఁగలను.

చ. జడముడి వీడ ముంగురులు జార వివస్త్రనుజేయఁ దెచ్చిన
ప్పుడు సభలోన నేను ఇది పోలదు మీకని చెప్ప దుస్ససే
నుఁడు వినకున్న నీకడుపునున్ బెగలించి త్వదీయ రక్తమే
ర్పడఁగ బిరాన నాకురుల రాచి ముడించెదనంచు నాడితిన్.

ఆశపథ మెట్లు వదలుకొందును.

భీము—వలదు. నీవు వీడవలదు. ఆదుశ్శాసనహాతకు నట్లే కావించెద
నోపికఁబట్టుము.

ద్రౌప — నేనట్టి వేడుకఁ జూడఁగలనా ? నావేణిని ముడివైచు భాగ్య
మబ్బునా ?

భీము — చెలీ ! అటులేల శంకించెదవు ?

చ. అబలను నస్వతంత్రను పరాంగన నొండొరు లంటరాని నీ
కబరినిబట్టి యీడ్చి రిది గంబరసేయఁగఁ గట్టుచీరలన్
గబగబ వచ్చి విప్పి రల కౌరవపాంసులు భూతకోటికిన్
గబళము లైననాఁడె ముడిగట్టుము నెత్తుటముంచి నీకురుల్.

అర్జు — అగుఁగాక.

ఉ. కాలముతిప్పివచ్చినది కానలఁద్వడి పేర్లుమార్చి దుః
ఖాలకు నాలవాలమయి కష్టములెన్నొ సహించినాము మా
పాలి కనుగ్రహింప భగవంతుఁడు లేఁడె కృతాపరాధులన్
గూలిచి మాకు వేట్క లొసఁగూర్పఁడె నమ్మినవారికిపుడునే.

ధర్మ — దుర్యోధనాదులచే పరాభూతుఁడైన విదురుఁడీ సమీపాశ్రమ
మున నున్నాఁడు. వానిదర్శింపఁబోవుదము రండు. (అని వెడలు
దురు. కృష్ణుఁడును, విదురుఁడును సమీపించుదురు.)

ధర్మ — (తక్కినవారును నమస్కరింతురు.)

శా. దేవా! నీవు మహానుభావుఁడవు స[illegible]న్ నిన్ను దర్శించి యొం
తే విశ్వంబు తరించు సర్వమున నీవే యొప్పియున్నావు మా
దావాగ్ని ప్రతిమానమౌ యిడుములన్ దప్పించి రక్షింప మా
కీవేతప్ప నితఃపరంబు గలదే కృష్ణా ! జగన్నాయకా !

కృ — మీకు జయమగునుగాక.

ధర్మ — దేవా ! దేవకీనందనా ! నీవు కౌరవులయొద్దకుఁ గొంపోయిన
మారాయబార మేమైనది ? సంధియేమైన పొసఁగినదా ! మాకే
మైన గతిని కల్పించినారా?

కృ—లేదు.

ఉ. పాండవమాత యాతఁ బోకపక్షపువాఁడని రాయబార మ
బ్బుండఁగ నన్ను జూచి విరసోక్తుల నాడుచు సాగనంపిరా
యుండగు లైన కౌరవులు ద్రోహులు వారల పొత్తు మీకు ని
ట్లుండఁగఁ గూడునే తుదకు యుద్ధము తప్పదు ధర్మనందనా.

భీము—అట్లఁగాక. కృష్ణా! మంచిపని చేసితివి. నేటికి నామనోరథము ఫలించినది. ఆహా! నీవు విశ్వజ్ఞుఁడవు, సకలకల్యాణగుణాకరుఁడవు. కావున నాచేతుల తీటతీరుటకు సమయము గల్పించితివి. రణము కావలెను. కౌరవుల కావరమణఁగవలెను. మాకు స్వరాజ్యము రావలయును. ఇదే నాకన్నకోరిక.

ధర్మ—కృష్ణా! తుదకు యుద్ధమే సిద్ధమా! అయ్యో! యెంత కెంత మూఁడినది. ఇంక నే నేమి చేయను?

అర్జు—బావా! సంధి పొసఁగలేదా?

కృ—లేదు.

విదు—

ఆ. వె. కృష్ణుఁ డంతవాఁడె యేగి సంధిని సేయ
లేకపోయె నన్నలోకమందు
ఏదిసంధి జరుగు నెవరుసేయుగలారు
ఉభయులకును హానియున్న గాని.

కృష్ణు—సంధికై మిక్కిలి ప్రయత్నించితిని కాని కార్యము లేకపోయినది. విధి విధాన మనుల్లంఘ్యము. అప్రతిహతము.

భీము—ఏమీ! కృష్ణా! నే నీసంధిప్రయత్నము వలదని చెప్పలేదా!

కృ—శాంతిసహితమైన సఖ్యము సర్వశ్రేయము! రణము మారణము.

భీము—దుర్జనమారణము. దుర్నివారణము.

మ. రణమున్నన్ భయమందుచుంటిమని కౌరవ్యాధమశ్రేణితో
వినయంబొప్పఁగ సంధికై పెనఁగితో విన్నార నీమాట దు
ర్జను లాలింతురె వారినెల్ల నసిధారన్ ద్రుంచి నిర్ధూమధా
మ నిరాలంబముజేసి లోకమునకున్ మార్గంబుఁ జూపన్ దగున్.

నకు—ఈభరతవంశమహాసంగ్రామము భారతభూమిని మహాభారతమై
భాసిల్లవలసి యున్నది.

సహ—అవశ్యమీకౌరవాధములు మాక్రూరకృపాణ మహాదండవ్యా
దావాగ్నికి మిడుతలవలె మాడి బూడిదకావలసినదే.

ద్రౌప—కృష్ణా! ఆపద్బాంధవా! మాకష్టము లెప్పటికైనఁ దీరునా!
మేమీ విపత్సముద్రమునుండి తరింపఁగలమా! మాకేదిశరణ్యము.

తే. గీ. మురళిచేఁ జిగిర్చెను ఎండుమ్రోళ్లు కాని
నీదు మురళి చిగుర్పఁగా నేరదయ్యె
అటుల జగము నీచే ధన్యమై వెలార్చు
చున్న మేము ధన్యులము కాకుంటి మధవ.

కావున లోకములో మేమిద్దరమే దురదృష్టవంతులము.

ధర్మ—

మ. గురుభీష్మాది కురుప్రకాండముల సత్ కోదండపాండిత్య బం
ధురులన్ శౌర్యధురంధరుల్ బుధులు యోధుల్ వారిగెల్వంగనే
వ్వరకున్ సాధ్యమె మాకు నీదుబలమే ముఖ్యంబు మమ్మోము మే
తెఱవో చూపి సముద్ధరింపు మిఁక నీదే కృష్ణ! మాభారమున్.

కృ—(నవ్వి) మీకా బెంగవలదు.

ఉ. లీలశిఖండిభీష్ము నవలీలగురున్ ద్రుపదాత్మజుండు వా
చాలతచేత కర్ణు నలశల్యుఁడు నూర్గురుధార్తరాష్ట్రులన్
కాలునిలీల భీముఁ డరికాండముతో రణవీధి కూల్చు రా
కాలము దాపరించినది కావున ధర్మజ దుఃఖమేటికిన్.

ధర్మ—కృష్ణా ! నీసంగతియు అర్జునుని సంగతియు చెప్పవైతివి.
కృ—నీ కాసంశయము వలదు.

ఉ. ఏను కిరీటిస్యందనము నెక్కి రణావని యోధవీరసే
నానులఁ గూల్చుచున్ రిపువనంబులఁ గాల్చుచు సూత్రధారిచం
దాన సమస్త సూత్రరణతంత్రములన్ నడిపించుచుండు మీ
మానవలోకమున్ విమతమండలి నిర్వైరగంది చూడఁగన్.

ధర్మ—ఇంక మేము ధన్యులము కాఁగలము.
కృ—ఈలోఁగ నీవొకపని సేయవలెను. శల్యుఁడు మనపక్షమున రాకున్నను వారిపై పేయుండి మనపక్షము పనిచేయునట్లొడఁబరచుము. (విదురునితో) మామా ! మనము కర్ణునిపాలికిఁబోయి వానిని తిరుగఁదీయవలయును. ఇది ముఖ్యమైనకార్యము.
విదు—నిజము.
కృ—మఱియు.

మ. భగదత్తుండు ఘటోత్కచుండు విరటుల్ పాంచాలమద్రేశు లా
తెగకుఁ బోని ప్రజాప్రపంచమును ముందే వర్తమానించి యీ
జగడంబున్ నడిపింపఁగావలయు భీష్మ ద్రోణ కర్ణాదులున్
బగసాధింపఁగ వత్తురా రిపునిధిన్ బంధింప కర్జం బగున్.

(తెరపడును.)

తృతీయరంగము.

(అంగదేశములో కర్ణునిదుర్గము.)

(శ్రుతశాస్త్రి కృతశర్మమున్నగు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించియుందురు.)

(తెరలో)

ఇంద్రు—"నవో నవో భవతిజాయమాన" (అని చదువును.)

(అది బ్రాహ్మణులు స్వరయుక్తముగాఁ జదువుదురు.)

(తెరలో)

ఒరే కంక ! స్వరము తప్పినదిరా.

శృతి—స్వరము తప్పితే చావే.

కృత—అది నీవే.

శ్రు—స్వరము బ్రహ్మకు రాకపోగా విఘ్నేశ్వరుఁడు సుశిక్షితుని గావించినాఁడు. స్వరము వేదమునకు ప్రాణము.

కృత—ఎన్నిపనసలైన పీల్చి పిప్పిచేయుదునుగాని నాకాస్వరము రాదండి.

శృతి—ఏమిటి! పనసలు పీల్చి పిప్పిచేయుదువా! ఎంతసేపు ఏడ్చినా తిండికేగదా!

కృత—ఏడ్చినావు నోరుమూయి.

శ్రు—నాతో నీవేప్పుటకైన పనికిరావు.

కృత—అగునది-నిజమే.

శ్రు—నీకేఁక చదువేమిటిరా! నీవు తిండికి తిమ్మరాజువు, చదువునకు పోతురాజువు.

కృత—చదువు నాకుఁగాక నీకా? ఒట్టి విశవచదువు చదివితే లాభము లేదు. తెలివి యుండాలి.

శృ—ఏది. జట, ఘన చెప్పుము.

కృత—జటవేయుటకు ముందు నీజుట్టు పాయలు గావలయును. తరువాత ఘన, అఘన వాయించి చెప్పెదను.

శ్రు—నీతెలివి మండినట్లే యున్నది.

కృత—దీపము మండితేనేగాని కాంతి ప్రజ్వరిల్లదు. అట్లు తెలివి మండితేనేగాని తేజము బయలుపడదు. ఒట్టిపరమశుంఠవు, నీకేమి తెలియును? ఏది యొకపాట హాయిగ పాడుము చూచెదను.

శ్రు—నంతచెప్పుకొనేవానికి పాట యేమిటిరా !

కృత—ఆసంతపాటే పాడుమన్నది.

శ్రు—సంతపాఠేమిటిరా! పీనుఁగా వేదమువల్లె వేయుటకు సంత చెప్పు కొనుట యని యందురు.

కృత—నేనన్నదియు నదే. నీ కర్థముగాక మొత్తుకొనుచున్నావు. ఏది నీస్వరము చక్కఁగానుండు ననుచున్నావు. ఏదేని యొకటి పాడి వినిపింపుము.

శ్రు—నాకు నీపాటలు చేతగావు. పాటలుపాడి భిక్షాటనము సేయుదువా యేమి?

కృత—ఏదైన విద్యయే "కోటివిద్యలెల్ల కూటికొఱకె"

(అని లయవేసి పాడును.)

శుద్ధి—అదే గురువుగారగు దేవేంద్రభట్టుగారు వచ్చుచున్నారు.

ఇంద్రు—(ప్రవేశించి) ఓరి వెధవాయి అదేమిపాటరా!

కృత—పాటకాదండి. వీడిమాటకు సమాధానము.

ఇంద్రు—

"కేవలం లౌకికం గానం నకుర్యాత్ మోహాతోపివ
అథ కుర్యాత్ ప్రమాదేన ప్రాయశ్చిత్తీ కురుద్విజ."

కావున గానము ప్రమాదవశముచేఁ జేసినను బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము తప్పదు.

శుద్ధి—అయ్యా! వీఁడు సరస్వతీబ్రాహ్మణుఁడు కాఁబట్టి ప్రాయశ్చిత్త మక్కరలేదు.

కృత—(స్వ) సరస్వతీబ్రాహ్మణులు చేపలు తిందురని నన్నితఁ డధిక్షేపించుచున్నాఁడు సరే. నేను దానికి సరియైన సమాధానము చెప్పెదను.) ఒగే శ్రుతశాస్త్రి! నన్ను నీవు సరస్వతీబ్రాహ్మణుఁడని గదా అన్నాఁడవు. అయ్యా! గురువుగారు! వీఁడు నాకు వంటబ్రాహ్మణుఁడు. (శ్రుతశాస్త్రితో) ఒరే నీవన్నదానికి సరి పోయినదా!

ఇంద్రు—బ్రాహ్మణులలో నిన్ని భేదము లెక్కడున్నవిరా! "బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్" బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మముఖమునందు పుట్టినారు.

శుక్రి—ఏఁడు సరస్వతీముఖమునందు పుట్టినాఁడు. కావుననే సరస్వతీ బ్రాహ్మణుఁడైనాఁడు.

కృత—ఏఁడు అన్నపూర్ణాదేవిచేతిలోఁ బుట్టినాఁడు కావుననే వంట బ్రాహ్మణుఁడైనాఁడు.

ఇంద్రు—(స్వ) నేను దేవేంద్రుఁడను అదిగో! యెవఁడో బ్రాహ్మణుఁ డీ వంకకే వచ్చుచున్నాఁడు. వీనివలన కర్ణుని యునంతమంతయు తెలుసుకొనవలయును. మహానుభావుఁడైన శ్రీకృష్ణుఁడు నాప్రియ పుత్రుఁ డర్జునునకై కర్ణుని సహజకవచకుండలములు సంపాదింపు మని యానతిచ్చినాఁడు. నేనెట్టులనైన నాతనికోర్కెఁ జెల్లించుటకై యీబ్రాహ్మణవేషమున నిచ్చటకు వచ్చితిని. నాయత్నమున కీశ్వరుఁడు తోడ్పడవలయును.

(ఆకాశవాణి) తథాస్తు.

వ్యాఘ్రిభట్టు—(ప్రవేశించి) ఎవరీ బ్రాహ్మణోత్తములు.

ఇంద్రు—మీ కెవరు కావలయును

వ్యా—ఏయూరయ్యా మీది

ఇంద్రు—మాది అమరావతి.

వ్యా—ఎందు బోయెదరు?

ఇంద్రు—ఇక్కడ యేదాతనైన నాశ్రయించాలని బోవుచున్నాము.

వ్యా—మీ రేమి పండితులా ఏమి? ఏదీ మీపాండిత్యము. "అణోరణీయాన్ మహతోమహీయాన్ ఏషో.ఽఽత్మా" దీనికర్థము చెప్పుము.

ఇంద్రు—అపరమాత్మ అణువునకంటె అణుప్రమాణుఁడున్న,

వ్యా—అది గాదయ్యా దాని యర్థము. నీవు చెప్పునది వేదాంతార్థము, మాకిప్పుడు లౌకికార్థము కావలెను.

ఇంద్రు—లౌకికార్థ మనఁగా?

వ్యా—శబ్దార్థము. శబ్దములు శబ్దములవలె నుండఁగనే యీపదచ్ఛేదముతో నర్థము సాధింపవలయును. ఇదిగో! నేను చెప్పెదను చూడుము. సంతర్పణాదిశ్రాద్ధాన్నభోజనసమయములలో 'అణో' వడ్డించే శాల్యన్నములో 'రణీయాన్' ఉద్ధరిణితో నెయ్యి 'మహతో మహీయాన్' మహిమపుత్రులకాయలకంటె పెద్దవైన బూర్లవఱకు 'ఏషోఽక్షర' వేసేవాఁడేనురా 'ఆత్మ' తనవాఁడు.

కృత—కానివాఁడు.

వ్యా—కానీ కైనఁ గొఱఁగానివాఁడు.

ఇంద్రు—ఈయర్థ మెక్కడ నేర్చికొంటివయ్యా!

వ్యా—ఇట్టి సమయానుకూలమైన మహదర్థములు సాధించువారికే రాజగౌరవమును అసూయాధికమైన పండితబిరుదానములును జాంబూనదతాంబూలాదిసత్కారములును తఱుచు జరుగుచుండును.

ఇంద్రు—అపండితులకు సన్మాన మేమిటి?

వ్యా—ఇప్పుడు జరుగుచున్న సన్మానములలో మూఁడువంతులపండితులకే నిజమైన విద్యాసంపత్తిగలవారికి ఆశనం నాస్తి.

ఇంద్రు—ఆహా! రాజాస్థానముల పండితులకుఁగూడ చోటానంగునా?

వ్యా—కుక్కలకు కోళ్లకు కులటలకు చోటు గలుగఁగాలేనిది కుకవులకు కుపండితులకు కుచ్ఛితులకు లేకపోవునయ్యా? వారికే నిక్షేపావకాశములు విలువైన బహుమానములు.

ఇంద్రు—ఇది సరికాదని మంత్రిపురోహితులైన చెప్పరా!

వ్యా—వారలువట్టి వెధవలండి.

ఇంద్రు—విధవలు స్త్రీలయందుందురుగాని, పురుషులయందెట్లుందురు?

వ్యా—ఉందురు. విధవయనఁగా ధవుఁడులేనిది అనేకధవులు గలిగినది. అది పురుషపరమైనప్పుడు ఒకరాజు పోయిన మఱియొకరాజును కొలుచుచు కుక్షి నింపుకొనువారని భావము.

కృత—ఈతఁడు మిగుల గట్టివాఁడునోయి.

శ్రుత—అగును నీవంటివాఁడే.

కృత—నావంటి బ్రహ్మాండమానముగాఁడు. కానుంతఉప్పుపత్రియున్నవాఁడే.

శ్రు—మీపేరేమండి బాబు.

వ్యా—వ్యాఘ్రభట్టంచారు.

కృత—మీరే యాస్థానకవిపుంగవులు.

వ్యా—నేను దానమునకు దిగంతవిశ్రాంతమహాకీర్తినడసిన కర్ణునియాస్థాన వికటకవిపుంగవుఁడను.

కృత—ఆహా! ఏమి మీయదృష్టము.

శ్రుత—(స్వ) కర్ణునియాస్థానమునఁ గవియన్న నదియొక ఘనమైనసంగతి గాదు. ఈతఁడాతనియొద్దకుఁబోయి నేను కవి నని చెప్పుకొని యుండవచ్చును. సహజదానశీలుఁడైన యాతఁడు వరే యని యింతభుక్తికి దినభత్తెమో నెలభత్తెమో పడవేయుచున్నాఁడు కాఁబోలును.

కృత—మీ రక్కడచేయుపని యేమండి భట్టుగారు.

శ్రు—తమ ప్రజ్ఞావిశేష మొకింత చెప్పుదురు! చెవుల తుప్పయిన వదలి పోవును.

వ్యా—ఇంచుమించు అట్టిదే నేను తఱుచు కోటలోనికిఁ బోయి రెండు మాటలు చెప్పి నాల్గు పాటలు పాడి ఓనవటకముచేయుచు అందు

న్నవా రందఱికి చక్కిలగింతలు పెట్టినను కాని నవ్వును రివ్వున
గాలికెగిరివచ్చు సముద్రపు కెరటములవలె తంగుతంగున తెప్పించి
ప్రక్కలు చెక్కలగునట్లు చేయుచుందును ఇందులో నాప్రజ్ఞ
అద్వితీయము అనుపమానము.

ఇం—అమహారాజు మీకేమైన బహుమానము లిచ్చుచుండునా?

వ్యా—వాటికి లోటుమియు లేదుగాని దాసదాసీపరివేష్టితమైన నాకోట
లోనివారందఱు నన్ను చూడఁగనే యేదో మిషపెట్టి చక్కఁగా
చాగుణింత నిరంతర పారాయణము చేయుచుందురు.

కృత—(శుశ్రీతా స్త్రీతో) అనఁగా నేమిటిరా!

శు—చాగుణింత మనఁగా చీవాట్లు, చెప్పులు చీచీలు చెంపకాయలు.
ఇత్యాదికములు వింటివా!

కృత—సరి.

ఇం—అట్లనా! నాయనా నీవింత ఘనుఁడవా!

వ్యా—నాఘనత సహజమైనది. కర్ణునకు దానము, కుంభకర్ణునకు నిద్ర,
రాజ్యార్ణవమేలిన రామచంద్రునకు కోదండపాండిత్యము, అగ్ని
లోని యుష్ణత. మసిబొగ్గులోని నలుపు ఎట్టిదో అట్టిది. మేము
బహుళపక్షములోనివారము.

శ్రు—(స్వ) ఈతఁడికి మాటలను పట్టుకొన్న జువ్విచెట్టు తాటిచెట్టును
పట్టుకొనినట్లే వదలునట్లు తోఁచదు.

కృత—అటులైన మీరు విదూషకు లన్నమాట.

ఇం—కవి నని చెప్పినారే!

వ్యా—అగును నేను కవిని.కవికి విదూషకునకు చుట్టరికము లేకపోలేదు.
విదూషకుని పని హాస్యము హాస్యము నవరసములలో నొకటి
దాని నేనాశ్రయించితిని కావున విదూషకుఁడను గాయకుఁడను

కూడ కాకపోను. నాకీవిశ్వమునం దన్నిచోట్ల స్థలమున్నది. నే నొకప్పుడు చీమనై బెల్లమును పట్టుకొనుచుందును వెంటనే గరుత్మంతుఁడనై యాకసమున కెగిరి పోవుదును. నక్షత్రము లలోఁ గలిసి ఉల్కాపాతమై నేల పడిపోవుదును. అర్థరాత్రిమున కూయు దివాంధములు నాచుట్టములుకాని నేను మాత్రము కోకిలమును.

ఇంద్రు—మీరు చాల ఆత్మస్తోత్రపరాయణులవలె నున్నారే.

వ్యా—ఎవరును స్తోత్రముచేయనివారి కాత్మస్తోత్రము స్వహస్త పాకము వంటిది. మిగుల సుకరము సౌలభ్యము.

తే. గీ. కాకములమధ్య గూర్చుండి కోకిలంబు
పాడియేగద ఘనకీర్తి పడయుచుండు
ఆకసముపైని మేఘంబు లావరించి
యురిమియేగద ఘనకీర్తి పరగుచుండు.

నే నట్టివాఁడను.

ఇం—నే నట్టివాఁడను నిట్టివాఁడ ననుటలో విశేషములేదు. త్యాగము చేతను సుగుణ సంపత్తిచేతను మనుజుని యోగ్యత తెలియ వలయును.

తే. గీ. దీపములు స్వయం దగ్ధమై దీప్తినొసఁగు
సాంబరాణి కాలుచు సువాసనలు జిమ్ము
పూలుతుంపఁగఁబడి మోదమును ఘటించు
ప్రేమ యెద యేర్చి యొరు వలపింపనేర్చు.

బ్రాహ్మణవటుఁడు (ప్రవేశించును) శ్రాద్ధాన్నభోజనములు సురా పానములు సదసత్పదార్థములవంటి పరిభాకరభాలు తమ తతర్క వితర్కపాకములలో లెక్కించవలసినవిగాని సామాన్యములుగావు ఒక

పూట శ్రీద్ధాన్న భోజన మొక సంవత్సర మారోగ్యమును చెఱచి
వైచును సారాసేవన మాయువునకే వేరుపురుగు. ఇందులో
రెండును మనోహరములైనవే కాని రెండును హానికరములనుటలో
నిర్వివాదము. అసత్యును గ్రోసిసత్తు నాశ్రయించునట్లు శాస్త్రకారులు
సారాలను నిరసించినను శ్రాద్ధములను నిరసింపలేరు. వేదములో
అన్నం బ్రహ్మమని చెప్పి ఆయన్నమే ప్రాణాలు తీయునని "అన్నం
ప్రజంత్యభిశంవిశంతి" అనిచెప్పినాఁడు ఆయవస్థయే నాకు వచ్చినది.

శ్రోత—ఏమయ్యా అట్లు త్రేన్చుచున్నావు.

వ్యా—ఈవేళ కర్ణమహారాజుగారి యింట సంతర్పణము. దిట్టముగా
తిని త్రేన్చుచున్నాఁడు. ఈ తిండిపోతులకు రెండవపని యే
మున్నది.

బ్రా—ఏమయ్యో వ్యాఘ్రిప్పా అట్టి పోతుపెంటి అనినావంటే నీయా
బోరు దక్కదు చూడు. నాముండఱ నీవు వ్యాఘ్రప్పవుగావు
శునకప్పవు జాగ్రత.

వ్యా—(స్వ) ఈ అగరాయినుండి మనము తప్పుకొంటేనే బాగుం
టుందని తోఁచుచున్నది.

ఇం—అంత యెక్కువ తినకపోయిన నేమాయెను!

బ్రా—ఏమాయెనా! నీకు సంగతి తెలియదు.

వ్యా—అగు నది నిజము.

తే. గీ. దానకర్ణుని నిజదయాదరము నిట్టి
దట్టి దనఁగ తిన్నేతున్న కలవిగాదు
ఒక్క కబళంబు దినుటకు నోపనట్టి
వాఁడు కుంచెడన్నము దిని వచ్చుచుండు,

శ్రోత—బ్రాహ్మణునకు కుంచెడన్నమొక లెక్క.

వ్యా—ఘృతసూపములలో మఱికొన్ని కంచము లగును.

ఇం—కర్ణునివంటి దాత లింకెవరైన నున్నారా?

వ్యా—లేరు ముందు పుట్టఁబోరు

సీ. అడుగ వచ్చినవారి కఖిలార్థము లొసంగి
యాదరంబున సాగ నంపుచుండు
దూర్వాసుఁ డడుగఁగా దుర్గంబు వడఁద్రోసి
వంటకట్టెలకిచ్చి పంపినాఁడు
అక్షయధన మొక్క భిక్షుకునకు నిచ్చి
పంచుకొండని దయఁ బంచినాఁడు
ఎవ్వరే మడిగిన నిచ్చెదనని తన
పట్టణంబున గంట కట్టినాఁడు

తే. గీ. దాన కర్ణుండు విజ్ఞాన ఘనుఁ డుదీర్ణుఁ
డతని త్యాగంబు బలి దధీచ్యాది పూర్వ
దాతలకు మించిపోయె మందరము గిరుల
నన్నిటికి మించి కాంతి వెలార్చినట్లు.

బ్రా—ఎవరో చండాలురు వచ్చుచున్నారు. నేను పోయెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

సజాతుఁడు—(ప్రవేశించి) నాకే నిజముగా శాపానుగ్రహ సమర్థత యున్న నీదాతలచేతులు మూతులు వంకరలు పోవునట్లుగా శపించియుండకుందునా!

తే. గీ. తోఁక ముందును నావెన్క మేఁకపగిది
పేరునకు ముందు దాతయన్ బిరుదువెట్టి
పిలుచు కర్ణువేఁడఁగ వెంట్రుకల నొసంగె
నిట్టి దాతలు మనభూమి పుట్టినారు.

ఇం——ఏమి నీయుదంతము?

సుజా——నాయుదంతమా! ఏమున్నది! నేను కవిని విదూషకుఁడను పండితుఁడను గాయకుఁడను నానారాజ సందర్శనము చేసి మహాభాగ్యములఁ బడసిన ధీశాలిని దానమునకు మహా ఖ్యాతిఁగాంచిన కర్ణమహారాజునుబోయి యాచింపఁగా చటుక్కున నిన్ని వెంట్రుకలు దీసి నాచేతిలోఁ బోసినాఁడు. ఇట్టి శరులను నే మనవలయునా? యని నాలో నేను వగచుచు నాపాత్రమును దిట్టుకొనుచు వచ్చుచున్నాఁడను.

ధన——(ప్రవేశించి స్వ) అబ్బో అబ్బో! ఎందఱుబావన్నలుమూఁగినారు. కాకులవలె కట్టన్న బుట్ట బుట్టన్న కట్ట అని అఱచుచు మీాన మేషాలు లెక్కించుచు తక్కులాడుచున్నారు. ఇట్టి సమయములో మెల్లగా వీరలను బుట్టలోపెట్టి ఆనన్నముగా పొడుగుగా రివటపాయలాగున్న నల్లబావనోడియొద్ద నున్న కర్ణుఁడుగారి వెంట్రుకలు సంగ్రహించవలెను. వెంట్రుకకొక వెయ్యి వరాలిచ్చెదమని చాటించుచున్నారు ఆచాటింపు వీరు వినకముందే మనమా వెంట్రుకలు లాగివేయవలెను. (ప్ర) ఏమండోయి శాస్త్రులుగారు దండాలు దండాలు.

వ్యా——ఓహో! ధనగుప్తుఁడు వచ్చినాఁడు.

ఇం——శుభంభవతు.

సుజా——ఏల వచ్చితివి?

ధన——నేను వర్తకుఁడను కొనుటయు అమ్ముటయు నాపని కొనువారిచేత అమ్మించెదను, అమ్మువారిచేత కొనిపించెదను, నాశక్తి మీాకు తెలియదు.

ఇం——అది యెట్లు కొనువారు కొందురు అమ్మువారు అమ్ముదురు కాని కొనువారు అమ్ముటయు అమ్మువారు కొనుటయు నెట్లు సంఘటించును,

ధన—గిరాకీ అట్టిది.అది మాచేతిలో నున్నది. అది పరసువేది అది యెదురు తిరిగిన కాలాగ్నికంటె తీవ్రముగా ప్రజను మాడ్చివేయును.

ఇం—అనఁగా

ధన—బాబు అది వ్యాపారరహస్యము. మే మొకప్పుడు బంగారము పెట్టి వెంట్రుకలు కొందుము ఒక వెంట్రుకకొక బంగారపు కొండ సంపాదించెదము.

సుజా—ఏమోయి శెటీ! నాయొద్ద వెంట్రుకలున్నవి కొనెదవా!

వ్యా—వెంట్రుకలు లేనివా రెవ్వరు.

ధన—అవే మాకు కావలెను. తప్పక కొనెదను. మాచిన్నబ్బికి గొంగళి కావలెనని నన్ను వేపుకొని తినుచున్నాఁడు. కాశ్మీరమునుండి తెప్పించిన సేలువ కప్పుకోరాదాయని యెంతచెప్పినను వినక నాకు గొంగళే కావలెనని యేడ్చుచున్నాఁడు. గొంగళియు శాలువయు రోమ మయమేగదా! యని పరువునకు లోటున్నను సరుకొక్కటే కావున నొక కంబళి నేయించుదుమని బయలుదేరి నాను. బాబు మీయొద్ద యెన్ని రోమము లున్నవి!

కృత—ఇదిగో వీఁడి తలనిండా మెడనిండా రోమములే యెన్ని కావలసి నను సందేహము లేకుండఁగ నూఁకలాఁగవచ్చును.

శ్రుత—వీఁడును నావంటివాఁడే.

సు—మీరందరు వెంట్రుక లిచ్చిదాతలు కాఁదలంచినారా!

ధన—బాబు నే నవి డబ్బిచ్చియే కొనెదను.

సు—నాయొద్ద గుప్పెడు వెంట్రుక లున్నవి. ఎంతకు కొనెదవు?

ధన—తులములలెక్క నిచ్చెదరా లెక్కపత్రికార మిచ్చెదరా!

సు—నీవే యడుగుము.

ధన—నాది టోకుబేరము.ఇదిగో యీసంచినిండ స్వర్ణదీనారములున్నవి యివి పుచ్చుకొని మీచేతిలోని వెంట్రుక లిచ్చివేయుఁడు.

సు—మహాభాగ్యము (అని యిచ్చి సంచి తీసుకొనును.)

ధన—దిక్కెనదిరా లచ్చి (అని పోఁబోవును)

సు—(పిలిచి) ఓచేరీ! ఆనెంట్రుక లీవరాల విలువచేయునవు నీయొద్ద నన్యాయముగా నింతధనము తీసికొనుట యధర్మము గావున నీసంచియు నీవే గొనిపొమ్ము.

ధన—ఇంకేమిబాబు తమరు ధర్మప్రభువులు (అని నిష్క్రమించును.)

మాతంగుఁడు—(డప్పువాయించుచు) కర్ణమహారాజుగారి కేశములు కోశాగారమున నొక్కొక్కటి యొక్కొక్క వేయిదీనారములకు కొనఁబడును గావున కలవారు వెళ్లి మార్చుకొనవచ్చును.

(డప్పు)

వ్యా—చిత్రము చిత్రము ధనగుప్తుఁడు మోసముచేసి పాపము పేదబ్రాహ్మణుని నోట కరక్కాయ కొట్టి పోయినాఁడు.

ఇం—ఈతనికి ప్రాప్తములేదు.

తే. గీ. లచ్చి కేశరూపము దాల్చి వచ్చిపోయె
పోల్చలేక పోయితివింక పొగులనేల
ధరణి మదదృష్టవంతుఁ డెంత మిడికినను
ప్రాప్తమునకంటె నధికంబు బడయఁబోఁడు.

సు—ఆర్యులారా! నన్నా వైశ్యుఁ డన్యాయముగా మోసగించి పాఱి పోయినాఁడు.

శ్రు—అగును వాని వెంబడించి పట్టుకొని తగిన శాస్తి చేయవలయును.

కృ—ప్రస్తుతము మన కక్కడ నాస్తియైనది సరే పదండి పోవుదము.

ఇం—(స్వ) ఆకర్ణుఁ డెంత మహాదాత యిట్టి మహామహులయొద్ద నాపాసిక సులభముగ పాఱుట కభ్యంతర మొండను. నే నెంతయు ధన్యుఁడను. (అని అందరు నిష్క్రమింతురు.)

మహాభారతకౌరవరంగము.

తృతీయాంకము.

రంగము — గంగాతీరము.

(శ్రీకృష్ణుఁడు, విదురుఁడు, ప్రవేశించియుందురు.)

కృష్ణు — మామా! ఈగంగ యెంత రమణీయముగఁ దోఁచుచున్నది.

విదు — ఇది ఉపస్నమయముగదా!

కృ — అగును.

సీ. శివజటాజూటంబు నవఘళింపఁగ గజ్జె
లందెలుమ్రోయ నాట్యంబు సలిపి
హిమవన్నగంబున నింపు సొంపారఁగా
స్వైరవిహారంబు చక్కఁబెట్టి
వారణావతమునఁ బాదంబు మోపి స్వై
కతసీమలను చెరగాటలాడి
దారుకాననమధ్యఁ దపసి కన్యలఁగూడి
సొమ్ములనొడ్డి నెత్తమ్ములాడి

తే. గీ. గొల్ల చేడెలుగొల్వ వ్రేపల్లెనుండి
ఇచట నావేణునాద మాలించు కొఱకు
వచ్చుచున్నది గంగప్రవాహ వేగ
వీచికలదోఁగి యానంద విభవమంద.

విదు — కృష్ణా! జీవనాధారమైన నీమొకు వేరుగ బహూకరింపవలయునా!
నీదర్శనమే మహాభాగ్యము.

తే. గీ. మొదట నీపాదకమలమందుదయమంది
శివజటాజూట మెక్కి వచ్చినదిగంగ
తిరిగి నీపాదసన్నిధి కరుగుదెంచె
సహజమార్గ కముగాదె జన్మభూమి

కృ—అదిగో మన కబురు విని కర్ణుఁ డీదారినే వచ్చుచున్నాఁడు.

కర్ణుఁడు—(ప్రవేశించి) సంధ్యానుష్ఠానార్థ మీగంగాతీరంబునకు వచ్చిన నన్ను ఎందుకో కృష్ణుఁడు కబురంపినాఁడు. అతఁడును విహారార్థ మీప్రాంతమునకు వచ్చియుండునో పోవుదుకావునపోయి దర్శించెదను.

కృ—(వినయసహిత మెదురేగి) కర్ణా! ఈ యుచితాసన మలంకరింపుము.

కర్ణు—మహాభాగ్యము (అని కూర్చుండును)

కృ—కర్ణా! నీకవచకుండలము లేమిచేసితివి?

కర్ణు—అడుగవచ్చిన ఇంద్రునకు దానము చేసితిని.

కృ—అర్థవంతుఁడైన ఇంద్రునకు దానమేమిటి అది యపాత్రదానముకాదా?

కర్ణు—కానిమ్ము. అర్థవంతుఁడైనను అర్థహీనుఁడైనను యాచించి నన్ను మున్నది చ్చుట కేలసంశయించవలయును? కావుననే నాకవచకుండలము లిచ్చివేసితిని.

కృ—అవి నీప్రాణములకంటె ఘనములు కావా?

కర్ణు—ప్రాణమడిగినను నిచ్చివేయుదును. ఇచ్చువాని కధికము నీచమను నవిలేవు.

తే. గీ. వార్థిరత్నాలు గైకొను వానికిచ్చు
భుజము ఫలములన్నిటికోసి కొనఁగనిచ్చు
సతులు దేహీయటన్న భిక్షము లొసంగు
దాత గడియించి యదుగుపేదలకుఁ బెట్టు.

విదు——ఇంద్రుఁడు పేదవాఁ డెట్లగును?

కర్ణు——అన్నము మ్రింగుచుండువాఁడు క్షుదాతురుఁడని చెప్పుట యెట్లో యాచకుఁడు పేదవాఁడని యనుటయు నట్లే.

విదు——ఇంద్రుఁడు తనయాత్మజుఁ డగునర్జునునకు మేలు సేయఁదలంచి నిన్ను వంచించినాఁడేగాని వేరుగాదు.

కర్ణు——ఆహా! యింద్రుఁ డెంతమోసగాఁడు.

తే. గీ. కోడియై గౌతముని పువ్వుఁబోఁడిఁగూడి
పాడుగాఁ జేసికొన్నాఁడు నాఁడు తనువు
నేఁడు కవచకుండలముల నృతముచెప్పి
తీసికొన్నాఁడు దుష్కీర్తి దిశలు నిండ.

కృ——అవి తిరిగి కావలె నని యెదవా?

కర్ణు——ఇసీ! అవి యేహ్యములు కావా! పాము కుబుసము విడిచినట్లప్పుడే వానిని నేను పాఱవేసితిని.

కృ——కర్ణా!

ఉ. దాతవు వేదశాస్త్రచయధర్మవినేతవు బ్రహ్మతత్త్వవి
జ్ఞాతవు కామముఖ్యరిపుషట్కవిజేతవు సర్వలోకవి
ఖ్యాతవు నీ యశోంగన దిగంతకరీంద్రశిరంబు లెక్కి కా
లూతగ నృత్యమున్ సలుపుచున్నది నీ కుదెభాగ్య మర్కజా!

కర్ణు——ఈ చరాచరజీవరాశులన్నియు పర్ణనాతీతుండవైన నీ తరువాతనే గదా! అస్మదాదుల లెక్కయేమి కృష్ణా! నన్నిప్పుడు కబురు పంపిన పనియేమి?

కృ——నీతో కొన్ని రహస్యములు ముచ్చటించవలెనని తలంచితిమి.

కర్ణు——ఆ నిగూఢవిషయము లేమో నిర్వచింపుఁడు.

విదు——నిన్ను పాండవులపక్షమునఁ బిలువవలయు ననునది యొక విషయము.

కర్ణ—అది విషయమే. ఎన్నఁటికిని పొసఁగునది గాదు.

ఉ. చుట్టము కాకపోయినను జుట్టముకంటెను వేయిరెట్లు నా
పట్టున నాదరించుచు శుభంబులఁ గూర్చుచు నంగరాజ్యమున్
బట్టముగట్టినట్టి నరపాలు సుయోధనుఁ బాసి కుంతికిన్
బుట్టినవారి పక్షమునఁ బోయి కృతఘ్నుఁడ నౌటఁ బోలునే.

కృ—కర్ణా! వదాన్యచరితుఁడ వైన నీకు తెలియని యర్థములేదు గాని నీవు దుర్యోధనాదులచే నేమేమో గొప్పగౌరవమునకుఁ బాత్రుఁడ వైనాఁడనని పలుకుచున్నాఁడవు. నీవెవరియొద్ద నున్నను నిట్టి మహనీయమైన పదవి నందవలసినవాఁడవే.

విదు—అగును. సందేహ మేమున్నది?

తే గీ. శుక్తిగర్భంబులో నున్న మౌక్తికంబు
రాలగనులందుఁ బడసిన రత్నచయము
అగతలంబున దొరకిన హాటకంబు
పృథుకిరీటముల నలంకరింపఁ బడవె.

కృ—కాని, కర్ణా! నీవు నేఁటివఱ కెవరియెడ నఖండమైన కృతజ్ఞత గలవాఁడవై మెలఁగుచు ప్రాణమైన దారవోయ సమకట్టి యున్నాఁడవో అట్టి కౌరవులు నీయెడ నిసుమంతయు గౌరవ ముంచినట్లు తోఁచదు.

విదు—అగును.

కృ—

మ. గురుభీష్మాదులు నిన్ను క్షుద్రుఁడని సంకోచింపకే చెప్పుచుం
దురు నిన్ మోఘునిగాఁ దలంపరు దురుద్యోగంబునన్ నిన్ను న
ర్ధరథున్ జేసిరి పోరునందు శరసంధానంబు మోక్షంబు నే
మఱెదంచున్ శపియించినారు మఱి నీ మర్యాద పాటించిరే.

కర్ణు—కృష్ణా! నీ వన్నది నిజము. కాని వారితో నాకేమిపని. నాకై దురాగతములు చేసినవారిలో నామైత్రిక కేమియు ప్రసక్తి లేదు. నాజవసత్త్వములన్నియు నా ప్రభువగు సుయోధనుని కూర్పుటకై యున్నవి గాని నాకందు స్వార్థ మావంతయు లేదు.

ఉ. ఏను నదీవిధానఁ బ్రవహింతును నగ్నివిధాన రాతు ఝం
ఝానిలమట్లు లోకమున సాగెద భూమివిధాన నుండెదన్
గాని ననున్ మలీమసముగా నొనరించి; నాప్రివేసినన్
మానినఁ ద్రవ్విపోసిన వినాశముగాను నిజంబు కేశవా!

కావున ఓనందనందనా! ఎవరో యేమో నన్ను తిట్టినారని నిరసించి నారని శపించినారని యెన్నియో నిర్వచించితివి. కాని,

మ. కవచంబున్ వరకుండలంబులను భిక్షన్ గొంటకై వచ్చి యా
నవనాధీశ్వరుఁ డింద్రుఁ డాఁచికొని మోసంబెంతయో చేసె నా
జవసత్త్వంబులు లాగి యర్జునునిచేఁ జంపింప నూహించు శా
త్రవవర్గంబున నీవు లేవొకో ముకుందా! మాట లింకేటికిన్.

ఇది యటుండనిమ్ము. ఓచక్రి! మహామహనీయమైన నీశక్తి నే నెఱుంగక కాను. కాని నీవు మహోన్నతస్థాన మలంకరించియు సామాన్యమానవునివలె స్వల్పకార్యములకుఁ గడంగి కులక్రమా గత మైన మర్యాదను వదలివేయు చున్నాఁడవు.

కృ—అదియేమి.

కర్ణు—ఏమా! నాఁడు రాజసూయమునకు వచ్చిన ఛప్పన్న దేశాధీశుల మధ్య మహామహుఁడైన భీష్ముఁడు ఎవని కగ్రతాంబూల మిచ్చినాఁడో ఎవరు నరకాసురాది మహావీరాధిపీరులను నిర్జించి కీర్తిన్నికఁ గాంచినాఁడో అట్టి నీవు పాండవదౌత్యమునకు కుదిరి

తివి. మున్ముందు సానిధ్యముకూడ సేయుదువేమో! చూడుము.

ఉ. జ్యూతపణంబునఁ శకుని నుంచి సుయోధనుఁ డాత్మగౌరవ
ఖ్యాతిని నిల్పి పాండవుల గర్వమణంచెను ధర్మసూతియా
నీతియెఱుంగకోకితవునింబలె పన్నిదమొడ్డి రాజ్యమున్
నాతిని యోడిపోయెను జనంబు లిసీయని నిందలాడఁగన్.

కృ—నీసంగతి చెప్పవేమి? నీప్రభువు

తే. గీ. దానకర్ణుఁడనుచు నిన్ను ధరణిఁ బిలువ
విని సహింపక యలిగి యాపేరు తనకె
కలుగవలెనని వాకిట గంటకట్టి
దాత దుర్యోధనుండు కాఁ దలఁచినాఁడు.

కర్ణ—(పై పద్యము చదివి) ఇందు తప్పేమున్నది?

ఉ. దాతలు పెక్కు రున్న మన ధాత్రికి శ్రేయమెగాని హానియున్
భీతి యొనంగి చింతయును పేరునకో సుకృతాప్తికో జన
వ్రాఁత వశీకరంబునకొ న్యర్థపు డంబములాడికొంటకో
దాతలు గల్గనిమ్ము విధిధర్మము లొక్కనికాణయాచితో.

విదు—అగునది నిక్కము.

కర్ణ—మీయర్జునుఁడుగూడ ధనదాత కాఁదలంచినాఁడు.

తే. గీ. నీవు ఋణముజేసి నీపార్థునకు నిచ్చి
పంచినావు పేదబ్రాహ్మణాలకు
ఇనుఁడు జలములాఁగి యిందుని పేరవ
ర్షింపఁజేసి నదులు నింపినట్లు.

కృష్ణ—కర్ణా! నేనొక్కమాట చెప్పెదను ననహింకుఁడవై యాలింపుము.

కర్ణ—అవస్యము అది ఏమి?

కృ—నీజన్మవృత్తాంతము, నీవు సూర్యునివలనఁ గుంతికిఁ బుట్టితివి.

కర్ణ—కావచ్చును.

కృ—కుంతి తన కన్యాత్వము గాఁదిపుచ్చుటకై నిన్నొకపెట్టెలోఁ బెట్టి నదిలో విడిచివైచినది. అది ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోయి రాధాధవునకు దొరికినది. నిన్ను గాంచి వారు పెంచినారు.

కర్ణ—సరే. ఇంక నేను చేయవలసినదేమి ?

కృ—కుంతీదేవిని నీవు తల్లిగా భావింపవలయును.

కర్ణ—కృష్ణా ! ఇది మిక్కిలి యాశ్చర్యమైనసంగతి.

ఉ. కుంతికిఁ బుట్టినన్ మఱికకుంతికిఁ బుట్టినఁ బుట్టనిమ్ము నే
యింతికొ మానవుండు జనియించుట తథ్యము నాకు దానికై
వంత యొకింతలేదు బలవంతముగా నిది తల్లియంచు నీ
వింతగఁ జెప్పనేల పెఱయింతులు తల్లులుగారె మాధవా !

కృ—కర్ణా ! అది సరే! పెరయింతులు పరధనములసంగతికై నిన్ను నేను బిలువలేదు. కుంతి నీతల్లి యనురహస్యము నీతోఁజెప్పి మీచుట్టఱికము అశిథిలానురాగ సముత్సుకసువర్ణశృంఖలములతో బంధించవలయు నని నాసంకల్పము.

కర్ణ—నీపవిత్రమైన మహదాశయము మిక్కిలి సంస్తవనీయము కాని కృష్ణా ! ఒక్కసంగతి చెప్పెదము.

ఉ. పిల్లలఁగాంచి నీటఁబడవేసిన భీష్మునితల్లిరెండు నా
తల్లి దయావిహీనలని ధాత్రి నిదుర్యశమందినారు ప్రే
పల్లెకు నీదు తల్లి నిను బంపి యశంబును గాంచెఁగాదె వీ
రెల్లరు కాలగర్భమున కేగెద్దరెన చరిత్ర లేగునే.

కుంతి—(ప్రవేశించును.) నేను మంచిసమయమునకే వచ్చితిని.

(అందఱు లేచి నిలువఁబడుదురు.)

కుం—నాయనా ! కర్ణా ! సహజమైన కవచకుండలము లిచ్చివేసి నీవు

నేఁడు మిగుల దిన్నవోయియున్నాఁడవు.

కర్ణ—లేదు నామనస్సు మిగుల తేజస్సుతో నిండియున్నది.

కుం—నీవు శ్రీకృష్ణభగవానునిమాట లెంతమాత్రమును తిరస్కరింపకుము. వేదవాక్యములవలె శిరసావహించి యాచరించుముతండ్రీ! సర్వశుభములను పొంది వర్థిల్లఁగలవు.

కృ—నీవు పాండవపక్షమున కరుదెమ్ము. నీకు ధర్మరాజుచేతను తక్కిన నలువురన్నదమ్ములచేతను సకలోపచారములు చేయించెదను. మఱియు నోకర్ణా! పాండవపంచకముచే నిన్నగ్రజన్మునిగాఁ బూజింపనేయుటయే గాదు.

ఆ. గీ. ఎవతెకొఱకు మీర లీనేమిలోకంబు
లేదుగావటంచు నెంచినాఁడొ
అట్టి ద్రుపదుపట్టి నాలిగా నీకిత్తు
నింకఁ గోరఁదగినదేది కర్ణ!

కర్ణు—మాధవా! ద్రుపదపుత్రియగు కృష్ణను సుయోధనునివంటి మహారాజును ఋత్విక్వాసికొడుకని నధిక్షేపించినయాజ్ఞసేనిని నాకాలిగా నమ్మించెదవా! నీవెంతటికైన సమర్థుఁడవే కాని కృష్ణా!

మ. పరకాంతన్ జననీసమానయని నే భావింతు పాంచాలి బం
గరుపాంచాలిక సుందరాంగియయినన్ గానచ్చు లోకాన నెం
దఱు సౌందర్యవిరాజమానలగు కాంతల్ లేరు వారెల్ల వ
త్తురె కాంక్షించిన నన్యకాంతలరతుల్ దోషంబు గాకుండునే.

కృ—సరే కర్ణా! నేనెందు కీసంగతి నీకింత స్పష్టముగా వివరముగా నొడివితినో దూరమాలోచింపుము. రథకారకుల సంజాతుఁ డనుమహాకళంకము సంపూర్ణముగాఁ దొలఁగిపోవుటయేకాక సర్వసర్వంసహాచక్రమేకఛత్రముగా పాండవులఁగూడి పరిపాలింపఁగలవు

నీయశము భారతజాతీయగీతములలోఁ గలిసి గానము సేయఁబడును.

ఉ. ఈమహానీయబాంధవము నీయవకాశము పోవనీయకా
కామిని కృష్ణ నీకు నిజకామినియౌను సముద్రముద్రితం
బౌ మహిఁజిక్కు నీ కరతలామలకంబుగ పిపిగొంట రా
వేమి సుయోధనున్ విడువవేమి శుభంబులు మానుకొందువే.

కర్ణ—కృష్ణా! యిదియెంతమాత్రము సరిపడనివాని.

సీ. పాండుపంచకమని ప్రఖ్యాతిగాంచువా
రలలోనకా నీసుఁడలర లేఁడు
నేఁటివాఁకను సూతవాటిలోఁ బెరిఁగిన
రాధేయుఁ డిపు డొక్క రాజు గాఁడు
ఒక పేద శూద్ర కన్యక భర్తయగు కర్ణుఁ
డల ద్రౌపదికి భర్త యనఁగఁబోఁడు
దుర్యోధనుని మైత్రి త్రోసి రాజని మీకు
దోసిలొగ్గ శ్రవుండు ద్రోహి గాఁడు

తే. గీ. బలమునకు బెగ్గడిలి మీకు వశము గాఁడు
సొమ్ములకు లొంగి మీకు దాసోహమనఁడు
చానలను గోరి మీకు కై చాపులిడఁడు
ఇన తనూజుండు కురు సుయోధన సఖుండు.

కుంతి—నాయనా కర్ణా! గతమంతయు మఱచి సాక్షాద్విష్ణు స్వరూపుఁడైన మాధవుని నుడువు లాలకించి పాండు నందనులను నీవు సముద్ధరింపుము. తండ్రీ! చిరంజీవివై సుఖపడియెదవు.

కర్ణ—ఈ నూతిన సృష్టియు నీ నూతన మర్యాదలును నడుమంత్రపు కలిమి. జనాపవాదమునకుఁ గారణము. అసహ్యము, తుచ్ఛము, సర్వాత్మనా నాకనగత్యము.

విదు—కర్ణా! సకలధర్మవిదులైన పెద్దలమాటలు తృణప్రాయములుగాఁ
ద్రోసివేయఁ జనదు. అందులో తల్లి, పూజ్యురాలైన గొంతి
ఆమె కోర్కెనైనఁ జెల్లింపుము.

కర్ణు—అమ్మా.

సీ. సూర్యు నంతటివాని సూనుఁ డంచెఱిఁగియు
కృపమాలి గంగ కర్పించినావు
చిరకాలమై పాసి చిత్తంబులో రోసి
మరణించెనని కర్ణు మఱచినావు
సూతుని సుతుఁడనై సూతకన్యను గూడి
కాపురంబును సేయఁ గాంచినావు
పాండు నిల్లాలివై పడసిన పుత్రుల
గెలిపింపఁ నన్నోడింపఁ దలఁచినావు

తే. గీ. నిజముగా నన్ను తొమ్మిది నెలలు మోసి
కాంచియుండిన నా స్థితి గాంచి నీవు
కడుపు చుమ్మలు చుట్టుక పడకయున్నె
తల్లి గొంతెమ్మ కోర్కెలు జెల్లునమ్మ.

కుంతి—(తలవంచి) నిజము కుమారా! నిజము నీమొక నేను రాతికంటె
కఠినురాల ననుటలో నతిశయోక్తి లేదు కాని—

ఉ. పార్థుఁడు గాని పాండుసుత పంచకమం దెవరైన నీకు ప్ర
త్యర్థులు గారు ద్రౌపది వతంబును నిన్ మది గోరుచుండు నే
నర్థి దలంతు నీ శుభమహార్హిక మీస్వకుటుంబ మావదన్
వార్థిని ముగ్గిపోఁగనెదవా! కరుణింపవ! చిన్ని తమ్ములన్.

కర్ణు—అమ్మా! ఇది నాస్వకుటుంబమా! వారు నా తమ్ములా! అగుగాక.

శా. ఏనో పార్థుఁడొ వీరలోకమున మున్నే నిల్చి ప్రత్యర్థులై
ప్రాణాలొడ్డి రణంబు సేయుటకునై బాసాడి యున్నాము నీ

వానాఁ డేమయినావు ద్రౌపది వివాహార్థంబు నేతెంచునాఁ
డే నన్ బిల్చిన నింత పుట్టునె తల్లి మాట లింకేటికిన్.

కృ—(తలవంకించి) అగుననుము కాని కానీనా.

ఉ. పార్థుని గెల్వలేవు బలవంతుఁడవైనను నీవు కర్ణ యీ
వార్థులు ముంచవచ్చినను వాసుకి కోరలు విప్పివచ్చినన్
స్వర్ధుని నెత్తిపైఁబడిన చండవాయుతాశనుఁ డెత్తి వచ్చినన్
వ్యర్థము పార్థుజంపఁగలవారు త్రినేత్రుల లేరు జూడగన్.

కర్ణ—మాధవా! ఈబీరములకేమి పార్థునిపేరు వీరలోకమునకన్న నారీ లోకమున విశేష విఖ్యాతిగాంచియున్నది.

చ. అతివ నటంచు పేరున బృహన్నలనంచును వేశ్యశావ సం
హాతమతినంచు బొంకి విరటాధిపు నంతిపురంబు జేరి యా
యతివలతోఁడ నాట్యములఁ నాడుచు పాడుచు వారిగౌరవ
ప్రతితిని పాడుజేసినది పార్థుఁడె కాదొకో నందనందనా!

కృ—కర్ణా! నీవల్లిన్నటికిని భావింపకుము. నిజముగా అర్జునుఁడు శాప హాతుఁడగుటచేతనె విరటుని మందిరమున నాడుదానివలె నటించినాఁడు కాని అంతమాత్రమున వీరుఁడు కాఁడనఁ జెల్లునా?

ఉ. సర్వధనుష్కళావిదుఁడు శౌర్యధనుండల కాలకేయులన్.
గర్వమణంచినాఁడు దివి ఖాండవమున్ దహియించినాఁడు గం
ధర్వులఁ ద్రోలినాఁడు కురుధాత్రిపతిన్ విడిపించినాఁడు ఆ
శర్వుని గెల్చినాఁడు నరుసాటి నరుం డిలఁ గల్గనేర్చునే.

కర్ణ—అగునగును. నరుసాటి నరుం డుండఁడు కాని కృష్ణా!

ఉ. శర్వుని గెల్చుటన్న దొక సాహసమా? యతడల్గివచ్చినన్
సర్వజగంబులున్ గుసుమ సాయకుఁడున్ ద్రిపురాసురావళుల్
బుర్వుల లీలమాడి పడిపోయిరి యర్జునుఁడేమి లెక్కయా
పార్వతి ముద్దుదీర్పఁ దన పాశుపతంబిడఁగాదె వానికిన్.

కృష్ణు—కర్ణా! నీ సమయానులాపంబుల కెంతయు సంతసింపవలసియు న్నది కాని మొన్న మొన్నను జరిగిన గోగ్రహణమునాఁటి ముచ్చట లప్పుడే మఱచితివా?

కర్ణు—అవి ముచ్చటలే మేము గోగ్రహణమును మిషచేవచ్చి పాండవు లజ్ఞాతవాస వ్రతభంగమును గావించితి మదే మావిజయము. ఈశ్వరుని గెల్చుట యెట్టిదో అర్జునుఁడు మమ్ము గెలుచుటయు నట్టిదే.

కృష్ణు—

తే. గీ. మత్స్యయంత్రంబు తెగటార్చి మరలునపుడు
చెలఁగి కేళీ రణంబులు సేయునపుడు
పరఁగ గోగ్రహణార్థమై వచ్చునపుడు
అర్జును నెఱింగి పోరపడ నగునె చెపుమ!

కర్ణు—కృష్ణా! మేము పొరపడుటలేదు అపవి నీది.

మ. గయునిన్ నీవు శపింపఁ బార్థుఁడు భుజంగంబుల్ నిన్ మాన్పఁగన్
గయుపక్షంబున నిల్చె పాండవులసఖ్యం బిట్టిదే చక్రధరుమా
నయహీనాత్ములో మేము శత్రులము కృష్ణా నీకు, నూహించు, నీ
భయముల్ గల్గియె వీడినామడవులన్ బ్రాణాలతో వారలన్.

విదు—ఈవాదము లస్తినాస్తికములవలె ననంతములైనవి.

తే. గీ. హితములాడియాడి యిది నీకు కర్తవ్య
మనుచు జెప్పఁ గృష్ణుఁ డంతవాఁడు
తల్లి కుంతి చెప్పె తగనే వచించితి
కాని వినవు మూర్ఖగతిని కర్ణ.

కర్ణు—తాతా!

ఉ. నీతికి నీవు పేర్వడిన నేతవు నీదు మతింబు లోకవి
ఖ్యాతము చెల్లరే విదుర కౌరవులన్ విడనాడు మంచునే
రీతిని చెప్పఁగాఁగలవు కృష్ణుఁడు చెప్పినఁ జెప్పరాక నా
యాతనఁ బున్నదాఁక భజియించు కృతఘ్నుఁడనగాను జేసితే.

కుంతి—నాయనా! నామాట యేమి చెప్పెదవు? నేను నీకు తల్లిని నా యేవురు కొడుకులను నాలములోఁ బట్టి చంపనని వరమిచ్చి నా ఋణము దీర్చుము నేఁడే నిన్ను కౌఁగిలిఁబట్టియాచి చుచున్నాను. పుత్రా కర్ణా! నన్ను దుఃఖార్ణవమున ముంచఁబోకుము. నీకు నేను నిజముగా తల్లిని.

విదు—

తే. గీ. కవచకుండలములఁ గాదన కిచ్చితి
వర్థికపుడు తల్లి ననుచు వచ్చి
చేరె యామెకోర్కె చెల్లింపఁగా రాదె
లేదె దానపదము నీదె కాదె.

కర్ణు—

ఉ. తల్లివొ కావొ నే నెఱుఁగ దైవ మెఱుంగునుగాని నీవు నా
తల్లివటంచు జెప్పితివి ధన్యుఁడనైతిని నిప్పుడీవు నా
వల్ల ఋణంబు దీర్చుకొన వచ్చినదానవు గాన నర్జునుం
డల్లన మానినీ కొడుకు లందఱి వీడెద నాజిలోపలన్.

(అని నిష్క్రమించును.)

కృ—మన మింక సంపూర్ణకృతార్థులమైనారము. మనకోరింతలన్నియు దీరినవి.

విదు—అదియెట్లు? అర్జునుని తెగటార్చెదనన్న కర్ణునివాక్య మమోఘము కాదా!

కుం——నాయర్జునుఁడే తెగిన నాకిఁక లోకమే లేదు. (అని మూర్ఛిల్లును.)

విదు——అర్జునుఁడు లేని పాండవులు శిరములేని మొండెములు.

కృ——అగునది వాస్తవము. అర్జునుని నేను కాపాడెదను. తక్కిన పాండవ చతుష్టయమును కర్ణుఁడే విడిచివేయును అది మనకు మేలుకాదా? మఱియు నోమామా!

చ. ఎవనిశుభంబు గోరుచును నీవిధివాదము జేసినాఁడొ ఆ
యవనిధవున్ సుయోధనుయమాలయమంపెడు భీముపిడి కౌ
రవకులమార్చెకర్ణుఁడు శరంబుల మిత్రుని సాకఁబోయి శా
త్రవులకుఁ దోడ్పడెన్ విధివిధానమలంఘ్యము నిట్టివారికిన్.

(తెరదిగును.)

మహాభారతకౌరవరంగము

చతుర్థాంకము.

రంగము—కురుక్షేత్రము.

(కౌరవపాండవసేనామధ్యరంగమున కృష్ణార్జునులు
రథమెక్కి ప్రవేశింతురు.)

కృ—అర్జునా! నేడెంత శుభదివసము. ఈపుణ్యక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమున మనసేనయు భీష్మాదిద్రోణాచార్య పరిరక్షితమైన కౌరవసేనయు నెట్లు విరాజిల్లుచున్నదియో చూచితివా! నేఁ డీదుర్యోధనాదులు తా మొనరించిన దుర్నయముల ఫలమనుభవించుటకు సంసిద్ధముగ నున్నారు మఱియు.

ఉ. పాపకళంకమూర్తులపై మసిప్రాఁకినరీతిఁదోఁచ నీ
కాపురుషుల్ రణావనినిఖడ్గములన్ గొనియున్నఁబోరఁగా
నోపరు దుర్మదాంధుల సమున్నతియాఱిపోవు దీ
పాపచయంబువంటిది భయానకమైనది చూడు మర్జునా!

అర్జునా! నీకిచ్చట జయమును శత్రువులైన కౌరవేయులకుఁ బరాజయమును విధిపేరితమైనదని నీవు తెలిసికొనుము.

అర్జు—అగునుగాక. కాని.

ఉ. మిత్రులు నన్నదమ్ములు సమీపపుబంధులు మేనమామలున్
బుత్రులు బావమర్దులు ప్రబుద్ధులు తాతలుగ్రాలు నీకురు
క్షేత్రము పెండ్లిపందిరనఁ జెల్లుచునున్నది యిందు వీరి నే
శత్రునికైవడిన్ బిలిచి చంపఁగనేర్తున రక్కసుండనై.

కృ—(స్వ.) ఓహో! ఈతఁడు సమరపరాఙ్ముఖుఁడై మెల్లఁగాఁ బాటి

పోవనుంకించుచున్నట్లున్నది. ఎట్టులో వీనిని దిద్ది యీజైత్రయాత్ర
సాగింపవలయును లేనిచో యీదుష్టసంహారము కానేరదు. (ప్ర)
అర్జునా! ఏమంటివి? (పై పద్యమును జదివి) అనియా ఆహా!
ఆకౌరవులు మీయెడ నొనరించిన మహాపరాధము లప్పుడే మఱ
చితివా?

అర్జు—లేదు కాని.

చ. గతజలసేతుబంధనము గాదె గతించిన మేలుకీళ్లనం
గతి తలపోయనేఁడు మనకాలము చెడ్డదిగాన శత్రులా
గతికి కురించినారు భవకర్మఫలంబులు దప్పవేరికిన్
క్షితి, గతకాలమున్ దిరిగి చేకురునే రిపులాజిగూల్చినన్.

కృ—మీరజ్ఞాతవాసమున నిడుమలఁగుడుచుచున్నను మీవెన్నాడుట
మానకగోగ్రహణమునుమిషచే నెంత కీడాచరింప సమకట్టినారో
యొకసారి తలంచుకొనుము.

అర్జు—అగును.

ఉ. కాలముచెడ్డదైన రిపుకాండములేమి స్వదేహరక్తమే
చాలు విరోధమై వెతలఁ జంపుఁ గిరాతుఁడు లేడినేయ నా
కోలపలాయనంబగుచు కొద్దిగ గాయముజేసెనేని యా
బాలకురంగరక్తమెట పాఱినబోయకు దారిజూపదే!

అట్లే మేము మాదుర్దినములలో దుఃఖము లనుభవించినాము.

కృ—ఇప్పు డవి తీరినవా?

అర్జు—తీరకపోయినను నేనీబంధువధ మొనరింపనోపను.

సీ. ఈబంధువులఁ జూచి నాబొంది కంపించు
రోమహర్షముపుట్టె నేమి సేతు
గాండీవమీచేతినుండి జారును తను
వ్వుడు కెత్తెనిచట నేనుండలేను

అపశకునము లెన్నో యగుచున్న వీక్ష శ్రేయ
మీ బంధువులఁ జంపి యెటులఁ గొందు
విజయంబు రాజ్యంబు విభవంబు జీవంబు
నాశింప నీవు నేమన్నఁ గాని
కర్ణదుర్యోధనాదులు ఖలులె కాని
వారిఁ జంపినపాపంబె వచ్చుమనకు
వారు మము జంపి ముల్లోకవైభవములఁ
బొందఁగానిమ్ము నాకు నిబ్బంది లేదు.

కృ—ఇట్లని నీవు రణోపసంహారమునకు దారితీసిన నట్టిపై యేయాపదలు పుట్టునో నూహింపకున్నాఁడవు.

ఉ. భీరుఁడు సర్జునుండు రణవీధిఁ దొలంగియు బాఱిపోయె కాం
తారదురంతసీమలకు దారుణ కౌరవవహ్నిదాఁకఁగా
నూరక మాటలే యల సుయోధన భీష్మకకర్ణ దుస్ససే
నా రమణీయమైన కదనంబని లోకులు చెండ నాడరే.

అర్జు—ఆడిన నాడనిమ్ము. కాని యీ యుద్ధమే సాగించిన నెన్ని కుటుంబములు ఎన్ని కులములు నిర్మూలములై నిరాధారములై పోవును.

మ. కుల నాశం బొనరింపరాదు కులసంక్షోభంబు గావింప నా
కులకాంతానిచయంబు భ్రష్టయి శుచిగ్ గోల్పోవు దుశ్శీలమై
కులమున్ సంకరమౌను; సంకరులు మూర్ఖుల్ కర్మముల్ సేయకే
ఖలులై పోదురు వారితో మనకు దుఃఖవాప్తి చేకూరెదున్.

(అని చతికిలఁబడును.)

కృష్ణు—

ఉ. చాలును జాలు నీవగవు జాలు గ్రహింపఁగనయ్యె నీకు నే
లీల జనించె తుచ్ఛము మదీవ సమా క్షమయేచ్ఛ మోహమా

భీ:మనార్య సేవితము భీరువుఁబోలె దురంబు మానెదే
చాలును లెమ్ము యుద్ధమును సల్పుము భారతకీర్తి నిల్పుమా.

అర్జు—కృష్ణా! నన్నేల యీ యడియాసలకు దింపెదవు?

ఉ. ఉత్తములైన భీష్మగురుయోధుల యుద్ధములోనఁజంపి యా
నెత్తురుఁగూడునుం గుడువ నేనిఁక భిక్షమునెత్తి కాలమున్
బుత్తును నోడు గెల్పు లెటుబోవునొ తెల్పఁగరాదు శాంతిరే
కెత్తఁగ దారిజూపు మది యింద్రపదంబునకంటె మేలగున్.

కృష్ణు—

తే. గీ. పండితునిభంగి నీతులు పలికెదీవు
వగవఁ బనిలేనివారికై వగచెదేల
బ్రితికి యుండినఁ జచ్చిన వారికొఱకు
వగవ నొల్లరు పండితవర్యు లెపుడు.

ఉ. ఏ సవినాశనుండ నటు నీవును నాశములేనివాఁడవే
యీనృపు లెల్ల నిత్యులు నశించిన దేహము నాత్మనిత్యమే
కాన గళత్ జరామరణకారణమైన యవస్థలన్ని యీ
మేనికగాని యాత్మను గమింపవు దానికి దుఃఖమేటికిన్.

సీ. బాల్యకౌమారయౌవనము లట్టులఁ బున
ర్జన్మ వచ్చును జీవజాలములకు
శీతోష్ణ సుఖదుఃఖ భీతుఁడవైపోక
యోగివాని నన్నిటి నోర్చుకొనుచు
ఆత్మ నిత్యంబు దేహం బనిత్యంబను
సదసద్వస్తు దార్థ విజ్ఞాన మెఱిఁగి
పుట్టని చావని పొంతఁబోవని యాత్మ
చావదు చంప దేసమయమందు

తే. గీ. జీర్ణవసనంబు విడిచి మంచిదియు నూత్న
వస్త్రమును గట్టునట్టు లీయాత్మ ప్రాణి
దేహమును వీడి కొను క్రొత్తదేహమునను
గాన దీనికై వగచుట మాను మింక.

మఱియు నో కౌంతేయా.

ఉ. అచ్చపు ధర్మదీక్షను దురాత్ములఁ జంపఁగఁబోయి నాజిలోఁ
జచ్చిన వచ్చు స్వర్గము నిజంబుగ గెల్చిన రాజ్యభోగముల్
వచ్చును గాన లెమ్ము మఱి పాపముబొందవు కర్మయోగ సం
పచ్చయమెల్లఁ జెప్పెదను బంధవిముక్తికి నాత్మశాంతికిన్.

సీ. మునుసూర్యునకు నేను వినిపించితిని దీని
నినుఁడు వైవస్వత మనువునకును
బోధించె నతఁడు సంబోధించి యిక్ష్వాకు
నకు నెఱిఁగించె తత్సకలమతఁడు
ఋషు లందరికిఁ దెల్పె యీరేడు లోకాలు
తెరియింపఁజేసెనా తత్వ మిపుడు
నీకు వెండియుఁ జెప్ప నిశ్చయించితి పార్థ
అవహితుండవై విను మావిధంబు

తే. గీ. అగ్నికట్టెలఁబడి కాల్చునట్లు కర్మ
లన్ని జ్ఞానాగ్నిలోఁబడి యంతరించు
నపుడు నగుపడు జగము నీయందు నట్టి
నీవు నాయందు నన్ను వీక్షించఁగలవు.

అర్జు—

తే. గీ. నీవు మొనమొన్న దేవకీదేవి గర్భ
శుక్తి ముక్తాఫలంబయి శోభఁగాంచఁ

గాంచఁబడితివి తరణి కేకరణి తత్వ
బోధఁజేసితివో నాకు బోధపడదు.

కృ—ధనంజయా! నే నవినాశనుఁడను.

మ. ఒకమారీ నిఖిలప్రపంచ నిజసృష్ట్యుద్దేశమర్థించి యా
దకలంకప్రతిభావిభానమును దివ్యానంతతేజః ప్రపం
చకళానంద రసస్వరూపమును లక్ష్యంబందు వీక్షించినన్
వికలం బందని నన్ను జూడగలవో విశ్వాకృతిన్ భారతా.

శా. స్వాతంత్ర్యంబు నిజానురాగము ముముక్షుత్వంబు బంధంబు వి
ద్యాతత్త్వంబున నిల్పఁబూనిన నిధి ధ్యానంబులో దృశ్యమై
పాతాళంబుల మెట్టి పైకెగసి దివ్యద్యోధు నీనాక సం
ఘాతంబున్ బెకలించు నే ననము యోగజ్ఞాన మార్జింపుమీ.

ఉ. మానవశక్తి మానసిక మార్గణముల్ వెలిజిమ్మి యాత్మని
జ్ఞానముచేత సృష్టిని ప్రకంపితమున్ బొనరించి యాతమిస్
భానుసహస్రమండలము భాతి వెలింగెదు నన్నుఁజూచి దృక్
స్థానము మార్చుకొమ్ము జడసంస్మృతిబోయి సుఖంతు వర్జునా.

ఉ. జ్ఞానవిధానసిద్ధి నిజ సంస్కరణంబులఁ బొందనెంచు వి
జ్ఞానులు మానవత్వము ప్రజాప్రతిపాదక వామమార్గముల్
మాని స్వరూపనాశనము మాటున దాఁగిన జీవశక్తిలో
గానఁగవచ్చు నీశ్వరుసిగాఁ గనుచుందురు నన్ను భారతా!

శా. నీకున్ జ్ఞాపక ముండవచ్చు విశిఖానీకంబు వర్షించి ము
ల్లోకంబుల్ తెగమాద్చునాఁడు దనుజుల్ బుత్తెంచి విశ్వంబుదా
మాకర్షించెదునాఁడుకాలయవనుల్ మార్కొన్నయుద్ధాల నే
నైకావర్ణ సచరాచరంబయిన బ్రహ్మాండంబు రూపించెదున్.

ఉ. ధారణఁజేసి మృత్యువును దన్నిజితేంద్రియులై శరీరసం
స్కారవికార వీచికల సంగతిఁబోక నిజాత్మతత్త్వ వి
స్తారతమోవిధూత వివిధప్రతిపాదకమైన సేవ మె
వ్వారు గ్రహింతురో యదియె స్వర్గము నేనని జూడు మర్జునా.

ఉ. ఆటల నాడుచున్న పరమాణువులన్ విడఁదీసి వాసిగో
మూటయియున్న యా వెలుఁగుమధ్య సుధామధురంబులై జగ
న్నాటక సూత్రధారినగు నా నిజరూపము జూపుచుఁ సదా
పాటలుపాడు నా మురళివంకను జూడఁగలేదె యర్జునా?

ఉ. ఆయమునానదీ పరిసరావనివేణువు బూని యాసుధా
మేయమనోజ్ఞ గానరవ మిశ్రితగీతములేవి పాడినా
నో యవి నేఁడనంతము మనోహరరాగరసంబులో నుపా
ధ్యాయునిరీతి గీత నమృతాకృతి జెప్పితి న న్నెఱుంగగన్.

ఉ. ఆలము శత్రుభంజన మహామహితాత్మకమై ప్రభాతతే
జోలసితప్రభాపటలశోభిత సృష్టి విలాస విహ్వలో
ద్వేల నిగూఢతత్త్వ నిజదీప్తివినూత్నతఁ దెచ్చిపెట్టు నీ
కాలము వచ్చునే విరిగి గాంచెదమేమన మెన్నఁడేనియున్.

సీ. దివ్యులమెప్పించి దివ్యావగనుబట్టి
దివినుండి నేలకు దింపునాఁడు
రక్కసులనుబోర రక్తముల్ పాఱించి
శరవాహినుల మ్రోలఁ బెరుఁగునాఁడు
సామగానంబులు సవనంబు లొనరించి
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సేయునాఁడు
భూమి చాఁపఁగఁజుట్టి నామావశేషంబు
జేయవచ్చినవారి జేల్చునాఁడు

తే. గీ. భారతీయ యశఃకాంత వర్ణితగీతి
కలను దిక్కుంభికుంభాల నిలిచిపాడ
నాఁటి జాతీయకీర్తియే నాఁటికైన
మఱవఁగారాదు, అర్జునా! వెఱువవలదు.

అర్జు—

శా. నీమాయార్ణవ మెంత లోఁతు గలదో నీతేజ మేలాటిదో
ఏమో నీ నిజరూప మేవిధమునన్ వీక్షింపఁగా వచ్చునో
ఏమార్గంబున నిన్ను జేరఁ గలమో యెవ్వారెఱింగింతు రీ
భూమాతీతలసత్కళాకలిత దివ్యోదంచితా అచ్యుతా!

కృ—అదిగో చూడుము నా విశ్వరూపము (అనిచూపును.)

అర్జు—(చేతులు మోడ్చి)

దండకము.

నమో దేవదేవా నమో సర్వలోకేశ సర్వప్రకాశ భవద్విశ్వరూపం బవాచ్యం బచింత్యం బనంతం బవాఙ్మానసం బప్రమేయం బనూహ్యం బసత్ చిత్ స్వరూపంబునై లోకమై భూతకోటిన్ విడంబించి దీపించు నిన్నెంచ నేనెంతవాఁడన్ భువర్లోకముల్ స్వర్గపాతాళముల్ జీవజాలం బులున్ సర్వతేజః ప్రపంచంబ విచ్ఛిన్న నిర్వార గాఢాంధకారంబు నీలోన నిండారి నీగర్భ భాండంబులోనుండి రూపించు ఈ కౌరవశ్రేణి కాలాహి కంఠంబులోఁజిక్కి మాంపాహి పాహీ యటంచుల్ నశించున్ మహాఘోర మీదారి యీసారి వారించి నన్నున్ ప్రసాదించి రక్షించవే దేవదేవా నమస్తే నమస్తే నమః.

(తెరపడును.)

మహాభారత కౌరవరంగము.

పంచమాంకము.

---o---

రంగము—కురుక్షేత్రయుద్ధభూమి.

(భీష్ముఁ డంపశయ్యపై పరుండియుండును.

(పాండవులు విదురుఁడుచుట్టును గూర్చుండియుందురు.)

(కర్ణ దుర్యోధనులు ప్రవేశింతురు.)

కర్ణు—ఓసుయోధనమహారాజా! మీకురుకులపితామహుండైన భీష్ముఁ డొనరించిన కృతఘ్నత వింటివిగదా?

దు—వినుటయేగాదు కన్నులారఁ జూచితిని.

కర్ణు—ఈగాంగేయు నిఁక యుద్ధము మాన్పించవలసినదని నే నెంతచెప్పినను వింటివికావుగదా!

దు—

చ. పదిదినముల్ మహాహవము పాండవవర్గముతోడఁ బోరి యా
తుదిదినమున్ శిఖండి గని తోడనె విల్లును బాఱవేసి యా
నదిసుతుఁడుం గృతఘ్నత నొనర్చెఁ బరాజయ మింక మాకు త
ప్పదు; తనపిల్లలన్ జననిభక్షణఁజేసిన లోకమాగునే.

కర్ణు—నిజము. ఈతనితల్లి గంగ ఏడ్గురుసుతులను గాంచి కాంచిన తోడనే చంపి గంగలోఁ గలిపినది. చావు దప్పి కన్నులు లొట్టవోయినట్లు నీతఁ డెట్లో బ్రతికి పైకిఁబడినాఁడు. కాని శాంతను రాలిపుత్రుఁడు వంశాంతకుఁ డగుననుట వింత గాదు.

ఉ. కాదనలేరు భీష్ముఁడన కౌరవలోకపితామహుండు వి
ద్యాదయితుండు శూరుఁడుగదా! తను నమ్మినవారి వంశమున్

బాదును వీఁకిపై చుటకుఁ బాల్పడునే యిది పెద్దవాండ్ర మ
ర్యాదయె శత్రుకోటి తన ప్రాణరహస్యము జెప్ప నొప్పునే.

దు—అదియేమి కర్ణా! మాతాతయగు నీభీష్మాచార్యులు శత్రువులతోఁ గలిసినాఁడా.

కర్ణు—అగును.

దు—అదియెప్పుడు.

కర్ణు—భీష్ముఁడు పోరిన దినములలో నొకనాడైనఁ బాండవులు దండి మగలవలె పోరాడలేకపోయినారు. ఈపది దినములు గజతురగాది చతురంగబలములు తెగి విగతప్రాణులై సప్తాక్షోహిణీ పరిమితం బైన మహాసైన్యము నశ్శగిల్లిపోవ నారంభించినది. ఇది కార్య ముకాదని చింతించి యతి నిపుణుఁడును మాయానటకుఁడైన ధర్మసుతుఁడు సహోదరుల వెంటఁదీసికొని భీష్ముని పటకుటీరము నకుఁబోయి వాపోయినవాని తెఱంగున వాని నిచ్చకముల రంజిం పఁజేసి తుదకు శిఖండిచేత నాతనికిఁ జావున్నదని తెలిసికొని వెడలి పోయినాఁడు.

దు—తరువాత.

కర్ణు—తరువాత మరునాఁడు శిఖండిని వానియెట్టయెదుటఁ బెట్టి కలసేన యు సేనానాయకులును నొక్కపెట్టునఁ గలసి భీష్మునిపైఁబడి కొట్టికొట్టి జంపివేసినారు కాని పేరుమాత్ర మర్జుననకు వచ్చినది.

దు—ఆహా! యేమి యీదురంతము.

కర్ణు—ఆదురంత మటుంచుము ఇపు డాభీష్ముని యంపశయ్యచుట్టును పరి వేష్టించియున్నవారెవ్వరో చూచితివా?

ఉ. చంపినవారు చంపుటకు సాక్షులు పల్కినవారు దొంగ వి
ల్లాంపులుజేసి భీష్మునట నొంచినవారును వానిజేరి నల్

వంపులఁ గూరుచుండిరదె పాండవపంచకమన్న వారిదే
తెంపునిలింపులైన వినుతింపఁగ నేర్తురె యీశధార్థముల్.

దు—ఆహా! యెంతచిత్ర మెంతచిత్రము. ఈపాండవహతకులెంతగుండె నిబ్బరము గలవారు! తాతను జంపి చచ్చినవానిని తిరిగి దర్శించుటకు వచ్చి కూర్చుండియున్నారు.

కర్ణు—ఇట్టి మహామాయాసంపన్నులు గావుననే లోకము మోసపోయినది

దు—ఆయంపశయ్య యేమి?

విదు—స్వచ్ఛందమరణాదిగుణగరిష్ఠుఁడైన భీష్ముఁడేకాదశీ పుణ్యదివస ప్రవేశపర్యంతము ప్రాణములు వాయకనిబాణములు శయ్యగా గావించి యందు నిద్రించుచున్నాఁడు.

దు—మనమును పరామర్శించి వత్తము రమ్ము

భీష్ముఁడు—

ఉ. ఓసచరాచరాత్మక మహోన్నతతేజ జగత్స్వరూపసం
భాసితసత్కళాకలిత బంధుర ఓపరతత్త్వమూర్తి నీ
వే సహజాకృతిన్ నిలిచి యీనిఖిలంబు నలంకరించితో
అసహజాకృతిన్ ననుగృతార్థునిజేయుము భక్తవత్సలా.

శా. ఆపద్బాంధవుఁడీవు దీనులకు దిక్కై కాచుచున్నావు నీ
రూపంబే కరుణామయంబు దిశలన్ రూపించు తేజోమయం
బాపోజ్యోతియజాండభాండముల కీవై నిండియున్నావు నన్
గాపాడన్ దలవంచి మ్రొక్కెద జగత్ కల్యాణసంధాయకా.

మ. జలరాశిన్ విలసిల్లు వీచికలతో సఖ్యంబు గావించి పు
వ్వులతో నెయ్యము సల్పి తత్సుధలతో బొత్తై నభోవీధి జ
క్కలతో వియ్యములంది నీఘనఘనాకారంబు జింతింతు ని
ర్మలకారుణ్యసుధాప్రవృష్టి గురియన్ రావయ్యవిశ్వాత్మకా.

(దుర్యోధనకర్ణులు సమీపించిరి.)

విదు—రారాజా! మీపితామహుఁడు శరతల్పగతుఁడై పడియున్నాఁడు. పోయి నమస్కరింపుము.

దు—నమస్కరించిన నన్నే మైనఁ జిరంజీవి యని యాశీర్వదించునా?

(పాండవులు లేతురు)

విదు—కౌరవరాజా! పెద్దలయెడ మనమావిధేయతగా నడువఁగూడదు. భారతలోకపితామహుని నమస్కరించుట అవశ్యకర్తవ్యము. అది శ్రేయోభివృద్ధికి మార్గము.

ధర్మ—సత్యము సత్యము

దు—ఓహో! మీరా! ధర్మరాజులవారా! అగునగును అట్టి విషగర్భితమైన కపటనమస్కారములఁ గావించి సేవించియే యీముసలివాని ప్రాణము లుష్షని పీల్చి వేసినారు.

కర్ణ—వీరు యమధర్మరాజుగారి సుపుత్రరత్నము కారా?

దు—వీరు గొప్పమాయావాదులు.

భీము—ఏమంటివి? మేము మాయావాదుల మనియా అహా! నీవెంత సాహసుఁడవు? నీమలీనుస మైనచరిత్ర మొక్కింత తలంచుకొనుము.

శా. మాయాద్యూతము వెట్టిమావిభవముల్ మాయించిఘోరాటవిన్
ద్రోయన్ జేసి విషాన్నమున్ గుడిపి పిద్రోహంబు గావించి మా
శ్రేయంబుల్ హరియించి మాపుడమి నిశ్శేషంబు బోకార్చి మా
జాయన్ ద్రౌపది చీరలొల్చి సభలో సాధింపవే దుర్మతీ.

కర్ణ—ఓరీ! భీమా! నీభీమార్భాటము లింకఁ గట్టిపెట్టుము. నాఁడు మీరు చేసినరాజసూయాధ్వరమనంతరము.

తే. గీ. మీరె జూదంబు పెట్టిరి మీరె రాజ్య
మోడి రటులైనఁ దిరిగి మీ కుచితరీతి
విడిచితిమి దాని తిరిగి మీపడఁతితోడ
కలిపి యోడితిరిఁకఁ దప్పుగలదె మాకు.

ధర్మ—ఓడితిమే యనుకొనుము కాని.

ఉ. పాపము సేయనట్టిది యభంబు శుభంబు నెఱుంగదింత యా
ద్రౌపది కొప్పుపట్టి కురురాజకదంబము నిండుకొల్వులోఁ
గోపముకొద్ది యీడ్చియట కోకలు విప్పి పరాభవించిర
య్యో పలుగాకులట్టులఘ మూరకపోవునె యెందు డాఁగినన్.

దుర్యో—

ఉ. ద్రౌపదిధర్మపత్నియని దొంగవచస్సులనాఁడెదేల యే
వావిని మీరవేవురు వివాహము జేసిరి ధర్మశాస్త్రముల్
కేవల మొప్పుకోఁగలవె కిల్బిషమానవయామెబంధకే
గావలెఁ గానరో నెలఁది కైవడి నీశ్చితి మష్టకొల్వునన్.

కర్ణ—ఇట్టి బహుపతివ్రత సత్యభాముకు సాధ్వీత్వము నేర్పినది. అహా!

ఆ. గీ. అభము శుభము దెలియదని ద్రౌపదినిఁ బల్క
దగునుగాని బంధులైనవార
లింటి కరుగ వారిఁ గుంటిగుడ్డికొడుకు
లని పరాభవింప నగునె చెపుమ?

అర్జు—

ఆ. గీ. లక్కయింటఁబెట్టి యొక్కమారే మమ్ము
కాల్చి కథ ముగింపఁగాఁ దలంచి
నట్టి క్రూరకర్ములగు మీర లెన్నాళ్లు
యుర్విపైని బ్రతికియుండఁగలరు.

దుర్యో—

ఆ. గీ. లక్కయింట మిమ్ము జిక్కించి చంపఁ గాఁ
దలఁచుటేల? చంపఁదలఁచుకొన్న
నిపుడు చేయలేమె యిట మీకు దిక్కెవ్వ
రాగడములు పలుక నగునె తెలిసి.

నకు—
తే. గీ. విషము కలిపి కూడును తినిపించినారు
యమపురికి వేగ మము సాగనంపఁదలఁచి
అవిధంబెల్ల మఱచి మాయాప్రసాగ
మేలచేసెద వెఱిఁగి సిగ్గేనిలేక.

దుర్యో—
ఆ. గీ. విషము కలిపి కూడుపెట్టి నామను నింద
మీరె తెచ్చిపెట్టినారు మాకు
ఒకవిధాన-కీడు నొనరించిరే మీరు
చంకఁ దాఁగిన విషసర్పములుగ.

సహ—అగునగును నాఁడు కానలో మిమ్ముఁ హరించి కాఁగలకార్యము గంధర్వులే తీర్చినారు. అపుడు మేమడ్డుపడకున్న నిపు డింత వఱకు వచ్చియుండరు.

కర్ణు—ఓరీ! వెఱ్ఱివాఁ డాచావు రెండుసారులు రాదు.

భీష్మ—నాయనా! దుర్యోధనకుమారా! నోరెండి పోవుచున్నది నాకిన్ని నీళ్లు పోయుము తండ్రి.

కర్ణు—ఆనీళ్లేమో ధర్మజునే యాచింపుము.

దుర్యో—తాతా! పండ్లను పాలను గైకొనరాదా?

భీష్మ—వలదు. జలమే కావలయును.

దు—(సేవకునిఁ బిలిచి) తాతగారికై పరిశుభ్రమైన జలముగొనిరమ్ము.

భీ—నాయనా! నాకవి పనికిరావు.

దు—నేను స్వయముగఁబోయి గొనివత్తునా?

భీ—వలదు నాకీ కురుక్షేత్రాంతర్గతమైన పాతాళజలము కావలయును.
తే. గీ. మున్ను నాయొజ్జ పరశురాముండు రాజ
రక్తము శమంత పంచకహ్రదములను ర

చించి పితృదేవతలను పూజించె; నిచట
ఈ కురుక్షేత్రజలము నా కిడుము తండ్రి.

కర్ణు—అగునగును నీగురువగు పరశురాముఁడు రాజలోకమును సంహరించి యీ కురుక్షేత్రమున శమంతపంచకమనుపేర నైదు రక్తపుమడుగు లేర్పరచి పితృదేవతలకు తర్పణముపెట్టి పోయినాఁడు. నీవు ఆగురువు శిష్యుఁడవే గావున స్వవంశస్వసంఘ స్వజాతి స్వజనపవిత్రతేజోవిరాజితమై మహా రుధిరమును నీళ్లుచేసి త్రావి త్రేన్చి హాయిగాఁ బోవఁ జూచుచున్నావు.

దు—తాతా! తృటికాలములో తృషదీరుటకు పాతాళములోని నీరెట్లు రాఁగలవు.

భీష్మ—నాకిప్పుడు పాతాళగంగ కావలయును.

కర్ణు—గంగాజలములు పనికిరావా?

భీష్మ—ఆమె నా తల్లి. తల్లిపయస్సును నే నీ ప్రాణావసానకాలమునఁ గ్రోలనొల్లను.

క—నిష్కామున కీ కోరిక కేమి?

దు—తాతా! దాహమువేసినపుడెల్ల నుయ్యి త్రవ్వి నీరు త్రాగుట సంభవముగాదు. అయినను నొకింతసేపు తాళఁగలవేనిఁ దప్పక నిట నుయ్యి త్రివ్వించెదను.

భీష్మ—నే నొక గడియసేపైనఁ దాళలేను.

ధ—అర్జునా! చూచెదవేమి?

అర్జు—ఓ భారతలోకపితామహా! వీరాగ్రణీ!

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడవు నిక్కము నీవు తలంచితేని యీ
భూవలయంబు బద్దలయిపోయి జలంబులు పైకిరావె లే
వే వనదంబులున్ గురియవే మము ధన్యులఁజేయ నీరముల్
కావలెనంటివి విదిగో కైకొను బాణమువేసి తీసెదన్.

(అని భూమిలో బాణముదూరిపోవునట్లు కొట్టును. జలము పైకిపొంగి వచ్చును.)

భీష్మ—(దగఁదీర్చుకొని) విజయునకు విజయమగునుగాక.

దుర్యో—(స్వ) ఈతఁడు చచ్చియును మమ్ము సాధించుచున్నాఁడు. ఇది మాకొకవిధమైన పరాభవము. పరాజయము.

కర్ణ—తాతా! ఈవిజయునకు జయమగునని నీవు వేరే యాశీర్వదింప వలసిన పనిలేదు. మాపరాజయమును పాండవుల విజయమును నీవు మొట్టమొదటనుండి కోరియే నీచావురహస్యము శత్రువుల కెఱింగించితివి.

భీము—ఈభీష్ముఁడు మీపరాజయ మూహించుచున్నాఁడని తెలిసినప్పుడు మీరతని నేల వదలుకొనలేదు.

కర్ణ—మమ్మె యీతఁడు వదలుటలేదు. పైపెచ్చు వంచించినాఁడు.

ఉ. వైరులతో రహస్యములు వల్కెడువాఁడు యదార్థవాది కా
నేరఁడు కౌరవుల్ తనకు నింద్యులటంచును దోఁచినప్పుడీ
భారతసత్పితామహుఁడు పాండవపక్షముపోయి నేరుగాఁ
గోరిన నీసుయోధనుఁడు మోసమునన్ బడి పొక్కియుండునే.

ధర్మ—

తే. గీ. సర్వధర్మవిదుఁడు సంగపరిత్యాగి
భీష్ముఁ డాచార్యుఁ డనుపేర వెలసినాఁడు
అట్టి లోకపితామహు నథవుఁ దిట్టి
దకట నీనాల్క వేయిచీలికలుగావె.

కర్ణ—అది నాకుఁగాదు, నీనాలుక లక్షచీలికలు కావలసియున్నది. మృషావాదీ! అజాతశత్రూ! శత్రుకులకళంకా! రేపెల్ల యీ భీష్మునికాళ్లుకడుపు పట్టుకొని బతిమాలి వాని ప్రాణాపాయ

రహస్యమును సంగ్రహించిపోయి మాయగాఁ బంటి సిగ్గులేక పైగా శ్రీరంగనీతు లుపదేశించుటకు వచ్చితివా ఛీ! వాచాటా! ఈపాటికి నీచాతుర్యము కట్టిపెట్టుము. నీసంగతి మాకు తెలియనిదిగాదు

దుర్యో—కర్ణా! శాంతింపుము.

కర్ణు—శాంతింపకేమి? ఇంక మనమిం దుండఁదగదు.

దు—ప్రాయోపవిష్టుఁడైన తాత నెట్లు విడిచి వెళ్లగలము.

కర్ణు—నీతాత నీకపకృతిఁ దలఁచువాఁడేగాని నీకుశలమారయువాఁడు గాఁడు. ఈపాతాళజలాభిలాషయు మత్స్యయంత్రమువంటి యొక కపటనాటకము వీరందఱు పాండవులను గెలిపించుటకుఁ జేయుచున్న స్వార్థత్యాగము. నీమేలునే గోరి నిజముగా ఈ దేవవ్రతుఁడాహవమొనరించిన నింక మనకొఱలెందుకు? శత్రువుల నెల్లర నీతఁడే కడతేర్చియుండును.

దు—అట్లన నెట్టులొప్పును. మాతాత మనకుఁ గృతజ్ఞుఁడు గావుననే మనపక్షమునఁ బోరి వీరశయన మలంకరించినాఁడు.

కర్ణు—ఇంకను నీకా వెఱ్ఱి వదలలేదు.

ఉ. తిండికి కౌరవేయుల నుతింపుచునే పడియుంటిగాని యా
పాండవులే మదాప్తులని పాడెను నీదు పితామహుండు భీ
ష్ముండు మహాకృతజ్ఞుఁడని జూచెదవేటికి నట్టకేలకున్
భండనమావహిల్ల రిపుపక్షముజేరె నిఁకేమికావలెన్.

అర్జు—ఎంతవాని నెట్టిదురూక్తు లాడుచున్నారు.

సీ. స్వచ్ఛందమరణంబు సాధించె ఘనతప
చ్ఛక్తి నిల్లవరికీ శక్తి కలదు
అంబను పెండ్లాడుమను భార్గవుని నాజి
గెలిచె మున్నెవరికీ బలముగలదు

జనకునకై సుఖంబును ధాత్రివిడిచె ని
యిల నిట్టు లెవరి కీ చెలిమిగలదు
ఊర్ధ్వకెల్ల పితామహుండయి తర్పణం
బులుగొను నెవరికీ విలువగలదు
ఆ. గీ. శస్త్రశాస్త్రములను సమముగానేర్చి యా
చార్యుడై కర మనివార్యమైన
వ్రతగరిష్ఠు డితడు వసువులనొక్కడు
భీష్ముడనగ లోకపితృడుగాడె.

కర్ణ—కావచ్చును. కాని
సీ. స్వచ్ఛందమరణంబు సాధించుటేమిటి
చావు వచ్చెడిదాక చావ రెవరు
అంబను పెండిలియాడ మానుటయేమి
అంబబెండిలి యెవ్వరాడగలరు
జనకునకై సుఖంబును వీడుటేమిటి
విడకున్న నాతడే వెడలగొట్టు
ఊర్ధ్వకెల్లబితామహుడన నేమిటి
బిరుదులెన్నిటినైన బెట్టవచ్చు
ఆ. గీ. శస్త్రశాస్త్రములను సమముగా నేర్చిన
వారు కలరు పెక్కువారిలోను
కాని శత్రువులకు గల గుట్టు చెప్పియు
హానిసేయువారు గానరారు.

(రణమందిభి మ్రోయును.)

కర్ణ—(శ్రవణ మభినయించి.) ఏమి?

(తెరపడును.)

రంగము-కుమారము.

(అభిమన్యుఁడు ఉత్తర ప్రవేశించియుందురు.)

అభి—ఉత్తరా! అజాతశత్రుఁడగు యుధిష్ఠురుఁడు నేఁడు గురువైన ద్రోణాచార్యునిచే నడపఁబడుచున్న సంగ్రామమునఁ బన్నిన పద్మవ్యూహమును భేదించుటకు నన్ను నాయత్తము చేసి నాయనా! "అభిమన్యుకుమారా! నేఁడు మావంగడము నిలుప వలయును సుమా"యని వాత్సల్యమునఁ దలదువ్వి పలికినాఁడు. నేనదే నీయొద్ద ననుజ్ఞనుదీసికొని యుద్ధభూమికిఁ బోవుచున్నాను. ఇది మిగుల సుదినము. నాతల్లి సుభద్రాగర్భమున నేనున్నప్పుడు మామామ శ్రీకృష్ణుఁడు పద్మవ్యూహప్రవేశాదిరణపాండిత్యము నభ్యసింపఁజేసినాఁడు. అది నేఁడు ప్రదర్శింపవలసిన యవసరము తటస్థించినది. కాంతా! మనకు నేఁడెంతభాగ్యమో కంటివా?

ఉ. ద్రోణుఁడు కర్ణముఖ్యకురుదోర్బలయోధులు యుద్ధభూమిలోఁ
బాణములన్ ధరించి రణపాండితి జూపెడువేళ: వారిని.
న్నాణమడంచి నాపితృఋణంబునుదీర్చి హితంబుగూర్తు గీ
ర్వాణులు కీర్తిగీతములు పాడఁగ పార్థివులెల్ల చూడఁగన్.

ఉత్త—నాథా! లోకభీకరుండును శస్త్రాస్త్రకళాకోవిదులునగు కురు యోధులంత సులువున నెట్లుజయింప సాధ్యమగును.

అభి—ఉత్తరా! సందేహించెదవేలా?

మ. తలపూవాడఁగ నీక చెక్కుటను స్వేదంబైన జాల్వారనీ
క లతాంబులఁ గోయురీతి రిపుసంఘాతంబు నిర్జించి రా
జ్యలతాంగిన్ గొనివత్తు దుందుభులు మ్రోయన్ దివ్యులావైరికో
టల యూథంబులనెక్కి కీర్తిసతి నాట్యంబాడ నేఁడెంతయున్.

ఉత్త—ప్రాణేశ్వరా! నీవన్నది నిజము. నీపరాక్రమము త్రిలోకవిదితము కాని

చ. పరఁగుదునంచు నీతులను బల్కెదుదాననుగాను గాని యీ
దురమునకీవుఁ బోవలదు ద్రోహులు కౌరవులన్ జయింప దు
స్తరము సురారికైన రణధాత్రిని గాండివిలేనియట్టి యీ
తరుణమునన్ రణంబు శుభదంబని తోఁచదు ప్రాణవల్లభా!

అభి—కాంతా! నీకింత చింత యేల?

ఉ. ఆలమురల్చి నాజనకుఁ డర్జునుఁ డప్పుడు నీకు శత్రులన్
గూలిచి బొమ్మపొత్తికలకున్ వసనంబులుదెచ్చి యిచ్చె నే
నాలమునందు వారి హతమార్చి తదీయ కిరీటపంక్తి ర
త్నాలను దెచ్చి యిచ్చెదను నచ్చనగాయలు నాడుకొంటకున్.

ఉత్త—అది యేమోగాని మీరు రణంబునకుఁ బోవుటకు నామనం
బంగీకరింపలేదు.

అభి—అది స్త్రీజనస్వభావము.

చ. మగఁడు రణాంగణంబునకు మార్తురఁ గెల్వఁగఁ బోయెదంచు నా
త్మగరితతో వచింప ప్రముదంబున నౌనని చెప్పి పంపనే
నుగువయు సాహసింప దిదిమార్గము సాధ్వులకెల్ల ప్రాయికం
బుగ నిట వచ్చుచున్న నినఁబోలునె వీరుఁడు నాఁడమాటలన్.

ఉత్త—నాథా! అబలనైన నన్నును నీవెంట యుద్ధమునకుఁ దోడ్కొని
వెళ్లుము.

అభి—అట్లానఁగూడదు.

చ. వనములఁదోడి నెచ్చెలులు పాటలుపాడఁగ నాడుకొంచు నీ
దినములు బుచ్చినావు రణభీరువు నేరవు బాణతూణముల్
గొని రిపుకోటి కత్తుకలఁ గోయుటెఱుంగవు పట్టు వట్టినా
వెనుకనువచ్చి చూడఁదగు వేడుకయేమి వచింపు మంగనా!

ఉత్త—నేనును రిపునికాయనిర్భేదన మాచరించి నీకుఁ జేదోడు వాఁ
దోడునై యుండెదను.

అభి—అది యసంభవము. నీవిట్టి తగనికోరికలు కోరవలదు.

ఉత్త—ఏల?

ఉ. ఆడినమాటకాని యెదురాడఁగ నీయవు కోటిచెప్పినన్
వీడవు నీమతంబు గురువీరులు క్రూరులు వారి నోర్చగాఁ
గూడుని నీకు నీరణము గూడదు నామన వాలకించు వ
న్నాఁడ దటంచుఁ దిట్టి తెగనాఁడకు రమ్ము శుభంబు నీకగున్.

అభి—(చేయి పట్టుకొని) కాంతా! నీవెంత బేలవు. చతుస్సముద్రముద్రిత ధరావలయమునంగల మహావీరాధివీరులు వచ్చి సమరనము త్సాహులైయున్న నీసమయమున వెన్నిచ్చి పాఱిపొమ్మను చున్నావా? చాలు.

ఉ. క్షత్రియుఁడై జనించినని చాలదు యుద్ధమునందు శూరుఁడై
శాత్రవులన్ జయించి నిజశౌర్యము లోకముమెచ్చఁ జూరుటే
క్షాత్రముగాన నేనుజని కౌరవకోటిని నుక్కడంచి మా
గోత్రమునిల్పుదున్ బ్రజలు గోవులు బ్రాహ్మణులున్ సుఖింపఁగన్

ఉత్త—మీరెన్ని చెప్పినను నేనీయుద్ధమునకు మిమ్ముఁ బొమ్మని చెప్ప నోపను. నాకేమో నేఁడన్నియు దుశ్శకునము లగుచున్నవి.

అభి—అవియెట్లు సంఘటించును. శకునములు దేవతల చేతులలో నుం డును. ముక్కోటిదేవతలు మనకు విజయము చేకూరునని దుందు భులు మ్రోయించుచున్నారు. ఇంక నీవు దుర్నిమిత్తములేల శంకించవలెను?

ఉత్త—నేనును నీవెంట వచ్చెదను.

ఉ. ఎందఱు సుందరాంగు లనికేగరు వైరులగెల్చి ధాత్రి మె
ప్పందఱు సత్యభామ నరకాసురునిన్ మొనమొన్నఁ గూల్చెనే

నెందుకు ధార్తరాష్ట్రుల జయింపనో చూచెద నేఁడు నీవు నీ స్యందనమెక్క నేను రథసారథనై వెనువెంట వచ్చెదన్.

అభి—(కౌఁగిలించుకొని) భర్తృదారికా! నీ ప్రసన్న హృదయమున కవనత వదనుఁడనై యభినందించుచున్నాను. అదే రణనిస్వానము మ్రోయుచున్నది. నాకై యెల్లవారు సమరోత్సుకులై నిరీక్షించు చుందురు. (అని నిష్క్రమించును.)

ఉత్త—నేనును నీవెన్నంటియే వచ్చుచున్నాను. అక్కటా! శరవేగమునఁ బోవు నిన్ను నేనెట్లు కలిసికోఁగలను? నేనింక హతాశనుగదా! హతాశలు ప్రాణములు వాయుదురందురే నేనేల వీడలేను.

తే. గీ. మెఱుపువలె నాదు విభుని సుందరముఖాబ్జ
మని యనెడు కారుమేఘాల నంతరించె
నాదుహృదయంబు దగ్ధమై వేదన విష
వారి గురియుచున్నది నేను బ్రతుకనింక.

ఉ. ఈ తొలుజవ్వనంబు నెటులీడ్తును నొంటిగ దుఃఖభాజనం
బై యొసలారు నాబ్రతుకునం దిఁక సౌఖ్యము లేదు లేదు నా
ప్రాయము వ్యర్థ మీకలిమి వ్యర్థము ప్రాణవిభుండులేని నా
గేయము రుద్రభూమిఁక ముగించెద జీవితనాటకాంకమున్.

సీ. ఎవరు నాహితము నర్థింతురు నేను న
వ్వరి హితంబెనసి జీవనము నేతు
ఎవరు నన్నింక మెప్పింతురు నేను న
వ్వరిని మెప్పింప కాపురము నేతు
ఎవరు నామెలప్రాయ మీక్షింతు రెవని ప్రా
యముఁజూచి నేను నెయ్యంబు నేతు

ఎవరు నాముచ్చట లీడేర్తు రెవరి ము
చ్చటఁదీర్చ నేను నిచ్చకముసేతు

తే. గీ. ఎవరితోడిదొ లోకంబు నెవరు విభుఁడొ
అతఁడె లేఁడన్న నేనెట్లు బ్రతుకగలను
భూమి నూడఁదీసిన చెట్టుభోలె నేల
వ్రాలి వసివాడి దుఃఖాల గూలిపోదు

సీ. ఈప్రాణముల నిల్ప నేది నావిభు వచ
శ్శృంగారరసనుధా సేచనంబు
ఈప్రాయమును బెంప నేది నావిభు దృగం
చంచల చలన్మధుపూరకలశ చయము
ఈకాలమును బుచ్చ నేది నావిభు నవ్వు
నెమ్మోము సొగసువెన్నెల వెలుంగు
ఈవైభవము జూడ నేది నావిభుపదం
బుల మ్రోయు గజ్జెలందెల రవంబు

తే. గీ. లేదు నేనింక జీవింపలేను నాదు
కట్టె గొనిపోయి నానాథుకడను బెట్టుఁ
డతని వీక్షించి ప్రేమాగ్నియందు కాలి
కరఁగిపోయెద నానాథుకొఱకు నేడ్చి.

(తెరపడును.)

మహాభారతకౌరవరంగము

షష్ఠాంకము.

రంగము:—యుద్ధభూమి.

(బలరాముఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశింతురు.)

బల—

ఉ. ఈయెడఁ బాండుపుత్త్రులు ననేకవిధాల యధర్మయుద్ధముల్
చేయుచునుండి రెంతయును జేట్పడి కౌరవులెల్ల రీల్గి ర
య్యో యిది యేమిన్యాయ మిటులూరక చూడఁగఁజెల్లునే పశు
ప్రాయులు పాండవాధములఁ బట్టి వధించెద యుద్ధమార్చెదన్.

కృష్ణు—అన్నా! బలభద్రా! ఆగుమాగుము.

బల—నే నాగను.

సీ. ప్రళయ కాలానలజ్వాలలే తెంచి బ్ర
హ్మాండభాండము కాల్చుచుండనిమ్ము
రోదసీ కుహరముల్ మ్రోయనశనిపాత
ములచేత ధరఁ గ్రుంగిపోవనిమ్ము
ఉల్కలురాలి విశ్వోర్వీతలము తూట్లు
తూట్లుగాపడివారిఁ దోరఁగనిమ్ము
పుష్కలావర్త యంబుదరాశి కురిసిజ
లార్ణవంబవని చల్లార్చనిమ్ము
తే. గీ. కదలు నౌకలపై చిమ్మచీఁకటులు క్రమ్మ
మన్ను మిన్నేరు భేదముల్ మాయనిమ్ము

కాని యెన్నటికిని ధర్మహాని కింత
చోటు విడరాద ధర్మంబు చూడరాదు.

కృష్ణు—ఇప్పుడు సంఘటించిన ధర్మహానియేమి?

బల—ఈకురుక్షేత్రము ధర్మమునకు నిలవైనది. ఇం దధర్మవర్తనులగు పాండునందనులు విచ్చలవిడిగా రణనీతి నతిక్రమించి మదగజేంద్రము కదళీవనమును జెల్చి చండాడినట్లు కౌరవకాంతారమును బాణానలమున కాహుతిచేసి వేసినారు. అక్కటకటా! ఎంత ఘోర మెంత దారుణము. కృష్ణా! నీ వెఱుంగవా!

సీ. ప్రాణ రహస్యంబు లడిగి శిఖండి న
డ్డుంచి భీష్ముని సంహరించినారు
చచ్చినాఁ డనుచు నశ్వత్థామపై మృషో
క్తుల నాడి ద్రోణునిఁ గూల్చినారు
రణభూమి దూరిన రథమును సవరించు
కొనుచుండఁ గర్ణుని గొట్టినారు
దుస్ససేనుని తలఁదూల్చి గర్భము జించి
రక్తంబు జేరలఁ దాగినారు

గీ. సైంధవునిఁగూల్చి రల పద్మ బాంధవునకు
నడ్డుగాఁ జక్రముంచి నీ వడ్డువడితి
వకట సమరంబు సేయనం చాడి తప్పి
నాఁడవిఁక నేమి ధర్మమున్నది మురారి.

కృ-(స్వ)ఓహో! ఈతఁడు నిజముగా అలిగి యీలమువఁకు దిగిన బ్రహ్మాండములు తల్లక్రిందులై పోవును. దేవేంద్రాదిదిక్పతులకుఁగూడ నజేయుఁడు. ఈభారతమహాకదనకథావిధానమే మాఱిపోవునుకావున నెటులనైన బుజ్జగించి వెనుకకు సాగనంపెదనుగాక. వెనుక నర్జు

నుఁడు సుభద్రనెత్తికొనిపోయినప్పు డీట్లే దురాగ్రహ విదగ్ధుఁడై మండిపడి పరువులెత్తి కభీకరుఁలోడై పాండులోక సంహారసంత్సు భిత సంరంభమున నాక్రోశించుచు వచ్చినాఁడు. అప్పుడెట్లోయను నయోక్తులనాడి శాంతచిత్తునిగావించి పంపించితిని. (ప్రకాశముగ) అన్నా! నీవన్నది నిజమే కాలకర్మవశమున గతించెడు వారికై మనమడ్డుదూరఁజాలము. ధర్మాధర్మములు అవస్థాబద్ధములు ప్రాయికములు బలి దాతయైనను రాక్షసుఁడగుటచేఁ బాతాళమునకుఁ ద్రొక్కఁక తీరినదిగాదు. ఇందు నీవెఱుంగని యర్థమేమున్నది. నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు.

బల—అది దేవతావిషయము దీనికి బలి చరిత ముదాహరణము గానేరదు. నీవు సంధికై రాయబారివై పోయి యీపోరు దెచ్చిపెట్టితివి.

కృ—లేదు కౌరవులు నన్నేపరాభవించినారు.

బ—నీవు చక్రమును నదంధించనని చెప్పి సైంధవవధా సందర్భమున భీష్మునిపై యలిగి యెదురుకొనినాఁడు ఇంక నెన్నియోసారులేల నీచక్రమును ప్రయోగించినాఁడవు యిది సమయోల్లంఘనము గాదా! పాఱిపోవుటకు సిద్ధమున యర్జునునిచుల్ల పోరుసాగించితివి. దాన భారతకలార్ణమే యింకిపోయినది.

కృ—అగుననుకొనుము ఆప్తుని రక్షించుటకుఁ బ్రాణమున దారవోయవలయును నన్ను నమ్మిన పాండవుల నెటులైన గెలిపించవలయును. అది ధర్మము కానిమ్ము నధర్మము కానిమ్ము.

తే.గీ. ఆప్తునార్తుని దీనుని యతిని సతిని
శరణువేడిన వాని నోగిరముకొఱకు
వచ్చి నాతనిఁ దల నేల వ్రాల్చి మ్రొక్క
వానిఁ గాచుట ధర్మ మెవ్వానికైన.

బల—అధర్మము కన్నులార జూచుచు నూరకొన్న నాపాపము మనము గూడ పంచుకొనవలసివచ్చునుగాదా?

కృ—పాపము తపస్సువలనఁ బోవును.

తే.గీ. కార్తవీర్యార్జునుండు భార్గవునియెడల
తప్పుజేసిన నతఁడు క్షాత్రమును సంహ
రించి యీకురుక్షేత్ర ధాత్రిని తపంబు
జేసి పాపంబు యార్జించె వాసి గనఁడె.

బల—అక్కటకటా! భీష్మద్రోణాదిమహావీరాధివీరులు వీరశయన మలంకరించినారు. కర్ణుఁ డీల్గినాఁడు. శల్యుఁడు ధర్మజునిబారికి గురియై మడసినాఁడు. దుశ్శాసనాదివికర్ణులంద రంతరించిరి. ఏకాదశాక్షోహిణీపరిమితం బైన మహాసేనయంతయు రూపుమాసి పోయినది. పేరున కొక్కఁ డైన నగపడఁడు. దుర్యోధనుఁ డొక్కఁడే యీదుఃఖమును జూచుటకు మిగిలియున్నాఁడు. అతఁ డైనను మిగులునని తోఁచదు.

కృ—నిజము. దురాత్ములు తప్పక నశింపవలసినదే.

బల—ఎవరు దురాత్ములు!

కృ—కౌరవులు.

బల—ఏమీ? (అని పళ్లుకొఱుకును.)

కృ—ఏమా!

ఉ. మాయలుపన్ని చిన్ని యభిమన్యుని జంపినవాఁడు నీవు మై
రేయము ద్రావి మైకమున రేవతితో నిదురించుచుంటి వి
స్సీ యదె ఉత్తరార్తిఁ గృశియించుచు నేడ్చుచు చావనున్నదా
పాపయపులేమ నూరడిల బల్కుము ధర్మము నీకె బోధగున్.

బల—(వ్రేలు కఱచి) అహా! పాప మాఉత్తర సుభద్రాద్వితీయమై

యీవంకకే వచ్చుచున్నది. అన్నా! దుర్యోధనుని పట్టుదల యెంతకుఁ దెచ్చినది?

(తెరపడును.)

రంగము:— ద్వైపాయన హ్రదము.

(హ్రదసమీపమున దుర్యోధనుఁడు ప్రవేశించి.)

దుర్యో—హా! హతోస్మి హతోస్మి. నేనింక సంపూర్ణహతాశుఁడను గదా! ఓ ఆకాశమా! నాపైవిరిగి పడిపోవవేమి? ఓ మృత్యుదేవతా! నాప్రాణవాయువు లాఁచికొనిపోవవేమి? ఓ దేవతలారా! నాపై నిప్పులు రాల్చరేమి? ఓ అగ్నీ! నానిలువెల్లఁ గాల్చి నీగర్భమునఁ బెట్టుకొనవలెను. ఓ భూదేవతా! నీవు బద్దలగుము. నేను దూరివచ్చి నీలోఁ బ్రవేశించెదను. ఓ దిక్కులారా! నాపైఁ బడుఁడు. ఓ సూర్యచంద్రులారా! మీరు నన్నుఁ జూచుటకు అసహ్యించుకొనుచున్నారా? అయ్యో! నాకింక యేది శరణ్యము. ఏదిగత్యంతరము. ఏదిదిక్కు. నాకు పగిలులేదు. భూమిలేదు. దిక్కులు లేవు. సమస్తము అంధకారమై పోయినది. చతుస్సముద్రముద్రితమైన యీధరాచక్రము నాచేతినుండి జారిపోయినది. నాసేనానులు తెగినారు. చతురంగబలసమేతమైన నాబలమంతయు క్షీణించిపోయినది. పేరున కొక్కఁడైన మిగులలేదు. సోదరులెల్లరు ప్రేతభూమికి బలియై పోయినారు. సుతుఁడు లక్ష్మణుఁడు స్వర్గ మలంకరించినాఁడు. నారులా అగ్నిప్రవేశించిరి. ప్రాణమునకన్న పరమాప్తుఁడైన కర్ణుఁడు కూలినాఁడు. ద్రోణాచార్యుఁడు మోసముచేసి రణవసుంధరకు ప్రాణముల నర్పించినాఁడు. ఏఁడీ! ఆదుశ్శాసనుఁడు. ఏఁడీ! ఆమామ శకుని. ఏఁడీ! ఆవికర్ణుఁడు. అక్కటా! అందరును యుద్ధమున మడిసినారు. మాయాయుద్ధమునకు లోఁగిపోయినారు. నాకింక కేవ

రున్నారు. నాకు చుట్టము లెవరు? ఎవరు నా యనువారు. హా! హతవిధీ! పాపపు దైవమా! నీవున్నావా! లేవు లేవు. నీవు లేవు ముమ్మాటికిని నీవు లేవు. నీవే నిజముగానున్న మాకిట్టి సంఘు మరణము దెచ్చిపెట్టవు. మమ్ము పంచభూతముల కాహుతిచేసి భస్మీపటలము చేసివేయవు. నీవు లేవు. కావుననే అన్యాయము నెగ్గినది. న్యాయము నాశనమైనది. ఎప్పుడును న్యాయమునకు జయములేదు. మాయావాది కుహనాసంస్కర్త అనృతపరాయణుఁడు దుష్టుఁడు ధర్మజునకే ప్రకృతి తోడై సముత్సాహియై గెలుపు గలిగించినది. అయ్యో! నాయాపాదమస్తకము దహించుకొనిపోవుచున్నదే. నానిలువెల్ల నీరై పోవుచున్నదే. నాతనువెల్ల దారువై భరమై పర్వతమై పగులనిపాషాణమై మాఱిపోయినది. అదే లవమై యెగిరిపోవుచున్నది అన్నా! అన్నా! యెందు పోవుదును. ఎందు దూఱుదును. ఏది గుహ. ఏది దారి. ఏది చోటు. ఏది భూమి. బద్దలు కాదేమి. ఈగాలి నన్నెత్తుకొని పోవదేమి. ఈయమదేవతలు నాయూపిరిని పీల్చివేయ రేమి. నేనెంత మొండిని. ఎంత దుండగీడను. ఎంత కఠినుఁడను. ఎంత లజ్జాహీనుఁడను. ఎంత పాపిని. నావ్రతము పటాపంచలైనది. నేను పెద్దల మాట విననైతిని. పెద్దల యాశీర్వాదములు గొననైతిని. పెద్ద పోరు దెచ్చిపెట్టుకొంటిని. పుత్రమిత్రకళత్రములతోఁ గూడిన నాదుర్యోధన సంతతి పేరునకైన లేకుండ అదురాత్ముఁడు క్రూరుఁడు రాక్షసాధముఁడు భీముఁడు. అన్నా! ఆపాపి పేరేల నుచ్చరించితిని. ఆతిండిపోతు తిని పొట్టను పెట్టుకొన్నాఁడు. నా కాలమే మాఱిపోయినది. నా యదృష్టమే తిరిగిపోయినది. నేనింక యెటుల నిలువఁగలను. నన్నేది భరించగలదు. ఎవరు

రానిత్తురు? ఎవరికి నాపై జాలి పుట్టును. ఎవరింక న న్నోదార్చు వారు? ఓమృత్యుదేవత! ఓనిరాశాదేవతా! నీవే నా చెలిమి చుట్టమవు. నీవే నాకు తోడునీడవై మార్గము జూపుము. ఏది హార్దము. ఏది నా గమ్యస్థలము. నాకింక తెరవులేదా! నాకు దాత లేఁడా! భగవంతుఁడు లేఁడా! ఏది కృపాణము. ఏదిగద. ఏది బాణతూణీరములు. హా! పాండవహతకులు. పాండుపుత్రులు. అదిగో దురాత్ములు వచ్చుచున్నారు. అదిగో నాశిరము నరికి వేయు చున్నారు. అదిగో నాపై పడినారు. హాతోస్మి. హాతోస్మి. ఓముక్కోటి దేవతలారా! మీరు రండు. నేనిఁక అపాండవము సేయలేను. నాప్రతిజ్ఞ భగ్నమైనది ఏది నాకాణాచి. ఏది హ్రదము. అదిగో. అదిగో. ఊదులోఁ గూలిపోయెదను. అందులో దాఁగుండెదను. అపాండవము కాలేదు. శత్రునిశ్శేషము కాలేదు. అదిగో పాండవులు. అదిగో భూతపంచకము. నేనిదే పాఱిపోయెదను. నే నిదే దిశలకు ఎలుగెత్తి యేడ్చెదను. మిన్నంటి ప్రాకెదను. గాలిలో లీనమై భూమిలోఁ పాఁతుకొని అగ్నిలో ఆహుతినై నీటిలోఁ దేలి అప్పుడైన అపాండవము చేసెదను. పాండవు లీలోకమున నుండరాదు. పాండవులపేరు మాసిపోవలెను. పాండుపత్ని ఆపాపముండ ఆయాఁడుది ఆపాంచాలి ఆ బంధకి ఆమహాపాపిని కలుషదూషిత అతీతువుపత్ని దురాత్మురాలు అది చావవలయును. అది హతాశురాలు కావలెను. దాని గర్భము వేయివ్రక్కలు కావలెను. అది లోకమున నుండరాదు. దానిపేరు ప్రేతదేవతలో చేర్పవలయును. అదియే యింత కిమ్మరకు దెచ్చినది. అదియే కొంపలు కూల్చివేసినది. ఆకలటయే యీభారతవంశమునకు కళంకమును నాశనమును దెచ్చిపెట్టినది.

అయ్యో! నాసేనానులు కృతఘ్నులైపోయినారు. నాయన్నము దిని నాపైఁ బగసాధించినారు. ఆగురువు ద్రోణాచారి అశ్వత్థామ పోయెనని అమృషావాది ధర్మజునిమాటలు విని అస్త్రసన్యాసము గావించి దృష్టద్యుమ్నునిచే తల నరుకఁబడినాఁడు. కర్ణుని శల్యుఁడు నిరుత్సాహవంతునిఁజేసి కడతేర్చినాఁడు. దుశ్శాసనుని అధర్మయుద్ధమున దుస్ససేనుని వికర్ణుని మాయఁజేసి పాఁడవ పశువులు వధించినారు. నాయరణ్యరోదన మిఁక వినువా రెవ్వరు? ఎవరికి నా ఆర్తనాదము హృదయనిర్భేదకము గావించును. హా! తల్లీ! గాంధారీ! పత్యపతివ్రతా! నీవు కన్నకొడుకుల కెంత యాఁగడము వట్టినదమ్మా! ఏ నోముల నోచితివో ఏవ్రతములు వట్టితివో ఒక్కఁడైన లేకుఁడ కడతేరిరి గదా! ఇఁక నే నొక్కఁడ నున్నాఁడను. అదిన్నైన కొన్నిగడియల వఱకే. ఓప్రకృతీ! ఓకాల స్వరూపిణీ! నీమహిమ అనుల్లంఘనీయము. అప్రతిహతము. అదిగో! భూతభేతాళములు ఖరకర కరాళదంష్ట్రములు పైకిఁ దీసి పీనుఁగుపెంటలపైఁబడి చెరలాడుచున్నవి. రక్తము ద్రావుచున్నవి. ఎంతచిత్రము. ఎంత భీభత్సము. ఈచిత్రనాటక మీ పాడు కన్నుల కగుపర్చితివి. తల్లీ! నీకిదే వందనములు. వందనములు.

(అని హ్రదమునఁబడి వగము మున్గి.)

మ. జలమధ్యంబునకేగి యీహ్రదమునన్ స్తంభించి సంతాప వి
హ్వాల చిత్తంబు ప్రశాంతయుత్తమగు పర్యంతంబుగూర్చుండి ఆ
ఖలు లా పాండవులెల్ల గూలిరను వాక్యం బర్థినాలించి యే
వెలికిన్ వచ్చెద లేనిచో నిదియె నా విశ్రాంతి సౌధంబగున్.

ఆహా! దందహ్యమాన మానసుఁడ నగు నాకీ యాశాంకుర ముద

యించుటకేమి యవకాశము ఏమియవధి యెక్కడిచోటుఁ నాహ్వా
దయవీకయుం దెచ్చుటకైన వార్ద్రి లేశ మున్నదా! లేదు—లేదు.
ఒక్కఁడుకలఁడు—లేదు వాని పేరెత్తను. అతఁడును కృతఘ్నుఁ
డే, అయిన నాదీనావస్థ కృతఘ్నులకుఁగూడ జాలి పుట్టించదా!
పుట్టించును. అపాండవము చేయుటకు అశ్వద్ధామకలఁడు అతని
కీశ్వరుఁడు తోడగునుగాక అతఁ డీశ్వరాంశ సంభూతుఁడు ఇంక
నేనెందుకు? ఈహ్రదమునఁ దల దాఁచుకొనియెదను. నాయా
శాంకురమున కీనీరములు పోసిపెంచెదను. తల్లీ గంగా నాకొకింత
నీ కడుపులోఁ జోటొసంగుము నాస్థితిపై యొకింత కరుణింపుము
నీలో దాఁగి విశ్రాంతి నొందెదను. కాని యీ పాండవ హతకు
లిచ్చటకుఁ గూడ వచ్చెదరేమో హా! (అని సరస్సులోఁ బడి
పోవును.)

(శ్రీకృష్ణుఁడు పంచపాండవులు ప్రవేశించెదరు.)

ధర్మ—కురుపతి యీదారినే పాఱిపోయినట్లు తోఁచుచున్నది.

కృ—అగు నట్లెయున్నది.

ధర్మ—

చ. తులువతనంబు పీడ కల దుష్టచతుష్టయమందుగూడి యీ
కలహము దెచ్చిపెట్టి కురుకాననమెల్ల దహించివేసి యీ
ఖలుఁడు సుయోధనుండు కలకాలము భూమికిఁ బుస్తెఁగట్టి న
ట్టులఁ దలపోసెఁగాని యెపుడున్ దలపోసెన యీవినాశమున్.

భీము—ఏఁడీ! ఆదుర్మార్గుఁడు. ఏఁడీ! ఆదుర్యోధనుఁడు. పాఱుబోతా!
యెందేగెదవు? రా. పోరుటకురా.

ఉ. నూర్గురు తమ్ములన్ సుతు లనూనబలంబుల నాజిలోపలన్
ఫల్గున కాహుతిగా నలిపి ప్రాణభయంబున పాఱిపోయె దు

ర్మార్గుఁడునా సుయోధనుఁడు రాచకులంబున కగ్గు నింటికిన్
దుర్గతి తెచ్చినాఁడు తుది ద్రోహి హతాశుఁడుగాఁడె యారయన్.

భీము—ఏమీ! కౌరవపతి పాఱిపోయినాఁడా! భూమి విడిచి పోలేఁడుగదా!

ఉ. ఆహవభూమినిన్ విడిచి ప్రాణభయంబున పాఱిపోయినన్
బోవఁగనిచ్చునే కురుపు మున్నొనరించిన పాపకర్మ నా
నావిధ దుఃఖభాజనమునన్ నిలపింపక; యీయుదార్థ మే
దో విధిరూపమై నడపుచున్నది లేనిచో సృష్టియాగునే.

నకుల—అగునది నిక్కము.

సహ—ఏఁడీ? ఆదుర్యోధనుఁడు.

కృష్ణు—దుర్యోధనుఁ డీదారినే వచ్చియుండును.

ధర్మ—అది యెట్లు చెప్పఁగలము.

(చారులు ప్రవేశించి.)

దేవా! కురుపతి యెచ్చట కేగెనో కాని దశదిశలందును పోయి
మెట్టి వెదకి వేసారి వచ్చితిమి. కాని వానిజాడ యెచ్చటనుగూడ
గానరాలేదు. తుదకు హతాశులమై వచ్చివేసితిమి

ధర్మ—సరే పోనిండు.

భీము—హాఁ డీదారినే పాఱిపోయి యుండును.

కృ—అర్జునా! యీహ్రదమును పరీక్షించుము.

అర్జు—ఏటికి?

కృ—దుర్యోధనుఁ డిందే యుండునని తోఁచుచున్నది.

అర్జు—అది యెట్లు సంభవించును.

కృ—వానికి జలస్తంభనవిద్య చేతనగును. యుద్ధమున నోడిపోయి తుద
కొంటిప్రాణితో నీజలాగారమునఁ బ్రవేశించి యున్నాఁడు.

అర్జు—ఏటికి.

కృ—వానికొక ప్రతినగలదు.

అర్జు—అదియేమి?

కృ—అపాండవము చేసివేయుదు నని ప్రతిజ్ఞ పట్టినాఁడు. తన కాతఁడే నశించిపోయినాఁడు. తుదకు నిరాశుఁడై యీహ్రదమున దాఁగొనినట్లు నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

అర్జు—ఈహ్రదమనే నిశ్చయమేమిటి? ఈకురుక్షేత్రమున పరశురాము నిచే శమంతపంచక మనదగు నైదుమడుగు లున్నవి. అం దే మడుగులో నాతఁడు దాఁగినాఁడో యెట్లు చెప్పగలము.

కృ—అదియా!

తే. గీ. ఉరుమహారాజ లక్షణయుతము లైన
అడుగుజాడలు కురుపతిహ్రదమునందు
జొచ్చినట్టుల జూపింపఁజొచ్చె నదిగో
ధూమ మగ్నిని జూపించుతోయ మరయ.

అర్జు—అగు నది నిజము. సుయోధనుఁ డిందే యుండుట తథ్యము.

ఉ. కాటుకవాతె యీజలము గల్మషచిత్తుని నిన్ను డాఁచి నీ
వేటికి నీటడాఁగెదవు హీనుని బోలె రణంబుమాని నీ
బోటి మహారథుండు వెలివోయిన వీరులు నీదు మోముపై
కాటుకవెట్టరే పిలిచి కౌరవనాథ! సుయోధనాధమా.

భీ—ఓరీ కులద్రోహీ! హీనా! దుర్యోధనా! రా. పైకిరా. పిరికిపందవై యేల నీటిలోమునిఁగి మొగము చాటువేసికొనెదవు.

చ. జలమునఁ డాఁగినన్ గిరులచాటున కేగిన భూమి దూరినన్
ఖలు నిను బోవఁగా విడిచి కౌరవలోకము సంహరింపఁగాఁ
దలఁచుటలేదు నిన్నిఁక గదాహతి వ్రయ్యలుజేసి భూమికిన్
బలి యొసఁగన్ దలంచితిమి పైటకురమ్ము సుయోధనాధిపా.

కృ—దుర్యోధనా! పైకిరమ్ము. భీరువివలె ఏలఁ డాగెదవు. వచ్చి వీరుని బోలెఁ బోరి వీరశయన మలంకరింపు మది యుభయలోక శాశ్వ తమైనపని.

ధర్మ—దుర్యోధనా! పాఱిపోవునట్టి యిట్టి పిరికిపందతనము గలవాఁడ వేటికి కలహము దెచ్చిపెట్టితివి.

నకుల—పాపచిత్తునకు పౌరుష మెక్కడుండును?

సహ—సాహస ముండును.

క. సీతను హరించి రావణుఁ
డేతీరున తగుదు ననుచు నేగెనొ ననికై
ఆతీరున కౌరవపతి
మాతో కయ్యంబు పెంచి మాసెను గంటే.

(దుర్యోధనుఁడు హ్రదమునుండి పైకి వచ్చి)

దు—

శా. ఓరోరీ! కులపాంసులార! రణమధ్యోర్విన్ మహాద్రోహులై
ప్రారంభించి యధర్మయుద్ధముల మాయన్ జేసి మావంశకాం
తారంబంతయు కాల్చివేసిరి జలార్థంబేను రా వచ్చి యీ
కారుల్ ప్రేలఁగఁ బాడియే కురుపతిన్ గా నన్ను వర్ణించియున్.

అర్జు—ఏమి? నీవు జలార్థము వచ్చితివా? ఎంత నంగనాచివి.

దు—ఇం దబద్ధ మేమున్నది. నావిజయమునకై వచ్చి యీజలదేవత నుపాశించుచు స్థంభించి యిందు కూర్చుంటి. ఇచటకు మీరేల రావలయును.

ధర్మ—పాఱిపోయిన వానిని వెదకి పట్టుకొనుటకై వచ్చితిమి.

దు—ఏల యీయనుచితము లాడెదరు? నేను పాఱిపోయితినిగా! పాఱి పోవుట కీయర్జునుఁడు ప్రయత్నించెను గాని నేనుగాదు. నాబల

యింకను మీలోఁ బోరాడుచునే యున్నది. వరే. నేను పాటిపో యితినే యనుకొనుఁడు. రణభీరువునే యనుకొనుఁడు. అట్టివాని వెన్నాఁడి వచ్చుటకు ధర్మవిదులైన పెద్దలియ్యకొందురా! మీరు నీచాతినీచులు గావున ఈయన్యాయమునకు వడంబడితిరి.

తే. గీ. ఇంక కలరు వశ్వత్థామ కృపుఁడు నేను
అని పొరించి యపాండవ మాచరింప
మిడిసి పడబోకుఁ డావహా మడఁగె ననుచు
చాలగలవు మునల్ల ముచ్చటలు ముందు.

భీము—ఏమి నీపేరాస! ఇంకను నీయాశాకుసుమము నీకావహిల్లిన దుఃఖా నిలముచే రాలకింకను నెంతగ జీరాడుచున్నది. ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! నీ కింకేమి జయము. ఇంకను చావక బ్రతికియున్నాఁడవు.

ఉ. నూర్గుర మిమ్ముఁ జంపుటకు నోఁచెను ఈగద నిన్ను వీడునే
భర్గుఁడువచ్చి పోరిన వరిభీకరుఁ డడ్డిన; నీవు భీతివై
నిర్గమనంబుఁ జేసినను నీటమునింగిన నింగిఁజాఁగినన్
దుర్గతినుండి తప్పుకొన దుర్లభమో కురువంశనాశనా!

దు—ఓరీ! ఏల వృధగా దురూక్తుల నాఁడెదవు.

ధర్మ—అతని నీవు వారింప వీలులేదు.

దు—ఓరీ! ధర్మజా! నీవెంత కఠినాత్ముఁడవు. ఇది నీవనవలసిన సంగతి యేనా? గత మంతయు మరచితివా?

ధర్మ—లేదు. ఎట్లు మరతును. మరతుమన్నను మరుపు రావలదా? లోపలి యంతఃకరణచతుష్టయము భగ్గున మండిపోవుచున్నది.

దు—అది నీవు నిజముగా గుండెలపై చెయ్యివైచికొని చెప్పు సంగతి యేనా?

కృ—ఏమి దుర్యోధనా! ధర్మరాజుచేత ప్రమాణములు చేయించుచు న్నావు. నీస్వగౌరవమున కది హానిగాదా?

దు—(పండ్లుకొఱికి) అగును. హానియే. పాండవులారా! ఓధర్మనందనా! అజాతశత్రూ! ఓశత్రూ!

సీ. నాతండ్రి ధృతరాష్ట్రుఁడే తండ్రిగామిమ్ము
పెంచిన మేము వారించలేదు
యువరాజు నేనుండ యువరాజ పట్టంబు
నిడ మీకు వలదని నుడువలేదు
రారాజు నేనుండ రాజసూయముమీర
లాచరించినను మే మలుగలేదు
శకునితోఁ జూద పాచికలాడి రాజ్యమో
డిన మీకె యది యియ్యఁ గినియలేదు

తే. గీ. కడిని కూర్చుండలేక యీ కమ్మరంబు
దెచ్చితివి మమ్ము తిరిగి పందెమున దింపి
రమణితోఁ రాజ్యమోడి యీ రవ్వపాలు
సేయ నేటికి ధర్మజా! చెప్పవయ్య.

ధర్మ—అదియంతయు నీవుచేసిన కపటనాటకము ఆపాచికలు కేవలము మాయాభరితములు, మోసయుతములైనవి.

దు—అదియేగదా నీవాదము. పాచికలు మోసమైనవి కానియెడల నింక మేమొనరించిన యపకృతి యేమున్నది. పాచికలు నిర్జీవమైనవి. అవి స్వతంత్రించి మోసముగాని మేలుగాని చేయఁజాలవు. ప్రపంచమున నెందఱో ధర్మజ్ఞు లున్నారు వారి నడిగి పాచికలలోని మోసము వ్యక్తీకరింపనేర్చెదవా! నీవు గొప్ప జూదరివని లోకమునఁ బ్రఖ్యాతినిగాంచిన మేటి కితవుఁడవు. మాయాపాచికలనియేగాని ఆమాయ ఎట్టిదో ప్రతిపాదించఁగలవా! లేనియెడల జూద మెప్పుడును ఏదో గెలుపులతోఁ గూడినది.

ప్రపంచములో నోడిపోయిన ప్రతివారును పాచికల నెపముగాఁ దగువులాడుచుందురా! సరే నీవు మొదట రాజ్య సర్వస్వమోడి పోయితివి అయినను కురుకుల పితామహులెల్లరు మీరాజ్యసర్వస్వము మీకే యిప్పించినారు అదిగాని నీవు హాయిగా కాలక్షేపము సేయక తిరిగి మమ్మేల జూదమునకుఁ బిలిచినావు పిలిచినవాఁడవు సుదతితో సహా రాజ్యమేల ఓడితివి? ఓడినవెనుక ఆయాస్తిపై నీకేమి యధికారమున్నది?

సహ—పదమూఁడేఁడులైనవెనుక మారాజ్యము మాకు నీవిచ్చెదననలేదా?

దు—అగును. మీరజ్ఞాతవాసము యథావిధిగ నిర్వర్తింపక సమయభంగము గావించి గోగ్రహణమునఁ బయల్వడినారు.

ధర్మ—మాగడువప్పటికి నిండినది.

దు—లేదు.

కృ—ఈవివాదము భీష్ముఁడే పరిష్కరించినాఁడుగదా!

దు—పరిష్కరించలేదు. సమర్థించినాఁడు.

అర్జు—అధికమాసములుకలిపి పదమూఁడేఁడులు కాలేదా?

దు—లేదు. తిథిద్వయములు అధికమాసములు సంవత్సరాంతర్గతములే అదిగాక కడపటిదగు నజ్ఞాతవాసవత్సరము పదిరెండు మాసములు మీరొరుల కగపడకుండ ప్రచ్ఛన్నులై యుండవలయును అట్లు జరుగలేదు గావున మీరు శపథానుసారము మఱి పదమూఁడేఁడులు తిరిగి రానలసియున్నది.

కృ—దుర్యోధనా! యేల యీయనగత్యమైన దుర్వాదము ముందు కర్తవ్య మూహింపుము.

దు—ఇంకేమి కర్తవ్యము. ధర్మభీతియున్నగదా! యేది చెప్పుటకును అది లేకపోయినప్పు డన్నియు దుర్వాదములే.

కృ—ఇందెవరికి ధర్మభీతి లేదో నీవే యెఱుంగుదువు.

దు—కావుననే చెప్పుచుంటిని.

కృ—ఏమి చెప్పెదవు.

దుర్యో—

క. మును నలుఁడు పుష్కరునిచేఁ
దన రాజ్యమునోడి తిరిగి తా నా జూదం
బున గెల్చినటుల మము మీ
రును గెల్వుఁడు నదియె ధర్మరూపము కృష్ణా.

కృ—ఇంక నీకెంత పేరాస యున్నది. తిరిగి జూదమాడుటకు యమున దనమునకు నేగిన నీమామ శకునిని నీవేగి వేఁగిరము తోడ్కొని రమ్ము.

భీ—అతఁడు వచ్చునప్పు డామాయాపాచికలు మఱిచిపోవునేమో జ్ఞాపకము సేయుము.

అర్జు—అతఁడు మఱచినను పాండవులు మఱువరని చెప్పుము.

దు—కృష్ణా! నీయక్కసము దీర్చుకొంటివి.

కృ—భీమరాజా! చూచెదవేమి!

భీము—ఓరీ! దుర్యోధనహతకా! యుద్ధమునకు సిద్ధముకమ్ము.

దు—ఇదే రమ్ము. (అని యిరువురు సంకులసమరము సేయుదురు.)

కృ—(స్వ) ఘోరముఘోరము. భీముఁడు మూర్ఛిల్ల నున్నాఁడు.

ధర్మ—అయ్యో! భ్రాతృఁడు భీమా! మమ్ము దిగనాఁడి పోవుదువా?

అర్జు—అన్నా! భీమరాజా! భయములేదు నేనిదే గాండీవము సంధించి నీవెనుకనే నిలిచియున్నాఁడను నీవు నిర్జింపఁబడినను నీవైరిని నేను నిర్జించి నీవెంటనే సాగనంపెదను.

దుర్యో—ఓరోరి పాపాత్ములారా! నన్నొంటిగాఁజేసి యీకారణ్యమధ్య

సమయింపఁ జూచుచున్నారా! సరే కానిండు మిమ్మెల్లర నొక్క-పెట్టున నా గదాఘాతమున కృతాంతనిశాంతంబునకు సాగనంపకుందునా! రండు. మీపాపము పండినది.

ఉ. ఆలమునందు నూర్వురయనూలయు మంపితిమంచు మమ్ము వాగ్జాలములన్ హసించు మిముఁ జంపి కృతాంత నిశాంతవీథికిన్
దోలెదఁ జూడుడింక నల్ద్రోవది భర్తల కేడ్వ బాలగో
పాలుఁడు కృష్ణుఁ డార్తుఁడయి ప్రాణమువాయ జగంబుబెగ్గిలన్.

(మూర్ఛిల్లిన భీముఁడు లేచి గద సవరించును.)

కృ—ఓహో! ప్రమాద మావహిల్లినది. ఈదుర్యోధనుఁడు ప్రళయకాల ప్రచండమార్తాండ మండలమువలె మండిపడుచు మహాఘోరముగా యుద్ధము సేయుచున్నాఁడు. ఈతని నీపాండవ పంచకము జయింపఁజాలదు. తల్లియగు గాంధారిచే నాశీర్వదింపఁబడి శత్రుసంహారమునకై వచ్చి నిలిచినాఁడు. ఈతనిని ధర్మయుద్ధమునఁ గెలువరాదు. ధర్మాతిక్రమణమైనను ప్రాణహాని సంధిల్లినప్పుడు యోచింప పనిలేదు.

తే. గీ. తల్లి గాంధారి యీ సుయోధనుని వజ్ర
దేహుఁడగుమని దీవించె దేవతలును
గెలువలేరన్న పాండవుల్ గెలువఁగలరె
తొడలు విఱిచినఁగాని లోఁబడ డితండు.

(అని భీమునకు సౌంజ్ఞ చేయును.)

భీము—(గదతో తొడలలో పొడుచును.)

దు—అమ్మయ్యో! ప్రాణములు పోయినవి. (అని నేలఁగూలును.)

పాండవులు—శ్రీకృష్ణునకు జయము జయము. అని కేకలు.

దు—ఛీ! దురాత్ములారా! మీరు కిరాతకులుపోవు పాపమునకుఁబోయి

పొలియుదురుగాక. ఓరోరి కృష్ణా! నీవెంత యధర్మాత్ముఁడవు.

చ. ఎఱుఁగవొ యుద్ధమార్గముల నేకము ధర్మ మధర్మ మిట్టిదం
చెఱుఁగవొ వీరలోక మెటులేగునొ నాదు వృథూరుభాగమున్
విఱుగఁగఁ గొట్టు కొట్టుమని భీమునకున్ గనుసంజ్ఞ జేసినాఁ
డరయవు ధర్మహాని యకటా కపటంబున జేసి కేశవా!

ఓకృష్ణా! ఇట్టి యవినీతి యెందైనఁ గలదా? నీవు యుగయుగమున ధర్మసంస్థాపనార్థము పుట్టుచుండెదనని బీరములు పలికినావే యిది యేనా నీధర్మస్థాపనాపరత్వము? ఇదియేనా నీన్యాయైకపరాయణత్వము? అయ్యయో! నామర్మావయవములపై యన్యాయముగాఁ గొట్టించి చంపితివిగదా! దురాత్మా!

కృ—ఇది ద్రౌపదీమానభంగమునాఁటి శపథముగాని నేఁడు క్రొత్తగ నీ కన్యాయముచేయుటకుఁ గల్పించినది కాదు.

దు—ఛీ! వదరుబోతులారా! ద్రౌపదీమానభంగ మేమిటి? మానవతికి గదా! మానభంగము. మానహీనురాలు ఏవురార్యురకుఁ బత్నియైనబంధకి దానికేమి మేము హానియొనరించితిమి? నన్నే మని యెగతాళిచేసినదో మీరెఱుంగరా! నీచాతినీచులారా! మీకు వీరలోకమున గౌరవ మెక్కడిదిరా? ఓకృష్ణా! నీవే యీకయ్యమునకును మావినాశనమునకును కారణభూతుఁడవు. నీవలననే మా భరతవంశము కూఁకటివ్రేళ్లతోఁ బెకలింపఁబడినది.

కృష్ణ—నీవు నన్ను రాయబారమునాఁడు చేసిన పరాభవము మఱచిపోయినావా? దాని ఫలితమే యిది.

దు—అదికాదు. ఇంకను కలదు. నేనది వెల్లడింపను.

కృ—అంత్యకాలమున దాచెదవెందుకు?

దు—నీవు మాతో చుట్టరికము చేయవచ్చితివి. మీయాదవులతో

వియ్యమందుటకు మా కిష్టములేకపోయినది. అనార్యులైన యీ పాండుపుత్రులకే మీపిల్లల నియ్యవలసి వచ్చినది నీచెల్లెలు సుభద్ర. (మూర్ఛిల్లును.)

కృ—చెప్పు చెప్పు.

దు—(లేచి) ఓరీకృష్ణా! పాండవులకు విషాన్నము పెట్టితిమని, లక్క యింట కాల్చినామని, ద్రౌపతిని హింసించితిమని యేమేమో మ్రుగ్గోస్తు లల్లుచున్నావే, మీరుచేసిన ఘోరము లేల చెప్పవో నరు? వ్రేలుమడిచిన నొక్కటైన ధర్మమున్నదా! పాపీ! నీకతము ననేకదా? నేడీధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రము కౌరవపవిత్రరక్తముచే నిండి భయావహమై తోచుచున్నది.

సీ. గిరికిరీటధారియైన పార్థుని దుష్ట మమ్ము వం
చింపఁగా దురము సాగించినావు
చలముసేయను పార్థ సారధిగావస్తు
నని చక్రముబట్టి తునిచినావు
ధర్మజుచేఁ బొంకు తప్పులేదని చెప్పి
ద్రోణునాలము కూలఁద్రోసినావు
కర్ణుని విరథుగాఁ గావించి విజయుని
చే నధర్మముగ నిర్జించినావు
తే. గీ. పట్టపగటిని చీఁకటి పర్వఁజేసి
సైంధవుని పార్థునేపమునఁ జంపినావు
నీవు మోసాలకెల్ల పుట్టిల్లువగుచు
భరతవంశంబు కూల్చితీ తెలుఁగు కృష్ణ.

హా! బాధ సహింపలేను. (అని మూర్ఛిల్లును.)

కృష్ణ—ధర్మరాజా! వాని కిన్నినీళ్లు దెచ్చి పోయుము.

దు—ఛీ! పాపాత్ముఁడా! కులద్రోహి! ధర్మజా! వ్యభిచారములు అనాచారములుచేయు నీచేతులతోనా నీవు నాకు నీళ్లుపోయుదువు? ఛీ! ఛీ! నాయెదుటను తొలఁగిపొమ్ము. నీమోము మృషలు పలుకుటచే మలినమై మసిప్రాకినట్లున్నది.

భీము—నేను నీళ్లుపోయుదునా?

దు—ఛీ పాపీ! పొమ్ము.

కృష్ణు—దుర్యోధనా! నీకింకేమైన ఆశయున్నదా?

దు—కృష్ణా! నిన్ను ఈపాండవులను రూపుమాపకుండ నాయీప్రాణము పోదు.

కృ—ఏటికీదురహంకారము. గడియలో నుత్తరలోకప్రయాణమున కాయత్తుఁడవైన నీవు సింహప్రతిమానులయిన శత్రువుల నెట్లెదు రోర్వఁగలవు?

తే. గీ. మృత్యు విట కీడ్చి తెచ్చె ని న్నింక నిల్లు
పిల్లలను జూడనియ్యఁగా విడువదు రులఁ
దగిలి కోలకు గుఱియైన ఖగము తిరిగి
గూటి కెగసిపోనేర్చునే కూలఁబడక.

దుర్యో—ఛీ! దురాత్ముఁడా! నాయెదుటనుండి లేచిపొమ్ము. నీవు రూపముచేతనేగాక హృదయముచేతఁగూడ నల్లనివాఁడవు. (అని మూర్ఛిల్లును.) నే నపాండవము చేయకమానను.

కృష్ణు—ఆహా! వీఁడు అవసానమున కలవరించుచున్నను అపాండవముసేయుట మానననుచున్నాఁడు. ఆహా! యేమి వీనిపంతము! ఏమి పట్టుదల! ఎంత దురంతము. (అని నిష్క్రమించెదరు.)

మహాభారతకౌరవరంగము

సప్తమాంకము.

రంగము:—వనము.

(అశ్వత్థామయు, కృపాచార్యులును ప్రవేశించియుందురు.)

అశ్వ—మామా! పుత్రవత్సలుఁడైన నాతండ్రిమరణంబునకే కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చుచున్న నాకెట్టి దుస్సహమైనవార్త వినిపించితివి. హా! పాండవహతకు లెంతలెంతలుచేసినారు. తుదకు కురవంశపయఃపారావారమున నొక్కచుక్కైన లేకుండ హుష్షని జుఱ్ఱివేసినారు. హా! హతోస్మి. హతోస్మి. నాయేలిక, నా ప్రాణమిత్రుఁడు, నాశిరోరత్నము, నాసుయోధనుఁడు కూడ మిగుఁలేదా?

కృపా—కొనయూపిరితో నున్నాఁడు.

అశ్వ.—ఏమనుచున్నాఁడు.

కృపా—అపాండవము చేయువారు లేరా! అని పలవించుచున్నాఁడు.

అశ్వ—అనఁగా.

కృపా—అపాండవమైనది అనునుడి చెవిఁబడుదాఁక ప్రాణము పోదనుచున్నాఁడు.

అశ్వ—హా! దుర్భరము, దుర్భరము. ఎంతవాని కెంతవచ్చినది. ఓరీ కర్ణా! నీవానాఁడు నాతండ్రిని కపటమునఁద్రుంచి తలఁదన్నిన ద్రుపదాత్మజుని కడతేర్చ నే నేగుసమయమున నీవడ్డురాకున్న నేఁ డీదుఃఖకథనము పాండవులదై యుండునుగదా! హాతవిధీ! యింత చేటు మూడునని నేను కలనైనఁ దలఁపలేదుసుమా మామా?

కృపా—

చ. కురుకుల మంతరించినది కూఁకటివేళ్లను లేవు ఘోరదు
ర్భరముగు నావిషాదమిఁకఁ బాయుటయెట్లు లపాండవంబు నే
కరణిని సేయవచ్చును వికావికలై కురుసేనలెల్ల నె
త్తురువరదన్ రణాంగణము తోరణఁగట్టె శిరంబు లొయ్యనన్.

అశ్వ—మామా! నీకాభయము వలదు.

ఉ. పాండవవంశకాననము భగ్నమువఁడి నశించిపోవ నా
గాండివిముఖ్యసోదరులు గర్వము నీరయిపోవ నీమహా
భండనవీరశూరనిజవాహిని వాహినియై కృశింప నా
చండకరాసిచేఁ జెనకి శాస్తియొనర్తు కృతఘ్ను లందరన్.

కృపా—నాయనా! పోటుమానిసులమని విఖ్యాతిఁగన కర్ణాదులచేతఁగూడ
కాని యీకార్యము మనమెట్లు సాధింపఁగలుగుదుము.

అశ్వ—మామా అట్లనెదవేమి?

కృపా—వైదికులమైన మనకీ మహాహవప్రమదవధావ్యాపార మసాధ్య
మని.

అశ్వ—నీవ ట్లాడవలదు. నీకాసంశయమున్న నిదే.

మ. అల బ్రాహ్మ్యంబు పరిత్యజించితిని యీయజ్ఞోపవీతంబు ము
క్కలుగావించితి కర్మముల్ విడిచితిన్ ఖడ్గంబుచేఁబూని యీ
విలయాగ్నింబలె పాండవాధముల నుర్విన్ బేరులేకుండ వే
రులతోఁ దత్తులభూజమున్ బెరికిఁ గూర్తున్ తేని కామోదమున్.

కృపా—నీకు దేవతలు తోడగుదురు గాక.

అశ్వ—అది సరే. నీతోడుగూడ మిగుల అవస్యకము.

కృపా—ఏల?

అశ్వ—నిద్రాముద్రితులైన యీపాండవహతకులను తత్సంతతిని సేనా

సమూహమును ఒక్కొక్కనిని నీవు బంధించుము. నేను చంద్ర
హాసము నెత్తి మొత్తి బలిగొనెదను.

కృపా——ఇది యక్రమముగాదా?

అశ్వ——రెండవమార్గము లేదు. అక్రమమని మనము శంకింపఁ బని
లేదు. ఈపాండవహతకు లిట్టి వెన్ని మో చేసినారు.

చ శమన సుతుండు నాఁడసిఁ జంపఁగ బొంకెను భీష్మగూల్చె మో
సమున; రథంబు నెత్తుకొను నందడి పార్థుఁడు కర్ణుఁ గూల్చెఁ జ
క్రము రవికడ్డుపెట్టి తిమిరంబున సైంధవు నొంచె శౌరి య
క్రమ మిదిగాదె సుప్తులను రాల్చుట యక్రమమయ్యె మాతులా!
ఇంకను పెక్కులు గలవు

కృపా——నిజము నిజము.

అశ్వ——అదిగాక మామా! కన్నీరుగా నొద్చుచు మఱియొకసంగతి చెప్పు
చుంటి వినుము.

మ. కురువంశార్ణవ మొక్కచుక్కయైన లేకుండఁగన్ హరించెన్ సుధా
కరదివ్యాన్వయముఖ్యవీరులు భూగర్భంబులో డాఁగఁగాఁ
బరదేశస్థులు పాండుభూసుతు లిలన్ బాలింతురే చెల్లరే
భరతక్షోణిని దాస్యశృంఖలములన్ బంధించి పీడించుచున్.

మామా! ఏమనియెదవు? ఆర్యభరతమహామహులకు పురుష
వతంసుల నంతరింపఁజేసి పరదేశపిశాచప్రభుత్వమునకుఁ గప్పములు
చెల్లించుచు అడుగులకు మడుగులొత్తు బానిసవై తుచ్ఛజీవ
నము భూభారార్థ మెన్నాళ్లు చేయ నమకట్టెదవు? నీయెదలిలో
మాతృదేశప్రేమామృత మొక్క లేశమైన లేదా! నీవు భారత
వీరశిఖామణుల కోవలోఁ గీర్తిగీతముల కాస్పదమైన రసవ్వరూప
మున మూర్తీభవించిన వ్యక్తులలో నొక్కఁడవుగానుండ నోచ

కొనలేదా? లేదు. నీవు మహనీయగుణగరిష్ఠుండవైన మేరుభూధరమువంటి సుస్థిరమైన దేశాభిమానివి. నీ రక్తనాళములయందు ఖలప్రేరితమైన దోషదూషితాహంకారపటలంబును జిమ్మ విశావికలు చేయఁజాలు తేజస్సంపన్నమైన దివ్యజ్యోతి లేదా? కలదు. లెమ్ము. నా వెంట రమ్ము. దురాత్ములైన పాండవహంతకులఁ దుదముట్టింప సమకట్టిన నా వజ్రసంకల్పమునకు నీవు తోడై నిలువుము. సర్వము నేనే నిర్వర్తించెదను.

తే. గీ. రుద్రుఁడును సర్గకమ మహోగ్రాద్రమతిని
తలలు హారాలుగా మెడఁ దాల్చినట్లు
కటికరక్తంబు జోటజోట కారునట్లు
పాండుహాతకుల తలలింకఁ జెండువాఁడ.

మామా! కృతవర్మను బిలుచుకొనిరమ్ము. పొమ్ము. నా తండ్రి ద్రోణాచార్యుల తలఁ గోసిన ఓరోరి ధృష్టద్యుమ్నుఁడా! నీ వెందున్నాఁడవు.

కృ—అందరు చిక్కెదరు

(అని నిష్క్రమింతురు.)

(ద్వైపాయనహ్రదసమీపమున శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించి)

కృ—హా! ఘోరము. ఘోరము. గురుపుత్రా! యెంతపనిఁ జేసితివి! దుర్యోధనప్రతిజ్ఞ నిర్వర్తించుటకై యెంత పాపమునకు వడిగట్టితివి. నిద్రాముద్రితులై పడియున్న పాండవ బంధుచమూసమూహంబులనేగాక గర్భస్థబాలకులగూడ దునుమాడివేసితివి. అహా! యెంతదారుణ మెంతదారుణము.

సీ. కాలాహికై వడి ఖరకరాసిని పసి
కూనల గొంతుకల్ కోసినాఁడు

కార్చిచ్చువలెవచ్చి కలసైన్యవాహిని
 చెచ్చెర సమయింపఁ జేసినాఁడు
యముదూతఁబోలె యభ్యంతరావాసముల్
 దొంగచాటునవచ్చి దూఱినాఁడు
ప్రళయానిలముఁ బోలి బాంధవకుసుమముల్
 పేరులేకను రాల్చి వేసినాఁడు
తే. గీ. పాండువంశాంకురంబులఁ బట్టిపట్టి
 మారకగ్రహమ్ముల మాడ్చినాఁడు
 లేశమును దయలేకయే కోశమందు
 ద్రోణతనయుండు పాండవ ద్రోహియగుచు.

ఆహా! అతఁ డీవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.

అశ్వ—తే. గీ. రుద్రుఁడును దుర్గ కదు మహారౌద్రమతిని
 తలలు హారాలుగా మెడఁ దాల్చినట్లు
 కటికరక్తంబు జొటజొట కారునట్లు
 పాండుహితకుల తలలెల్ల చెండినాఁడ.

అశ్వత్థామ (ప్రవేశించి) ఏడీ నాతేఁడు. దుర్యోధనా! నీప్రతిజ్ఞ చెల్లినది.

ఉ. పాండవసంతతిన్ సరికి నైచితి తచ్చతురంగవాహినిన్
 జెండితి స్త్రీలగర్భములఁ జిన్ని నిసుంగుల మాడ్చివేసితిన్
 దండధరుండనై రిపుల దర్పమణంచితి నీప్రతిజ్ఞ పో
 కుండఁగఁ దీర్చినాఁడ కురుకుంజర శాంతివహింపు మన్నిటన్.
 (అని దుర్యోధనునినోటిలో నీళ్లు వదలుచున్నాఁడు.)

దుర్యో—గురుపుత్రా! ధన్యుఁడనై ప్రాణములు వదలుచున్నాఁడను.
 నీకు శుభమగునుగాక. (అని ప్రాణము వదలును.)

కృష్ణు—ఆహా! కథ యెదురుతిరిగినది. పాండవపంచకమే మిగిలినది.

తక్కుంగల నెల్లవారును ద్రోణిశస్త్రాస్త్రములకు గురియైపోయి
నారు. ఓరీ ద్రోణీ! నిలునిలు. అపాండవము కాలేదు. ఇదే
అర్జునుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

అశ్వ—ఎవఁడురా? పాండవు లంతరించలేదని ముక్కణగము రాలుపడ
నెలుగెత్తి యఱచుచు వచ్చుచున్నాఁడు.

(తెరలో అర్జునుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు)

అశ్వ—రానిమ్ము. వాఁడుగూడ నాకఱకు కరవాలమ్మునకు గురికాఁగలఁడు.

(తెరలో పాండవపంచకముండగా అపాండవ మెట్లైనది.)

అశ్వ—అయినది. పాండుపంచక మున్నను చచ్చినవా రనుకొనవలసినదే.

తే. గీ. సంఘమరణంబు కురులకు సంభవించె
గాన దుఃఖభాజను లింక లేనెలేరు
పుత్రమిత్రకళత్రముల్ పోయిరైన
బ్రతికియున్నారు ఏద్వఁగా పాండుసుతులు.

ఆకాశవాణి—ఇదే అపాండవము.

కృష్ణు—ఏమేమి? కృష్ణుఁడున్నాఁడని యెఱుఁగవా!

అశ్వ—ఈకృష్ణునికంట బడకుండ పోవుటయే లెస్స.

(అని నిష్క్రమించును.)

అర్జు—(ప్రవేశించి) ఓరీ పాఱుబోతా! అశ్వత్థామ నిలునిలు. ఇదే నీపీచ
మణంచ నర్జునుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆహా! ద్రోణాత్మజా!
కుమతీ! ఎంతహంతకుఁ బాల్పడితివి?

మ. జపసంధ్యాధ్యయనాదిశౌచముల హింసాపద్ధతిన్ బ్రాహ్మణుల్
తపముల్ సేయుచు నుందురేగాని యిటులీదౌర్భాగ్యునిన్ బోలె దు
ష్కపటోపాయమునన్ నిశీథినిటు మారకంఠంబులన్ గోయునే
నృపచండీతఁడు పాఱుఁడే యితని నాశస్త్రాన ఖండించెదన్.

అశ్వ—వీనిపై బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించెదఁగాక.

కృష్ణు—అర్జునా! అశ్వత్థామ బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించినాఁడు. చూచితివా?

అర్జు—బావా! యింకేమికర్తవ్యము

కృష్ణు—ఇది అమోఘము. నీవుతొలఁగుము. నేను వైష్ణవాస్త్రము వేసి మఱలించెదను. (అనివేయును.) ఈసారి అశ్వత్థామను పట్టుకొనుము.

అశ్వ—(పాఱిపోవును.)

అర్జు—అదే పాఱిపోవుచున్నాఁడు.

కృష్ణు—పట్టుకొనియెదము రమ్ము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

తెరపడును.

భరతవాక్యము.

గద్య

ఇది ఉమర్ అలీషాకవి విరచిత మహాభారత కౌరవరంగము

సర్వము సప్తమాంకము

సంపూర్ణము.

